

SEKSUAALIKASVATUKSEN JÄRJESTÄMINEN NUORISOIKÄISTEN PÄIVYSTYSOSASTOILLA

Sanni Harju

Opinnäytetyö
Helmikuu 2014
Ylempi ammattikorkea-
koulututkinto
Sosiaali- ja terveysalan
kehittämisen ja johtamisen
koulutusohjelma

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtamisen koulutusohjelma

SANNI HARJU

Seksuaalikasvatuksen järjestäminen nuorisoikäisten päivystysosastoilla

Opinnäytetyö 84 sivua, joista liitteitä 24 sivua
Helmikuu 2014

Seksuaalisuus on tärkeä osa ihmisenä olemista läpi elämän. Se koostuu useista eri tekijöistä, joista merkittävimpinä voidaan pitää biologista, psyykkistä, kulttuurista ja eettistä ulottuvuutta. Jotta nuoresta kasvaisi seksuaalisesti hyvinvoiva ja vastuullinen aikuinen, tulisi hänen saada asianmukaista seksuaalikasvatusta kehityksensä tueksi.

Seksuaalikasvatus määritellään ikään ja kehitystasoon nähden sopivaksi ja kulttuurisesti merkittäväksi tavaksi kertoa seksistä ja ihmissuhteista välittämällä tieteellisesti paikkansapitävää ja ei-tuomitsevaa tietoa. Se tarjoaa mahdollisuuden tarkastella omia arvoja ja asenteita sekä kehittää seksuaalisuuteen liittyviä päätöksenteko-, viestintä ja riskientorjuntataitoja. Lasten ja nuorten kohdalla sen tavoite on tukea ja suojella seksuaalista kehitystä. YK:n ihmisoikeuksien julistukseen pohjautuvat nuorten seksuaalioikeudet painottavat nuorten oikeutta saada seksuaalisuuteen liittyvää tietoa ymmärrettävässä muodossa.

Tämän laadullisen opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää seksuaalikasvatusta Tampereen kaupungin Nuorisoikäisten päivystysosastoilla Leinolan ja Metsolan perhetukikeskuksissa. Opinnäytetyön tuotoksena kehitettiin henkilökunnan työvälineeksi osastojen tarpeita vastaava seksuaaliterveyskysely, sekä kartoitettiin henkilökunnan näkemyksiä seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta osana osastotyötä. Opinnäytetyössä kartoitettiin myös niitä haasteita, joita henkilökunta kokee seksuaalikasvatustyön tuovan.

Opinnäytetyön eteneminen noudatti pääasiassa toimintatutkimuksellista lähestymistapaa. Opinnäytetyön aineisto hankittiin kahdella osastojen henkilökunnan (N=7) ryhmähaastattelulla, joissa käytettiin teemahaastattelun menetelmää. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tuotoksena olevan seksuaaliterveyskyselyn pohjana käytettiin myös seksuaalikasvatusta käsittelevää kirjallisuutta ja jo olemassa olevia seksuaalikasvatusmateriaaleja.

Tulokset osoittavat, että henkilökunta kokee valmiutensa toimia nuorten seksuaalikasvattajina osastotyössä hyvänä, mutta työvälineitä kaivataan niin puheeksi ottamiseen kuin seksuaalikasvatuksen sisällönkin tueksi. Erityisen tärkeäksi henkilökunta koki asiallisen seksuaaliterveyttä käsittelevän tiedon välittämisen ohella nuorten turvataitokasvatuksen sekä mediakriittisyyden opettamisen.

Asiasanat: seksuaalikasvatus, lastensuojelu, nuoret, toimintatutkimus, kehittämistoiminta

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Development and Management of Health Care and Social Services

HARJU, SANNI

Improving Sexuality Education in Leinola and Metsola Family Support Centres

Master's thesis 84 pages, appendices 24 pages

February 2014

Sexuality is a central aspect of being human throughout life. It includes many components the most significant of which are biological, psychological, cultural and ethical dimensions. To become a sexually healthy and responsible adult young people should get appropriate education to promote their development towards healthy sexuality.

Sexuality education is defined as an age- and development-appropriate, culturally relevant approach to teaching about sex and relationships by providing scientifically accurate and realistic, non-judgemental information. Sexuality education provides opportunities to explore one's own values and attitudes and to build decision-making, communication and risk-reduction skills regarding several aspects of sexuality. For children and young people, it aims at supporting and protecting sexual development. Youth sexual rights which embrace human rights, emphasize adolescents' right to receive understandable information concerning sexuality.

The aim of this qualitative study was to improve sexuality education among adolescents in Leinola and Metsola Family Support Centres, two child protection units of the City of Tampere. As an output of this thesis "a questionnaire on sexual health" was developed to be used as a tool for sexuality education given by the employees. Also the employees' opinions about executing sexuality education as a part of their work were studied as well as the challenges they face in that role.

The thesis was conducted mostly based on the principles of action research. The data was gathered through semi structured interviews of two groups of the employees (N=7). The data was analyzed by qualitative content analysis. Literature and previous materials concerning sexuality education were also used in developing the questionnaire (the output).

The results showed that the employees' experience of their ability to promote sexuality education was mainly good but they wished to have more tools for bringing up the topics in sexuality field as well as useful material to promote sexuality education in general. As a highly important subject, besides the accurate information on different aspects of sexuality, the employees mentioned teaching young people self-defence skills against sexual harassment and critical thinking in relation to modern media.

Key words: sexuality education, child protection, adolescents, action research, development

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TUTKIMUSKOHTTEEN KUVAUS.....	8
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TEHTÄVÄT JA TAVOITE	10
4	OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	11
4.1	Opinnäytetyön tausta ja lähtökohdat.....	11
4.2	Aihepiiriin liittyvää taustaa ja lähtökohtia.....	12
4.3	Koulun seksuaalikasvatus Suomessa	14
4.4	Keskeisten käsitteiden määrittely	15
4.4.1	Seksuaaliterveys.....	15
4.4.2	Seksuaalisuus	16
4.4.3	Seksuaalikasvatus.....	17
4.4.4	Seksuaalioikeudet.....	19
4.4.5	Lastensuojelu.....	20
5	OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT	22
5.1	Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa	23
5.2	Kehittämistoiminta.....	26
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	28
6.1	Kirjallisuuskatsaus ja teoriatietoon perehtyminen.....	29
6.2	Haastatteluteemojen määrittely ja haastattelujen toteutus	30
6.3	Kyselyn kehittäminen	34
6.4	Haastatteluaineiston analyysi.....	35
7	HAASTATTELUIJEN TULOKSET.....	40
7.1	Seksuaalikasvattajan haasteet	40
7.2	Seksuaalikasvatuksen sisällön haasteet.....	43
7.3	Muut seksuaalikasvatuksen haasteet.....	46
8	KYSELYN KEHITTÄMISEN TULOKSET	48
8.1	Seksuaaliterveyskyselyn sisältö	48
8.2	Seksuaaliterveyskyselyn toteuttaminen	49
9	POHDINTA.....	52
9.1	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	52
9.2	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	54
	LÄHTEET.....	57
	LIITTEET	61
	Liite 1. Nuorten seksuaalioikeudet.....	61
	Liite 2. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa	63
	Liite 3. Teemahaastattelurunko	70

Liite 4. Saatekirje Leinolaan.....	72
Liite 5. Saatekirje Metsolaan.....	73
Liite 6. Seksuaaliterveyskysely tytöille.....	74
Liite 7. Seksuaaliterveyskysely pojille.....	80

1 JOHDANTO

”Kukas sille sitten puhuu jos ei me..?”

Seksuaalikasvatus on ensisijaisesti ihmiseksi kasvattamista. Nuoruudessa luodaan pohja ja käsitys seksuaalisuudelle ja rakennetaan käsitys omasta itsestä: olenko riittävä, hyvä ja arvokas? Seksuaaliasioita koskeva tiedonhalu lisääntyy murrosiässä, ja saatavilla on tietoa lähes rajattomasti. Tämän päivän nuorilla onkin paljon irrallista tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, mutta tuskin riittävästi ymmärrystä ja kypsyyttä kaiken sekavan ja hämmentävän tiedon käsittelemiseen. Jos nuoret eivät saa haluamaansa tietoa seksuaaliasioista kotoaan, koulusta tai muusta instanssista, hankkivat he sitä joka tapauksessa jostakin. Tietolähteiksi kelpaavat tällöin helposti saatavilla olevat lähteet kuten sähköinen media ja kokeneemmat kaverit. Vaikka seksiin liittyvää eritasoista informaatiota tuleekin runsaasti eri lähteistä, tutkimukset osoittavat, että isolla osalla nuoria on tietämättömyyttä jopa sukupuoliasioden perustiedoissa (Kontula & Meriläinen 2007, 62-107).

Synnymme seksuaalisina olentoina. Seksuaalisessa kehityksessä on eri ikäkausille ominaisia piirteitä. Lapsuuden jälkeen tulemme murrosikään, jonka aikana meissä tapahtuu erilaisia fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia muutoksia. Jotta kaiken tietotulvan keskellä varmistettaisiin relevantin tiedon perillemeno, on seksuaaliterveyteen liittyvien asioiden työstämisellä tärkeä merkitys nuorten kehityksen kannalta. Kodilla on suuri merkitys nuoren seksuaalisen kasvun tukemisessa ja nuoret pitävätkin vanhempiaan tärkeimpänä seksuaaliterveyteen liittyvien asioiden tietolähteenä. Myös nuoren perhetaustalla on todettu olevan merkitystä seksuaalitietojen tasoon esimerkiksi siten, että vanhempien matala koulutustaso on yhteydessä nuoren huonoihin seksuaaliterveystietoihin. (Liinama 2005, 44, 82.) Erityisen tärkeää olisi, että asiallinen tieto seksuaalisuudesta saavutaisi myös sen viidesosan väestöstä, joilla on muita vaikeampaa huolehtia itsestään (Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma 2006, 22).

Tiedon saaminen kuuluu ihmisen seksuaalioikeuksiin ja on näin ollen ihmisoikeus. Väestöliiton laatimat nuorten seksuaalioikeudet painottavat seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ohella nuoren oikeutta saada seksuaalisuutta koskevaa tietoa ymmärrettävässä

muodossa (Liite 1). Vastuu ja velvollisuus nuoren seksuaalikasvatuksesta ovat aikuisilla.

Kun nuori syystä tai toisesta joutuu muuttamaan erilleen vanhemmistaan, katkeaa valitettavan usein myös nuoren ja vanhemman välinen keskusteluyhteys. Tällöin vanhempi ei aina ole tukemassa nuoren seksuaalisuuden kehittymistä ja nuori saattaa jäädä vaille aikuisen tukea. Lisäksi kodin ulkopuolella asuvilla nuorilla on keskimääräistä enemmän koulunkäyntivaikeuksia, eivätkä he tästä syystä ole aina täysipainoisesti myöskään koulun tarjoaman seksuaalikasvatuksen piirissä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää nuorten seksuaalikasvatusta Tampereen kaupungin Nuorisoiäkisten perhetukikeskuksissa Leinolan ja Metsolan yksiköissä. Suoritin seksuaalikasvattaja ja -neuvojan erikoistumisopinnot Pirkanmaan Ammattikorkeakoulussa vuonna 2005. Tuolloin työskentelin Metsolan perhetukikeskuksessa nuorten päivystysosastolla, joka toimi huostaan otettujen 12-17-vuotiaiden nuorten ensimmäisenä sijoituspaikkana. Osaston nuoret olivat saamani käsityksen mukaan seksuaalisesti ikätovereitaan aktiivisempia, mutta valitettavan usein heidän tietämyksensä seksuaalisuuteen liittyvistä asioista oli peräisin pääasiassa kavereilta sekä mediasta. Koin seksuaalikasvatuksen tärkeänä osana lastensuojelutyötä ja pyrinkin aktiivisesti työstämään seksuaaliterveyteen liittyviä teemoja halukkaitten nuorten kanssa muun työni ohella. Nuorilta saamani palaute oli lähes poikkeuksetta innostunutta ja positiivista ja vakuuttuneena teeman tärkeydestä jäin pohtimaan seksuaalikasvatuksen sisällyttämistä osaksi jokaisen nuoren kanssa osastolla tehtävää työtä.

Opinnäytetyöni on kehittämistyö, jonka tarkoituksena on kehittää malli ja työväline Metsolan ja Leinolan perhetukikeskusten osastoille sijoitettujen nuorten kanssa toteutettavaa seksuaalikasvatusta varten.

2 TUTKIMUSKOHTTEEN KUVAUS

Opinnäytetyöni kohdeorganisaatioina ovat Leinolan ja Metsolan perhetukikeskukset, jotka toimivat Tampereen kaupungin lapsiperheiden sosiaalipalvelujen alaisuudessa. Nuorisoikäisten perhetukikeskukset on toiminnallinen yhteenliittymä, joka tarjoaa nuorisoikäisille päivystävää tai suunnitelmallisesti käynnistyvää osastohoitoa. (Tampereen kaupunki, Lastensuojelu 2014.)

Lastensuojelu on lakisääteistä viranomaistoimintaa, jota säätelee lastensuojelulaki. Vastuu lapsen kehityksestä ja hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla, joita lastensuojelu tarvittaessa tukee lapsen hoidossa ja kasvatuksessa. Viimesijainen vastuu lapsen tilanteen turvaamisesta on kunnan lastensuojeluviranomaisilla. Laki määrittelee lapsiksi alle 18-vuotiaat henkilöt. (Lastensuojelulaki 2007.)

Lapsi tai nuori voidaan ottaa osastohoitoon kun hänen kasvunsa ja kehityksensä on vaarassa kodin olosuhteiden tai hänen oman käyttäytymisen takia. Osastojakso voidaan toteuttaa avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanottona. Päätöksen osastojaksosta tekee perheen sosiaalityöntekijä. (Lastensuojelulaki 2007.)

Tampereella toimii kolme lapsiperheiden sosiaalityötä tekevää alueellista sosiaaliasemaa, sekä kiireellistä apua lastensuojelu- ja perhekriisitilanteissa tarjoava sosiaalipäivystys. Tampereen sosiaalipäivystys vastaa virka-ajan ulkopuolella koko Pirkanmaan alueen kiireellisestä kriisipäivystyksestä. (Tampereen kaupunki, Lastensuojelu 2013.)

Kuusi erilaisiin asiakaskuntiin profiloitunutta lastensuojelulaitosta hoitavat Tampereella lakisääteisiä lastensuojelutehtäviä. Näistä Kuusikon, Leinolan ja Metsolan perhetukikeskukset muodostavat Nuorisoikäisten perhetukikeskukset, jotka vastaavat nuorisoikäisten eli 12 - 17 -vuotiaiden osastohoidosta. Kuusikon perhetukikeskus toimii kuntouttavana yksikkönä huostaan otetuille tamperelaisnuorille. Leinolan ja Metsolan perhetukikeskukset tarjoavat lyhytkestoista osastohoitoa, asiakaspaikkoja osastoilla on yhteensä 19. (Tampereen kaupunki, Lastensuojelu 2013.)

Leinolan ja Metsolan perhetukikeskuksiin sijoitetaan nuoria pääasiassa kiireellisen sijoituksen päätöksellä. Huostaanottoon verrattavissa olevan kiireellisen sijoituksen kesto on

korkeintaan 30 vuorokautta, jona aikana on tehtävä päätös kiireellisen sijoituksen lakkauttamisesta tai sen jatkamisesta korkeintaan 30 vuorokaudella, varsinaisesta huostaanotosta tai sen hakemisesta. (Lastensuojelun käsikirja, 2014.) Kiireelliseen sijoitukseen voivat johtaa useat eri syyt, joista yleisiä ovat esimerkiksi vanhempien psyykkiset ongelmat, sairaudet tai runsas päihteiden käyttö. Myös lapsen psyykkiset ongelmat, runsas päihteidenkäyttö, rikosten tekeminen tai koulunkäynnin laiminlyöminen voivat johtaa kiireelliseen sijoitukseen. (Lastensuojelupalvelut 2014.)

Henkilökuntaa tutkimuksen kohteena olevissa Leinolan ja Metsolan perhetukikeskuksissa on yhteensä noin 30, joista sairaanhoitajia on 5. Puhuttaessa osastojen työntekijöistä käytetään tässä työssä termiä henkilökunta koulutustaustasta riippumatta.

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TEHTÄVÄT JA TAVOITE

Opinnäytetyöni on kartoittava tutkimus, jonka tarkoituksena on kehittää malli, jota käytetään seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa Tampereen kaupungin lastensuojelun nuorisoikäisten päivystysosastoilla. Tehtävänä on kehittää yhdessä henkilökunnan kanssa lastensuojelunuorten seksuaalikasvatuksen apuna toimiva työväline nuorisoikäisten päivystysosastojen käyttöön. Tavoitteena kehittämistyöllä on, että seksuaalikasvatus tulisi osaksi jokaisen nuoren kanssa osastolla tehtävää työtä.

Tutkimuskysymykset ovat:

Kuinka toteuttaa nuorten seksuaalikasvatusta osana Tampereen kaupungin nuorisoikäisten päivystysosastolla tehtävää työtä?

Miten kehittää toimiva työväline osaksi lastensuojelunuorten seksuaalikasvatusta?

Millaisia haasteita henkilökunta kokee seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa osana osastohoitojaksoa?

4 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

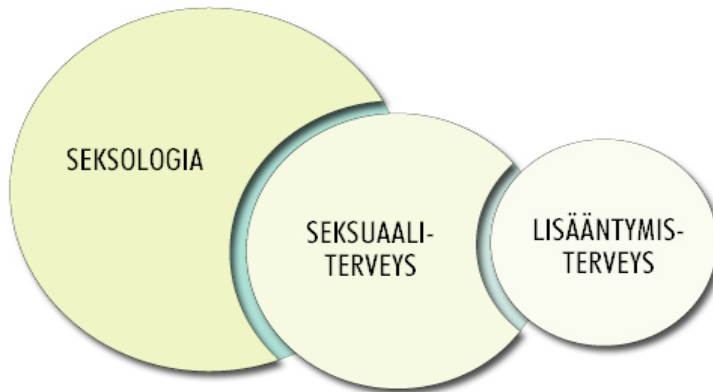
Tässä luvussa avaan opinnäytetyöhöni liittyviä käsitteitä ja sen teoreettista viitekehystä, jotka Vilkan (2005, 26-27) mukaan tulisi aina selostaa ja määritellä selkeästi tekstin lukijalle. Niiden avulla luodaan kehys tutkimukselle ja ne toimivat myös näkökulmana tarkastella tutkimusaineistoa sekä pitävät sen käsitteellisesti johdonmukaisessa kehyksessä. Käsitteellistämällä pyritään tutkittuja ilmiöitä hahmottamaan yleisellä tasolla ja yhtenevällä termien käytöllä helpotetaan asiaa tai ilmiötä koskevan keskustelun käymistä eri toimijoiden välillä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 137).

4.1 Opinnäytetyön tausta ja lähtökohdat

Seksologialla tarkoitetaan seksuaalisuuteen liittyvien ilmentymien poikkitieteellistä tutkimusta ja niihin liittyvää ammatillista toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon. Seksologinen tieto rakentuu eri tieteiden kuten lääketieteen, sosiologian, psykologian, filosofian ja terveystieteiden lähtökohdista. Myös yhteiskunnan seksuaalisuutta säätelevä lainsäädäntö on seksologista toimintaa. (Virtanen 2002, 13.) Seksologinen toiminta voi olla tutkimusta, koulutusta, terapiaa tai terveyden edistämistä ehkäisevinä, kuntouttavina tai hoitavina interventioina. Seksologian poikkitieteellisestä luonteesta johtuen seksuaalisuuteen liittyviä käsitteitä joudutaan määrittelemään ja integroimaan useilta eri tieteen alueilta, mikä asettaa niiden luomiselle erityisiä haasteita. Kullakin termillä on oma historiansa ja teoreettinen taustansa, mutta tieteenalojen välillä ei välttämättä ole yhdenmukaisia ja vakiintuneita seksuaalisuuteen liittyviä tematiikan käsitteitä. Käytettävät käsitteet ovat sidoksissa kulttuurisessa ympäristössä vallitsevaan ihmiskuvaan ja yhteiskunnan arvoihin, normeihin, asenteisiin, tabuihin ja myytteihin. (Ilmonen & Nissinen 2006, 20-24.)

Vaikka seksuaali- ja lisääntymisterveyden (kuvio 1.) käsitteet määriteltiin jo vuonna 1994 Kairossa pidetyssä väestö- ja kehityskonferenssissa, ei alan kansainvälinen terminologia ole edelleenkaan vakiintunutta (Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen 2006, 20). Kansallisen tason terminologian kehittymisellä on myös haasteensa, esimerkiksi Filippiineillä puhutussa filippiinon kielessä ei ole lainkaan seksuaalisuutta tarkoittavaa sanaa (Defining sexual health 2006, 16). Seksologian käsitteistö uudistuu

jatkuvasti ja rinnakkain kulkee usein vanhaa ja uutta terminologiaa. Näin ollen ei myöskään eri tieteenalojen välillä tai edes sisällä voida olettaa olevan yhdenmukaista käsitteistöä. (Ilmonen & Nissinen 2006, 23.)

KUVIO 1. Seksuaalisuuden pääkäsitteet ja suhde (Virtanen 2002)

Myös sukupuolen kokemista ja seksuaalista suuntautumista koskeva sanasto on kokenut merkittävän muutoksen viimeisten vuosikymmenten aikana muun muassa vuoteen 1999 asti voimassa olleen homoseksuaaliseen toimintaan kehottavan kiellon kumoutumisen takia. Tämän lain kumoutuminen mahdollisti myös myönteisen keskustelun mm. homoseksuaalisuudesta julkisuudessa, tähän asti näkymättömyys tarkoitti jossain määrin myös sanojen ja termien puuttumista. Osa vanhentuneista termeistä elää edelleen esimerkiksi lakiteksteissä, mutta niiden saattamiseksi nykytilanteen tasalle tehdään jatkuvasti aktiivista työtä. (Väisänen, 2014.)

4.2 Aihepiiriin liittyvää taustaa ja lähtökohtia

Ammatillinen suhtautuminen ja tieto seksuaalisuudesta ovat terveydenhuollon ammattihenkilöstöllä puutteellista ja seksuaaliterveyden opetus hajanaista. Seksuaalisia ongelmia ei tunnisteta sen paremmin perusterveydenhuollossa kuin erikoissairaanhoidossakaan. Niihin ei osata puuttua eikä asiakkaita osata haastatella ongelmien tunnistamiseksi. Väestön ikääntymisen myötä nämä ongelmat korostuvat. Erityisenä haasteena voidaan pitää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomioon ottamista seksuaaliterveyspalveluissa. Seksuaalisuus tulisi mieltää ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen liittyväksi osa-alueeksi, joka vaikuttaa kaikkeen ja jota voidaan hoitaa. Henkilöstön perus-, jatko-

ja täydennyskoulutukseen olisi lisättävä seksuaaliterveyden edistämistä. Myös henkilöstön vuorovaikutustaitoja on tarpeen kehittää. (Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma 2006, 16.)

Sosiaali- ja terveysministeriön tavoitteena on, että seksuaalikasvatuksen ja -neuvonnan perusvalmiudet sisällytettäisiin osaksi peruskoulutusta kaikissa hoito- ja kasvatustyön opinnoissa. Ministeriön linjauksen mukaan sosiaali- ja terveysalan ammateissa toimivien jatkokoulutuksen tulisi olla säännöllistä ja siihen tulisi velvoittaa kaikki hoito- ja kasvatustyön ammattilaiset. (Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen 2006, 45.)

Matti Vanhasen II hallituksen hyväksymään lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan vuosille 2007-2011 on kirjattu seksuaaliterveyden yhdeksi tavoitteeksi se, että *”eri ammattiryhmät ja toimialat tekevät yhteistyötä niin, että seksuaalikasvatuksella ja –terveyspalveluilla on yhtenäiset tavoitteet ja ne tukevat toisiaan”* (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011 2007, 68).

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015 sen sijaan keskittyy enemmän nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn liittyviin keinoihin. Kehittämisohjelmassa kuitenkin mainitaan useassa yhteydessä seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden asettamat haasteet. Kehittämisohjelmassa nimetään yhdeksi tavoitteeksi lasten ja nuorten parissa työskentelevien osaamisen kehittäminen seksuaalisuuden, sukupuolen ja perhemuotojen moninaisuuden tunnistamisen suhteen sekä todetaan että edellä mainittujen alojen koulutettuja ammattilaisia ei ole Suomessa riittävästi. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015 2012.)

Väestöliiton kestävästä kehitystä pohtivassa julkaisussa painotetaan myös ennaltaehkäisevien keinojen taloudellisia resursseja säästävää puolta. Mikäli seksuaaliterveyspalvelut ovat riittäviä, asianmukaisia ja helposti saatavilla, voidaan ennaltaehkäisevin keinoin vähentää lukuisia aikuisuuden ongelmia ja sairastamisesta aiheutuvia menoja. Jokainen torjuttu HIV-tartunta, kohdunkaulan syöpä tai muu seksitauti säästää yhteiskunnan varoja. Nuorten seksuaaliterveydessä ja -kasvatuksessa tapetilla on erityisesti hedelmällisyyden säätely ja säilyttäminen sekä mahdollisuus siirtää perheen perustamista tuonnemmaksi. Asiallinen seksuaalikasvatus auttaa nuoria myös muodostamaan positiivisen ja arvostavan kuvan omasta kehostaan ja seksuaalisuudestaan. (Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma 2006, 61.)

Seksuaali- ja lisääntymisterveyden ohjelmassa painotetaan nuorten terveydenhuollon olevan ensisijaisesti seksuaaliterveyden tukemista sekä tulevien psyykkisten, sosiaalisten ja somaattisten ongelmien ilmenemisen ennaltaehkäisyä. Ennaltaehkäisevän työn laiminlyönti on tulevaisuuden sairauksien hoitona maksettavan terveystieteen ottamista. (Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen 2006, 24.)

4.3 Koulun seksuaalikasvatus Suomessa

Seksuaalisen vallankumouksen ja ehkäisyn kehittymisen siivittämänä 1970-luvulla otettiin sukupuoli- ja ihmissuhdekasvatus osaksi koulun opetussuunnitelmaa 1970 ja -80-luvuilla opetukselle määriteltiin minimivaatimukset ja seksuaalikasvatuksen sisältöä kehitettiin aktiivisesti. Myös luterilainen kirkko alkoi osallistua seksuaalikasvatustalkoisiin rippileireillä toteutettavan seksuaalikasvatuksen muodossa ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö lähetti vuoteen 2004 asti kaikille nuorille seksivalistusta tarjoavan tiedotelehden. 1990-luvun alussa seksuaalikasvatus integroitiin eri oppiaineisiin mm. biologiaan, kotitalouteen, historiaan, liikuntaan ja yhteiskuntaoppiin, minkä johdosta annetun seksuaalikasvatuksen taso vaihteli koulukohtaisesti opettajien mielenkiinnon ja motivaation sanelemana. Vuoden 1994 jälkeen koulukohtaiset erot korostuivat entisestään kun koulut ja kunnat saivat ryhtyä suunnittelemaan itsenäisesti koulujensa opetussuunnitelmat. (Liinamo 2005, 13-14; Kontula & Meriläinen 2007, 12-13, 19.) Seksuaalikasvatuksen ja seksuaaliterveyspalvelujen alasajo näkyi 1990-luvulla nuorten synnytysten, aborttien ja sukupuolitauditartuntojen lisääntymisenä (Hermanson, Cacciatore & Apter 2004, 97; Rinkinen 2012, 25). Terveystieto palautettiin peruskoulun pakolliseksi oppiaineeksi useimmissa kouluissa lukuvuonna 2004-2005. Käytännössä seksuaalikasvatus sai terveystiedon osana pakollisen oppiaineen aseman ja osittain yhdenmukaisen sisällön koulusta riippumatta. (Kontula & Meriläinen 2007, 140.)

Esimerkiksi Tampereen Kaukajärven koulussa yläasteen terveystiedon opetuksen yhteydessä seksuaalisuuteen liittyviä asioita käydään läpi seuraavasti:

7. luokka

Murrosiän muutokset, kuukautiset, siemensyöksyt, miehen ja naisen sukupuolielimet, seksuaalisuus käsitteenä, seksuaalisuuden kehittyminen sekä ihastumiseen ja rakastumiseen liittyviä asioita.

8. luokka

Seksuaalinen suuntautuminen, seurustelu, seksi, turvaseksi, itsetyydytys, hellyys, yhdyntä, ehkäisy ja osa seksitaudeista.

9. luokka

Loput seksitaudeista, raskaus, adoptio ja abortti, seksuaalinen kaltoinkohtelu, seksuaalioikeudet ja suojaikärajat. (Kähtävä 2014.)

4.4 Keskeisten käsitteiden määrittely

Tässä alaluvussa määrittelen tarkemmin opinnäytetyössäni yleisesti käytettyjä termejä. Metsämuurosen (2006, 41) mukaan käsitteiden määrittely on oleellinen osa tutkimuksen teoreettista osaa. Ne toimivat työkaluina, joilla ilmiö saadaan paremmin haltuun (Kananen 2012, 56). Teoriatiedon pohjalta tämän työn keskeisiksi käsitteiksi nousivat seksuaaliterveys, seksuaalisuus, seksuaalikasvatus, seksuaalioikeudet sekä lastensuojelu.

4.4.1 Seksuaaliterveys

Seksuaaliterveyden käsite otettiin käyttöön vuonna 1975 Maailman terveysjärjestön WHO:n konferenssissa. Vaikka käsite on käytössä useiden maiden terveysohjelmissa, ei sen soveltaminen kuitenkaan ole yhteiskunnassa vallitsevasta kulttuurista, arvoista ja normeista johtuen kansainvälisesti yhtenäistä. WHO on vuonna 2002 järjestetyssä asiantuntijakokouksessa hyväksynyt uuden seksuaaliterveys -käsitettä kuvaavan määritelmäluonnoksen. Määritelmäluonnoksessa korostetaan seksuaaliterveyteen liittyviä paitsi fyysisiä, myös emotionaalisia, psyykkisiä ja sosiaalisia näkökohtia sekä positiivisen ja kunnioittavan asenteen merkitystä. Seksuaaliterveys ei siis ole vain sairauden, toiminta-

häiriön tai raihnaisuuden puuttumista, vaan seksuaalisten oikeuksien kunnioittamista, suojelemista ja toteuttamista. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 17.)

Hyvällä seksuaaliterveydellä tarkoitetaan ihmisen mahdollisuutta saada nauttia seksuaalisuudestaan ja ilmaista sitä ilman riskiä saada sukupuolitauti tai ei-toivottu raskaus, sekä oikeutta olla tulematta pakotetuksi, syrjityksi tai kohdelluksi väkivaltaisesti. Jotta ihminen saavuttaa seksuaaliterveyden, tulee hänellä olla mahdollisuus harjoittaa nautinnollista seksiä joka perustuu tietoihin, itsekunnioitukseen, inhimillisen seksuaalisuuden myönteiseen tulkintaan ja molemmin puoleiseen kunnioitukseen. (Kontula & Lottes 2000, 22.)

4.4.2 Seksuaalisuus

Seksuaalisuus liitettiin aiemmin ainoastaan biologisiin seikkoihin kuten lisääntymiseen, mutta nykyään sen katsotaan koostuvan useista eri tekijöistä. Greenberg, Bruess ja Conklin (2007, 4-13) jaottelevat seksuaalisuuden koostuvan neljästä merkittävästä ulottuvuudesta; biologisesta, psyykkisestä, kulttuurisesta ja eettisestä seksuaalisuudesta (kuvio 2.). Biologinen seksuaalisuus sisältää yksilön seksuaalisen kasvun ja kehityksen fyysisellä tasolla. Psyykinen ulottuvuus kattaa tunnemaailmaan, käytökseen ja asenteisiin liittyviä, nuorten seksuaalisen kehityksen kannalta merkittäviä asioita. Kulttuurinen seksuaalisuus on sidoksissa ympäristöön ja esimerkiksi media on tärkeä kulttuurisen seksuaalisuuden vaikuttaja. Seksuaalisuuden eettinen puoli käsittelee yksilön itsearvostusta, arvoja ja moraalialia. Seksuaalisuus on kokemuksellinen asia, eikä kukaan voi toisen ihmisen puolesta määrittellä hänen seksuaalisuuttaan. (Defining sexual health 2006, 5; Tuominen 2012, 4-5.)

<p>Biologinen ulottuvuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lisääntyminen • Hedelmällisyyden kontrollointi • Seksuaalinen kiihottuminen • Kasvaminen ja kehittyminen • Fyysisyys, fyysinen olemus 	<p>Eettinen ulottuvuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ihanteet • Uskonnolliset asenteet • Uskomukset • Mielenpitoet moraalista ja toiminnasta • Arvot
<p>Psyykkinen ulottuvuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mielikuvat seksuaalisuudesta • Tunteet • Kokemukset • Käsitys omasta itsestä seksuaalisena olentona • Omitut asenteet • Omittu käyttäytyminen 	<p>Kulttuurinen ulottuvuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Perheen kulttuuri • Naapurit, ikätoverit, asuinalue, koulu jne.... • Seurusteluun liittyvät kulttuurit • Avioliitto • Lait, tavat • Sukupuoliroolit

KUVIO 2. Seksuaalisuuden ulottuvuudet (Greenberg, Bruess & Conklin 2007)

Myös maailman terveysjärjestö WHO on ehdottanut laajaa seksuaalisuuden määritelmää, joka korostaa seksuaalisuuden moninaisuutta sekä siihen vaikuttavia lukuisia ulkoisia tekijöitä. WHO:n ehdottama seksuaalisuus käsitteenä sisältää seksuaalisen kehityksen, biologisen sukupuolen, sosiaalisen sukupuoli-identiteetin ja sen mukaisen roolin, seksuaalisen suuntautumisen, eroottisen mielenkiinnon, nautinnon ja intiimiyden sekä suvun jatkamisen. Seksuaalisuus koetaan ja voidaan ilmaista eri tavoin: ajatuksin, fantasioin, haluin, uskomuksin, asentein ja arvoin, käyttäytymisessä, rooleissa sekä paria ja ihmissuhteissa. Seksuaalisuus on enemmän kuin pelkkää biologiaan pohjautuvaa käyttäytymistä ja siihen vaikuttavat suuresti erilaiset kulttuuriset tekijät kuten historia ja uskonto. Myös sosiaalisilla, taloudellisilla ja poliittisilla tekijöillä on oma roolinsa seksuaalisuuden muodostumisessa. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 16.)

4.4.3 Seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatus määritellään elämänpituiseksi prosessiksi, jonka aikana hankitaan tietoja, taitoja ja arvoja seksuaalisista suhteista, identiteetistä ja intimitteetistä. Sen tavoite lasten ja nuorten kohdalla on tukea ja suojella seksuaalista kehitystä. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 19.) Käsitteenä seksuaalikasvatus on Suomessa

vielä suhteellisen uusi, sillä vielä muutama vuosikymmen sitten samaa tarkoittavasta asiasta käytettiin pääsääntöisesti käsitettä ”Ihmissuhde- ja sukupuolikasvatus”. Myös ihmissuhdeasioiden ja seurustelun katsotaan kuuluvan osaksi seksuaalikasvatusta. (Kontula & Meriläinen 2007, 9.)

Ammatillinen seksuaalikasvatus jaetaan kolmeen tasoon, joista laajimman kattaa seksuaalivalistus. Se on seksuaaliasioita käsittelevää, suurille joukoille suunnattua viestintää. Seksuaalivalistus on luonteeltaan yksisuuntaista, joten kuulijalla tai lukijalla ei ole mahdollisuutta esittää tarkentavia kysymyksiä tiedon tuottajalle. Toinen taso, seksuaaliopeutus, on pääsääntöisesti pienehkölle joukolle kohdennettua opetusta. Tällä tasolla kuulijalla ja puhujalla on mahdollisuus lisäkysymyksiin ja aiheen reflektointiin. Yksilötasolle kohdistuvasta neuvonnasta, joka tapahtuu seksuaalineuvontakoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimesta, käytetään nimitystä seksuaalineuvonta. (Kontula & Meriläinen 2007, 9-10; Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma 2006, 9-10; Bildjuschkin & Malmberg 2000, 13-14.) Tämän opinnäytetyön tuotoksineen on tarkoitus sijoittua seksuaaliopeutuksen ja seksuaalineuvonnan välimaastoon.

YK:n kasvatus- tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO kuvaa seksuaalikasvatusta seuraavasti:

Seksuaalikasvatus on ikään nähden sopiva ja kulttuurisesti merkityksellinen tapa kertoa seksistä ja suhteista esittämällä tieteellisesti paikkansapitävää, realistista ja ei-tuomitsevaa tietoa. Seksuaalikasvatus tarjoaa mahdollisuuden tarkastella omia arvojaan ja asenteitaan ja kehittää seksuaalisuuden eri näkökohtiin liittyviä päätöksenteko-, viestintä- ja riskientorjuntataitoja. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 20.)

Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen kasvaminen jatkuu läpi elämän. Lähtökohtana nykyajattelussa on, että lapsella on oikeus kasvaa oman identiteetin mukaiseen sukupuoleen ja seksuaalisuuteen. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tasavertainen seksuaalikasvatus ei lähde hetero-oletuksesta, vaan sen tulee lähteä yksilöstä. (Vilka 2010, 131.) Seksuaalinen suuntautuminen tarkoittaa kykyä ihastua tai rakastua tiettyä sukupuolta oleviin ihmisiin, sukupuoli-identiteetillä taas tarkoitetaan sitä ihmisen omaa käsitystä ja kokemusta siitä mihin sukupuoleen hän kuuluu (Väisänen 2014).

Hyvä seksuaalikasvatus vähentää virheellisiä luuloja. Sen tulee tarjota kehitystasoon nähden sopivaa tietoa ymmärrettävässä muodossa riippumatta omasta seksuaalisesta

identiteetistä tai minäkuvasta. Seksuaalikasvatus lisää suvaitsevaisuutta ja se perustuu tutkittuun tietoon. Keskeistä seksuaalikasvatuksessa on kasvattajien osaaminen. Heidän ei tarvitse olla korkean tason ammattilaisia, vaikka toivottavaa olisi että heillä olisi alan koulutusta. Koulutuksen puute ei kuitenkaan saisi olla tekosyy seksuaalikasvatuksen antamatta jättämiseen. (Defining sexual health 2006, 19; Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 32.)

Maailman terveysjärjestö (WHO) on vuonna 2010 julkaistussa asiakirjassa Seksuaalikasvatuksen Standardit Euroopassa (Standards for Sexuality Education in Europe 2010) määritellyt ensimmäistä kertaa omat seksuaalikasvatuksen standardit Euroopan alueelle. Nämä tämänkin opinnäytetyön yhtenä teoreettisena pohjana toimivat ohjeistukset on esitelty työssä taulukkomuotoisesti 12 -vuotiaiden ikäryhmästä alkaen seksuaalikasvatuksen aiheiden ja tavoitteiden osalta (liite 2).

4.4.4 Seksuaalioikeudet

Vuonna 1994 pidetyn Kairon väestö- ja kehityskonferenssin jälkeen seksuaali- ja lisääntymisterveyden ohella ryhdyttiin puhumaan myös seksuaalioikeuksista. Tuolloin luovuttiin väestönkasvun rajoittamiseen liittyvistä yksilön kannalta epäinhimilliseen kohteluun johtaneista toimenpiteistä ja niiden tilalle otettiin yksilöä ja ihmisoikeuksia korostavat tavoitteet. Kaikki konferenssin 179 osallistujamaata ratifioivat käsitteet ja niitä koskevat oikeudet lisättiin osaksi yleismaailmallisia ihmisoikeuksia. Konferenssin asiakirjoissa huomioidaan ensimmäistä kertaa myös nuorison oikeus seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistäviin palveluihin. (Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen 2006, 16.)

Seksuaalioikeudet ovat kansainvälisten seksuaaliterveyttä ja perhesuunnittelua edistävien järjestöjen laatima laajennus ihmisoikeuksiin. Ne pohjautuvat YK:n ihmisoikeusjulistukseen, sillä niidenkin perustana ovat vapaus, tasa-arvo, yksityisyys ja itsemääräämisoikeus. Seksuaalioikeuksilla pyritään suojelemaan kaikkien yksilöiden ja parien seksuaalista itsemääräämisoikeutta, koskemattomuutta ja hyvinvointia sekä oikeutta päättää tietoisesti ja vastuullisesti omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista. Seksuaalioikeuksia koskevia julistuksia on kaksi, joista toinen on Seksuaaliterveyden maailmanjärjestön (World Association for Sexual Health, WASH) julistus ja toinen Kansainvälisen perhesuunnittelujärjestöjen liiton (International Planned Parenthood

Federation, IPPF) lanseeraama. (Defining sexual health 2006, 5; Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 19.)

Kaikki seksuaalioikeudet eivät automaattisesti koske lapsia ja nuoria vaan osa niistä koskee yksinomaan aikuisia. Maailman terveysjärjestön WHO:n mukaan lapsilla ja nuorilla on oikeus saada tietoa ja seksuaalivalistusta edistäviä terveydenhoitopalveluja, mutta sen sijaan esimerkiksi oikeus tehdä päätös yhteiseen tahtoon perustuvasta avioliitosta tai lasten hankinnasta koskee vain aikuisia. (Väestöliitto 2013; THL: Seksuaalikasvatus 2014)

Suomessa Väestöliitto on täsmentänyt seksuaalioikeuksia vastaamaan nuorten tarpeita. Ne painottavat erityisesti nuorten oikeutta saada seksuaalisuuteen liittyvistä asioista oikeata tietoa ymmärrettävässä muodossa. Vastuu tiedon välityksestä on nuorten seksuaalioikeuksien mukaan vanhemmilla. (Väestöliitto 2013.)

Kasvatus sukupuolisena ja seksuaalisena olemiseen tulisi aloittaa riittävän varhain niin, että lapsen ikä- ja kehitysvaihe otetaan huomioon. Kasvatuksen tavoitteen tulisi olla ensisijaisesti tietämättömyyden poistaminen. Jokaisella nuorella tulisi olla oikeus riittävään ja asialliseen tietoon seksuaalikäyttäytymiseen liittyvistä riskeistä, terve malli seksuaalisuuden ja aggression normeista ja kasvun voimavaroista, sekä oikeus suojattuun kehitykseen. (Vilka 2010, 139)

4.4.5 Lastensuojelu

Lastensuojelu käsitetään laajasti lasten suojeluksi, se ei siis ole vain lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan se on nähtävä myös muita viranomaisia ja kansalaisia koskettavana asiana. Se käsittää toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen huoltoa määrittelevän lain mukaan:

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. -- Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. -- Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983, 1L 1§.)

Mikäli vanhemmat eivät syystä tai toisesta kykene suoriutumaan lapsen huollosta, tarjoaa yhteiskunta erilaisia tukitoimia, joita kutsutaan yleisesti lastensuojelullisiksi toimenpiteiksi. Tällaisia toimenpiteitä ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelun käsikirja 2014.) Tämän opinnäytetyön tutkimus- ja kehittämiskohteina ovat Leinolan ja Metsolan perhetukikeskukset tarjoavat laitospaikan kiireellisesti sijoitetuille ja huostaan otetuille nuorille.

5 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT

”Tutkimus, joka ei tuota muuta kuin kirjoja, ei riitä.” (Lewin 1946)

Tässä opinnäytetyössä sovellettavan metodin löytäminen ei ollut aivan yksinkertainen tehtävä, sillä opinnäytetyöni tarkoituksena on toteutettavan tuotoksen eli nuorten seksuaalikasvatusmateriaalin kehittämisen lisäksi kartoittaa niitä haasteita, joita tutkimuksen kohteena ollut henkilökunta kokee nuorten seksuaalikasvatuksen heille tuovan. Metodi-kirjallisuuteen tutustuttuani sekä käytyäni aiheesta keskustelua ohjaavien opettajieni kanssa, olen määritellyt opinnäytetyöni olevan sekoitus toimintatutkimusta ja kehittämishanketta.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyöohjeistukset ja käytännöt ovat ammattikorkeakoulujen itsensä laadittavissa, mutta viime aikoina on yhä enenemässä määrin suositeltu työelämää kehittäviä opinnäytetöitä. Vaikka metodologia on tärkeä osa YAMK -opinnäytetyötä, ei se kuitenkaan ole yhtä korostunutta kuin perinteisessä akateemisessa tutkimuksessa. (Rantanen 2008.) Ammattikorkeakoulujärjestelmä luotiin 1990-luvun alussa ja sen yhdeksi tehtäväksi tuli tutkimustoiminta. Soveltava tutkimus, alueellinen kehittäminen ja työelämä painottuvat ammattikorkeakoulujen toiminnassa perustutkimuksen jäädessä yliopistojen tehtäväksi. (Vilka 2005, 13.) Anttila (2004, 135) erottelee tieteellisen tutkimuksen ja ammatillisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan siten, että edellä mainitun tehtävä on tuottaa uutta teoriaa ja jälkimmäinen muodostaa uusia tai paranneltuja käytäntöjä.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on luoda Leinolan ja Metsolan perhetukikeskusten käyttöön työväline nuorten seksuaalikasvatuksen toteuttamiseksi. Yhteistyössä henkilökunnan kanssa kehitetään nuorten seksuaaliterveyttä ja siihen liittyvää tematiikkaa kartoitettava kysely henkilökunnan näkemysten ja oman teorian pohjalta. Kehittämistyöhön osallistuminen on henkilökunnalle vapaaehtoista ja siihen on pyritty saamaan mukaan niitä osastojen työntekijöitä, jotka kokevat mielenkiintoa toimia nuorten seksuaaliterveyden edistäjinä.

Opinnäytetyöksi tarkoitettussa työssä on oltava tutkimuksellinen ote (Kananen 2012, 20). Tieteellinen tutkimus on työskentelytavaltaan järjestelmällistä ja kurinalaista, eli

tiedon tuottamisessa noudatetaan tieteelliselle tutkimukselle hyväksytyjä metodeja. Menetelmät eli teoria, käsitteet, mallit, tutkimusmenetelmät, aineiston keruu- ja analysointitavat sekä argumentointi ovat tietoisesti ja perustellusti valittuja välineitä toteuttaa tutkimus. Erityisesti laadullisessa tutkimuksessa voi kuitenkin soveltaa oivaltaen metodeja, ja ne joustavat ja muokkaantuvat tutkimuksen aikana. Pelkkä metodin seuraaminen ei tee tutkimusta tai uutta tutkimustietoa, vaan tutkijan kyky ja taito soveltaa niitä. Menetelmät ovat vain välineitä, joilla tutkimus toteutetaan. (Vilkkä 2005, 27-28, 51.) Tässä työssä tutkimuksellinen osuus kohdistuu pääasiallisesti sen kartoittamiseen, millaisena osastojen henkilökunta kokee osastoilla toteutettavan seksuaalikasvatuksen nyky- ja tavoitetilan sekä sen mahdollisuudet ja haasteet. Lähestymistapa on monella tapaa toimintatutkimuksellinen. Kyseessä ei kuitenkaan ole puhtaasti toimintatutkimuksen kriteerit täyttävä tutkimus, sillä toimintatutkimuksen sykliin kuuluva seurantavaihe ei tässä työssä toteudu (Kananen 2008, 84).

5.1 Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa

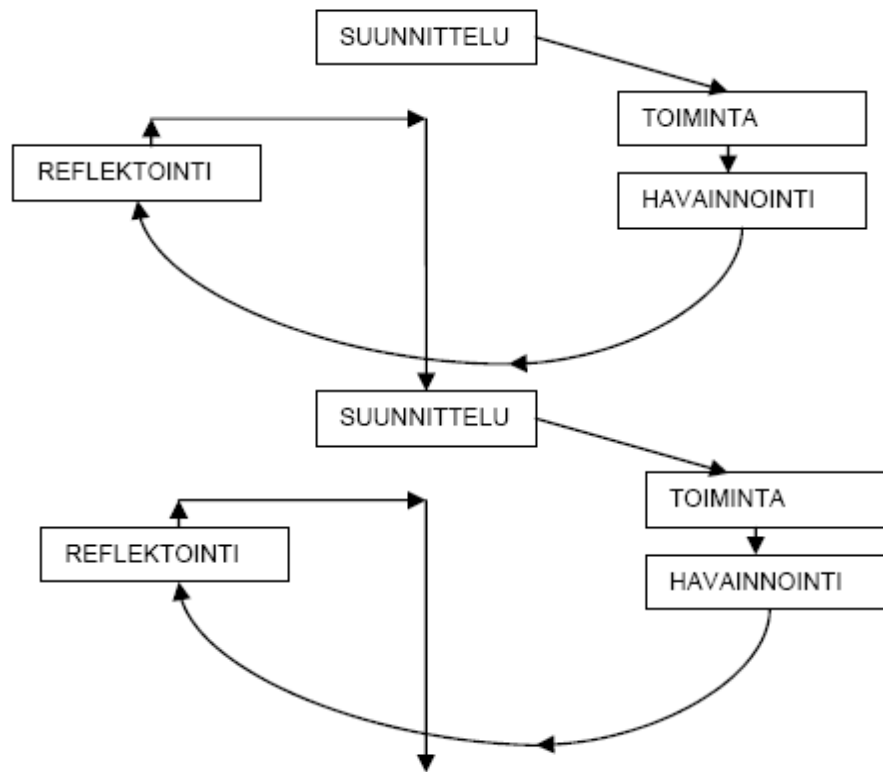
Pohdittaessa sopivan tutkimusmenetelmän valintaa ja tutkimusaineiston keräämisen tapaa puhutaan tiedonintressistä. Tiedonintressi ei vastaa kysymykseen millaisesta tiedosta olemme kiinnostuneita, vaan millaista tietoa tutkimuksella tavoitellaan ja mikä tutkimusmenetelmä vastaa tiedonintressiä. Laadullisen tutkimusmenetelmän tiedonintressinä on sellaisen tiedon saavuttaminen joka auttaa tutkittavan ilmiön tai asian ymmärtämisessä. (Vilkkä 2005, 49.)

Toimintatutkimus voidaan määritellä prosessiksi, joka tähtää asioiden muuttamiseen ja kehittämiseen entistä paremmiksi. Se on lähestymistapa, joka ei ole kiinnostunut pelkästään siitä miten asiat ovat, vaan siitä, miten niiden tulisi olla. Toimintatutkimus tarjoaa uutta ymmärrystä arkeen ja samalla pyrkii työelämän ammattikäytäntöjen kehittämiseen. Olennaista toimintatutkimuksessa on, että tutkittavat eli käytännössä toimivat ihmiset, otetaan mukaan osaksi tutkimuksen aktiivisia toimijoita. (Kuula 1999, 9.) Toimintatutkimus luokitellaan usein virheellisestikin ainoastaan laadulliseksi tutkimusmenetelmäksi, vaikka siinä voidaan käyttää myös määrällisiä tiedonhankintamenetelmiä. Toimintatutkimusta ei myöskään luokitella edes varsinaiseksi tutkimusmenetelmäksi vaan se on lähestymistapa, joka kytkee tutkimuksen toiminnan kehittämiseen. Onnistunut toimintatutkimus muuttaa kohteena olevaa asiaa. (Heikkinen, Rovio & Syrjäjä 2007,

36-37, 86.) Toimintatutkimuksen eri suuntauksia yhdistää kolme seikkaa: käytäntöihin suuntautuminen, muutokseen pyrkiminen ja tutkittavien osallistuminen tutkimusprosessiin (Kuula 1999, 10).

Toimintatutkimus on tutkimus- ja kehittämisprojekti, joka on yleensä ajallisesti rajattu. Yhteistoiminnallinen tutkimus on tyypillinen ryhmätason toimintatutkimus, jonka tarkoituksena on suunnitteleamalla ja kokeilemalla kehittää ryhmän omaa toimintaa. Toimintatutkimuksen kohde ja tutkimuksen substanssi voi olla lähes mikä tahansa ihmiselämään liittyvä asia. Sille olennaista on pyrkimys tutkimisen avulla muuttaa erilaisia asiantiloja edistämällä ja parantamalla niitä eri keinoin. (Heikkinen ym. 2007, 17-20; Kuula 1999, 11.)

Toimintatutkimus prosessina poikkeaa tavanomaisista tutkimusprosessista. Se ei välttämättä ole johdonmukaisesti etenevä prosessi, vaan se hahmotetaan usein syklinä, jossa vaihtelevat konstruoivat ja rekonstruoivat vaiheet. Kuviossa 3 on esitetään Toikon ja Rantasen (2009, 67) esittämä malli toimintatutkimuksen spiraalista. Toimintatutkimuksessa toisiaan seuraavia spiraaleja saattaa olla lukuisiakin, tässä yksinkertaisessa mallissa niitä on esitetty vain kaksi. Kehittäminen edellyttää konkreettista käytännön toimintaa ja analyyttistä erittelyä, joiden välillä kehittämisprosessi liikkuu. Käytännössä kehittämisprosessin eteneminen voidaan kuvata esimerkiksi spiraalimallina, jossa suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi vuorottelevat. Kehittämistoiminta ei aina etene loogisesti ja suunnitelmallisesti, vaan prosessi on hyvin herkkä siihen vaikuttaville muuttujille. (Toikko & Rantanen 2009, 165-166.)

KUVIO 3. Toimintatutkimuksen spiraalimalli (Toikko & Rantanen 2009, 67)

Toimintatutkimuksen prosessissa ymmärrys ja tulkinta lisääntyvät prosessin edetessä. (Heikkinen ym. 2007, 36, 78; Toikko & Rantanen 2009, 29-31.) Koska tutkimusote kumpuaa käytännön ongelmista, on metodologinen lähestymistapa deduktiivinen: toimintatutkijalla on usein valmiit luokittelurakenteet, joilla hän tähtää ongelman ratkaisuun. Nämä rakenteet voivat kuitenkin muovautua uudelleen tutkimusprosessin aikana. Toimintatutkimuksen sykli muistuttaa hermeneuttista kehää: teoreettinen kirjallisuus ja tutkimusaineiston analyysi ovat jatkuvassa vuoropuhelussa keskenään, mikä johtaa syvenevään ymmärrykseen tutkimuskohteen luonteesta. (Vilka 2005, 146.)

Ulkopuolinen toimintatutkija, joka ei ole toimintatutkimuksen kohteena olevan organisaation jäsen, keskustelelee sekä organisaation johdon että työntekijöiden kanssa. Toimintatutkijan osuus projektissa on tarkoitukselliseen muutokseen tähtäävän väliintulon tekeminen. Toisin kuin perinteisessä tutkimustyössä, jossa tutkijan rooli on yleensä ulkopuolinen ja objektiivinen, toimintatutkija osallistuu aktiivisena toimijana projektiin. Toimintatutkijan tehtävänä on käynnistää muutos ja rohkaista ihmisiä kehittämään asioita omalta kannaltaan paremmiksi. (Heikkinen ym. 2007, 29.) Ulkopuolinen tutkija-toimija tuntee tutkimansa aiheen aiemman tutkimustyön sekä alan kirjallisuuden

pohjalta. Tutkijan kiinnostuksen herättää yleensä jokin käytännön ongelma jonka ratkaisemiseksi hän pyrkii kehittämään toimintamallin, jolla asiaan voi vaikuttaa. (Heikkinen ym. 2007, 95.)

5.2 Kehittämistoiminta

Toiminnan tutkivassa kehittämisessä on mahdollista soveltaa useita eri lähestymistapoja, joita käytetään tilanteen ja kehittämiskohteen mukaan. Valinnat tehdään kehitettävän ilmiön, ongelman määrittelyn ja asetetun tavoitteen sanelemana. Eri tutkimussuuntauksia ei ole tarpeellista arvottaa, vaan pikemminkin pitää niitä erilaisiin tehtäviin soveltuvina eri tavoin toimivina työkaluina. Kehittämistutkimus on monimenetelmäinen tutkimusote tai tutkimusstrategia, ei siis oma erillinen tutkimusmenetelmä. (Heikkinen ym. 2007, 40; Kananen 2012, 19, 26.)

Vaikka suomen kielessä kehittämis- ja toimintatutkimus ovat eri käsitteitä, englanninkielisessä kirjallisuudessa sama termi ”action research” (toimintatutkimus) tarkoittaa molempia. Lisäksi on olemassa toimintatutkimuksen suuntauksena itseään pitävä erillinen ns. design research -koulukunta. (Kananen 2012, 39.) Tämän tutkimuksen lähestymistapa vastaa myös design-tutkimuksen lähestymistapaa, eli niin sanottua teorian ohjaamaa suunnittelua. Design-tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa suunnitellaan jokin uusi toimintamalli tai tuote. Suunnitteluprosessin osuus on tässä tutkimusmallissa suurempi kuin toimintatutkimuksessa yleensä. (Heikkinen ym. 2007, 67-73.)

Toimintatutkimuksen ja kehittämistoiminnan selkeimpänä erona voidaan pitää sitä, että toimintatutkimuksen akateeminen luonne velvoittaa noudattamaan tieteen tekemisen sääntöjä ja logiikkaa, joilla myös työskentelyä ja lopputulosta arvioidaan. Kehittämistoimintaa taas käytetään yläkäsitteenä sellaisille toiminnoille, työskentelylle ja kuvaukselle, jolla aikaansaadaan uusi asia. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta voi toki pitää sisällään myös tutkimuksellisia elementtejä, mutta ei siten, kuin ne akateemisessa mielessä perinteisesti käsitetään. (Salonen 2013, 7-9.) Kananen (2012, 41) mukaan toimintatutkimuksen kohteena voivat olla kaikki inhimillisen elämän osa-alueet kun taas kehittämistutkimuksen kohteeksi sopivat enemmänkin ei-sosiaaliset ilmiöt kuten prosessit, toiminnot, tuotteet ja palvelut.

Salosen (2013, 5) mukaan toiminnallinen ja tutkimuksellinen opinnäytetyö ovat suurelta osin toistensa kaltaisia ja ne sisältävät usein päällekkäisiä tunnusmerkkejä. Niiden keskeiset erot ilmenevät tutkimisen ja kehittämisen menetelmissä, aineistoissa, niiden analyysissä sekä tuotoksessa tai tuloksissa. Perinteisessä opinnäytetyössä löydetään tutkimusongelmaan syyt, todetaan asiantila ja saatetaan esittää joitain toimenpidesuosituksia ongelman ratkaisemiseksi. Toiminta- ja kehittämistutkimus pyrkii muuttamaan asiantilaa. Pelkkä ongelman toteaminen ei riitä, vaan molemmat lähestymistavat kytkeytyvät muutokseen tai kehittämiseen ja niiden läpiviemiseen. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa työelämän käyttöön käyttökelpoisia ongelmia ratkaisuihin niin, että niiden toimivuus yleensä myös varmistetaan. (Kananen 2012, 16, 37.)

Kehittämisessä tutkimuskohteena on prosessi, toiminto, asiantila tai tuote, mikä tahansa mihin voidaan vaikuttaa. Ongelman tai kehittämiskohteen lisäksi kehittämistyössä ovat tarkasteltavana toimenpiteet eli interventiot, joilla pyritään vaikuttamaan kohteeseen niin että saadaan aikaan toivottu muutos. (Kananen 2012, 21.)

Tämä opinnäytetyö koostuu toimintatutkimuksesta ja seksuaalikasvatusmateriaalin kehittämiseen tähtäävästä kehittämistyöstä, jotka kulkivat rinnakkain opinnäytetyöprosessin ajan. Opinnäytetyön eteneminen noudattaa pääasiassa toimintatutkimuksellista lähestymistapaa, sen sääntöjä ja logiikkaa. Opinnäytetyön tuotoksellisena osuutena olevan seksuaaliterveyskyselyn kehittämisessä käytetään myös design-tutkimuksen toimintatapaa, jossa teoria ohjaa suunnittelutyötä. Tämän materiaalin kehittämisosion olen määritellyt kehittämistoiminnaksi, jossa sovelletaan toimintatutkimuksen metodiikkaa.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Seuraavassa luvussa kuvaan opinnäytetyöni toteuttamista käytännössä. Opinnäytetyön luonteesta johtuen sen toteuttamisen kuvaaminen selkeän kronologisesti ei ole mahdollista. Olen pyrkinyt jäsentämään tekstin niin, että lukijan olisi mahdollisimman helppoa saada selkeä kuva siitä, kuinka opinnäytetyö on käytännössä toteutettu ja mitkä tekijät ovat työn kulkuun ja tekemiini valintoihin vaikuttaneet. Opinnäytetyön toteutusta ajallisesti on kuvattu liitteessä 3.

Tutkimustiedon tarkoitus toiminnallisessa opinnäytetyössä on tavoitella tietoa, jota tekijä voi perustellusti käyttää toiminnallisen osuuden tai tuotoksen kehittämiseen, uudistamiseen, täsmentämiseen tai rajaamiseen käyttäjän tarpeita paremmin palvelevaksi. Toiminnallisen opinnäytetyön tutkimustieto on aina sidoksissa tiettyyn aikaan, paikkaan, tilanteeseen ja kohderyhmään ja sen tulkinta saa toiminnallisen muodon kehitettävän tuotoksen muodossa. (Vilkkä 2010b, 5-6.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusprosessi ei ole lineaarinen, tiukasti tiettyä toimintajärjestystä noudattava, tavoitetta kohti etenevä prosessi. Koska aineisto ohjaa tutkimusta, kuuluu tutkimuksen kulkuun syklisyys ja jatkuva reflektointi. (Kananen 2008, 56-57.) Laadullisen tutkimuksen tavoite ei ole totuuden löytäminen tutkittavasta asiasta, vaan tulkinnan avulla luoda siitä malleja, ohjeita, toimintaperiaatteita ja kuvauksia (Vilkkä 2005, 98).

Tutkimusilmiö ominaispiirteineen, jo olemassa oleva tieto ja suunniteltu analyysimenetelmä vaikuttavat tiedonkeruumenetelmiin ja päinvastoin. Joidenkin mielestä analyysivaihe edeltää tiedonkeruuta, mutta vaiheiden järjestys on kuitenkin makuasia. Vaikka tutkimusprosessin etenemiskaaviossa ne esitettäisiinkin peräkkäisinä, ovat ne kuitenkin käytännössä toisiinsa vaikuttavia ja toisiinsa nivoutuneita. (Kananen 2008, 58.)

6.1 Kirjallisuuskatsaus ja teoriatietoon perehtyminen

Kehittämistutkimuksen tekijänä asemoin oman tutkimukseni aiheesta jo olemassa olevaan tietoon, mikä edellytti perehtymistä oman aihealueen teorioihin, malleihin ja tutkimuksiin kirjallisuuskatsauksen muodossa. Aikaisemmat tutkimukset tarjoavat kehittämistutkimuksen käyttöön jo olemassa olevaa käyttötietoa ja kirjallisuuteen perehtyminen auttaa kirjoittajaa ymmärtämään ilmiötä sekä mahdollisesti löytämään ongelmaan osaratkaisuja. Kirjallisuuteen perehtymällä tutkija voi löytää myös aihealueeltaan sellaisia alueita, joilta tutkimukset puuttuvat. Tällaisen puutteen havaitseminen lisää oman tutkimuksen merkitystä. (Kananen 2012, 17, 47.)

Kehittämistyöni ensimmäisen vaiheen tavoitteena oli hankkia opinnäytetyölleni teoriapohjaa selvittämällä minkälaista tutkimustietoa seksuaalikasvatuksesta lastensuojelussa on jo olemassa. Aiheeseen liittyvän kirjallisuuskatsauksen toteutin keväällä 2013. Käyttämälläni seksuaalikasvatuksesta ja lastensuojelusta johdetuilla hakukriteereillä tehty kirjallisuushaku oli lähes tulokseton. Vain kaksi aiempaa tutkimusta vastasi hakukriteereitä, nämäkin Ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä, joista kerrotaan lyhyesti seuraavassa kappaleessa.

Katja Rantoja on vuonna 2012 tehnyt Hämeen Ammattikorkeakoulun Hoitotyön koulutusohjelmassa opinnäytetyön ”Nuorisokotiin sijoitettujen nuorten seksuaalisuuden tukeminen”, joka selvittää miten nuorten seksuaalisuus nuorisokodeissa ilmenee sekä millaisia mahdollisuuksia ja haasteita nuorten seksuaalisuuden tukeminen alan ammattilaisille luo. Päivi Vallin (2010) Humanistisen ammattikorkeakoulun Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelman opinnäytetyö ”Huostaan otetun nuoren seksuaalisuuden kohtaaminen valtion koulukodeissa” taas selvittää valtion koulukoteihin sijoitettujen nuorten seksuaaliterveyden edistämistä.

Kirjallisuushaussa löytyi myös Sirkka-Liisa Tegelbergin Tampereen Yliopistolle vuonna 1970 tekemä tutkielma ”Lastenkodin henkilökunnan mielipiteet seksuaalikasvatuksesta lastenkodissa”. Tutkimus ei kuitenkaan valitettavasti ollut opinnäytetyössäni hyödynnettävissä sen vanhentuneen asiasisällön vuoksi, mutta se tarjosi varsin mielenkiintoista tutkimustietoa siitä, minkälainen suhtautuminen lastensuojelunuorten seksuaalikasvatukseen on ollut vallalla yli 40 vuotta sitten.

Seksuaaliterveydestä ja seksuaalikasvatuksesta on olemassa paljon kirjallisuutta ja niitä on tutkittu paljon. Myös erityisesti nuorten seksuaaliterveyttä ja seksuaalikasvatusta käsittelevää materiaalia on saatavilla runsaasti. Yksi laajalti seksuaalikasvatuksessa käytetty apuväline on seksuaalisuuden portaat, joilla havainnollistetaan ihmisen seksuaalisuuden kehittymistä yhdeksän askelmaisena portaikkona. Jokaisella askelmalla eli kehitysvaiheella on mallissa oma tehtävänsä, jota on tarkoitus reflektoida järjen, tunteen ja biologisen kehityksen näkökulmista. (Kortetniemi-Poikela & Cacciatore 2010.)

Suomessa Väestöliitto tekee aktiivisesti työtä nuorten seksuaaliterveyden edistämiseksi ja se on julkaissut paljon hyvin käyttökelpoista materiaalia tukemaan nuorten seksuaalikasvatusta. Vuonna 2008 julkaistu kirja ”Puhutaan seksuaalisuudesta” kertoo Väestöliiton seksuaaliterveysvastaanoton Avoimien Ovien ideologiasta, sekä tarjoaa ammattilaiselle välineitä nuorten seksuaalisuuden kohtaamiseen. (Aho, Kotiranta-Ainamo, Pelander & Rinkinen 2008).

Myös vuosituhaten taitteessa julkaistu seksuaalikasvatuksen käsikirja ”Kerro meille seksistä” on edelleen hyvin toimiva työkalu seksuaalikasvatuksessa. Kirja antaa kasvatustajalle hyvät perusvalmiudet käytännön seksuaalikasvatustyöhön ja se sisältää myös seksuaalikasvatuksen apuna käyttökelpoista kuvamateriaalia. (Bildjuschkin & Malmberg 2000.)

Kansainvälistä tutkimustietoa seksuaalikasvatuksesta lastensuojelussa on myös niukasti saatavilla, ja koska lastensuojelu toimii eri tavoin eri kulttuureissa, ei kansainvälinen tutkimustieto ole välttämättä suoraan sovellettavissa Suomen järjestelmässä. Myöskään Väestöliitto tai muu kotimainen instanssi ei ollut ainakaan kirjallisuuskatsausta tehdesäni julkaissut materiaalia, joissa käsiteltäisiin seksuaalikasvatusta lastensuojelussa.

6.2 Haastatteluteemojen määrittely ja haastattelujen toteutus

Alkuperäinen suunnitelmani oli hankkia tutkimukseeni aineistoa teettämällä kehityspalaverihin osallistuneilla henkilöillä kyselylomake, jossa kartoitetaan henkilökunnan ajatuksia seksuaalikasvatuksesta ja sen toteutuksesta osana osastohoitojaksoa. Totesin kuitenkin, että vain nauhoittamalla keskustelut voin olla varma siitä, että kaikki opinnäytetyössä hyödynnettävissä oleva tieto saadaan

luotettavasti talteen. Aineistonkeruutavan vaihtaminen osoittautui jälkikäteen järkeväksi, joskin työlääksi päätökseksi.

Hirsjärven ym. (2005, 181) mukaan toimintatutkimuksessa yhdistellään usein eri menetelmiä ja aineistoja, joita on kerätty eri tilanteissa. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset kirjalliset dokumentit, tutkijan omien havaintojen pohjalta tehdyt kenttämuistiinpanot sekä toimintaan osallistuvien henkilöiden haastattelut. Usein pohditaan minkä kokoinen tutkimusaineisto on riittävä. Vilkan (2005, 126) mukaan laadullisessa tutkimuksessa oleellista ei ole tutkimusaineiston koko vaan sen laatu, joten tärkeämpää on pohtia millaisella tutkimusaineistolla saadaan kattava kuvaus tutkimusongelmaan? Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa on mielekkäämpää yhdistellä erilaisia aineistoja ja etsiä niiden väliltä johtolankoja kuin pyrkiä tekemään tulkintoja vain yhden materiaalilähteen perusteella.

Tutkimushaastattelun muodoista puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu lienee yleisimmin käytetty haastattelumuoto. Siinä suositellaan määritettäväksi etukäteen ne teemat, jotka käydään haastateltavan kanssa läpi. Ennakkovalmisteluilla tähdätään siihen, että kaikkia niitä ilmiön osa-alueita sivutaan, joita on välttämätöntä tutkimusongelmaan vastaamiseksi käsitellä. Teemahaastattelu tarjoaa tutkijalle riittävän väljyyden aiheen käsittelyssä, mutta toisaalta antaa myös mahdollisuuden rajata aihetta tietyillä teemoitteluilla. Valmiiksi suunniteltu runko varmistaa kaikkien ennakkoon ajateltujen osa-alueitten mukaantulon, joskin haastattelun tiukka etukäteisohjelmointi pienentää haastattelutilanteen autenttisuutta. (Kananen 2008, 74, 78-79; Vilka 2005, 101.) Käsiteltävät teemat riippuvat tutkittavasta ilmiöstä, mikä edellyttää tutkijalta esiyymmärrystä tutkimuksen kohteesta ja siihen liittyvistä asiakokonaisuuksista (Kananen 2012, 61).

Haastattelun teemat kumpusivat pääasiassa omasta kokemukseen ja tietoon perustuvasta esiyymmärryksestäni sekä lukemastani teoretiedosta; missä murrosiän kehitysvaiheessa osastojen nuoret ovat ja minkälaista tietoa seksuaaliterveydestä heidän oletetaan tarvitsevan? Pehdyin nuorten seksuaaliterveyttä käsittelevään kirjallisuuteen, oppaisiin ja seksuaalikasvatusmateriaaleihin, joista tein itselleni muistiinpanoja teemahaastattelurungon luomista varten. Haastattelurungokseni (liite 3) muodostui lähinnä lista tukisanoista, joiden tiimoilta toivoin saavani aikaa vapaamuotoista keskustelua. Tukisanoihin sisältyi murrosikään liittyviä teemoja, joiden käsittelemisen

tärkeiden osastojakson aikana toivoin saavani henkilökunnalta vahvistusta ja näkemystä. Lisäksi halusin haastatteluilla saada tarkempaa tietoa osastoilla toteutettavan seksuaalikasvatuksen nykytilasta sekä henkilökunnan suhtautumisesta ja valmiuksista seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen.

Vaikka laadullisen tutkimuksen tapausten valintastrategiat ovat vielä varsin kehittymättömiä, on Kananen (2002, 75-76) mukaan laadulliseen tutkimukseen aiheellista valita tapaukset, joilta saadaan ilmiön kannalta parasta tietoa. Tutkimukseen osallistuvien halu tehdä yhteistyötä on perusta luotettavan tutkimuksen tekemiselle. Usein suositellaan haastateltaviksi tarkoin valittuja oman alansa asiantuntijoita, joiden näkemyksillä voidaan tarkasteltavana olevaan ilmiöön saada aikaan muutoksia. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 62.) Kehittämistyön onnistumisen kannalta oleellista on, että kehitysprosessiin valitaan ne henkilöt joita kehittäminen koskee, jotta heidät saadaan myös sitoutumaan muutoksen toteuttamiseen (Kananen 2002, 70).

Ryhmähaastattelutilanteessa saadaan nopeasti tietoa usealta eri haastateltavalta ja haastateltavan sanotaan säästävän tutkijan aikaa ja vaivaa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48; Kananen 2012, 75), itse tosin koin tämän ajansäästön kustautuvan haastattelujen litterointivaiheessa. Ryhmähaastattelu ei ole usean erillisen yksilöhaastattelun suora vaihtoehto, sillä se tuottaa ryhmätilanteen vaikutusten vuoksi erilaista tietoa yksilöhaastatteluun verrattuna. Ryhmähaastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa siihen osallistuvat tuottavat spontaanisti keskustellen monipuolista tietoa käsiteltävästä aiheesta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.) Vilka (2005, 101-102) suosittelee käytettäväksi ryhmähaastattelua erityisesti niissä työelämän tutkimushankkeissa, jotka tavoittelevat yhteisen kielen, käsitteiden, toimintatapojen ja keskustelun luomista. Yksilötason haastattelu sopii parhaiten haastateltavan omakohtaisten kokemusten tutkimiseen kun taas ryhmähaastattelulla voidaan tutkia yhteisön käsityksiä.

Laadullisen tutkimuksen tärkeä tehtävä on olla myös emansipatoorinen, eli tutkittavien ajattelu- ja toimintatapoihin myönteisesti vaikuttava. Teemamuotoinen ryhmähaastattelu työelämän tutkimushankkeessa toteuttaa emansipatoorisuutta luomalla haastateltavana olevalle ryhmälle maaperän oman keskustelukulttuurin, käytäntöjen, käsitteitten ja yhteisen kannan luomiselle. (Vilka 2005, 103.) Suunnittelutyöhön osallistuneet henkilöt, jotka ovat saaneet ilmaista kantansa ja esittää parannusehdotuksia, omaksuvat

kehittämistyön omakseen ja he myös lähtevät muita helpommin toteuttamaan kehitystyötä (Kananen 2012, 62).

Opinnäytetyöni haastateltavat valikoituivat molemmista yksiköistä pääasiallisesti heidän oman aiheeseen liittyvän kiinnostuksensa pohjalta. Vaikka haastatteluryhmä muodostui entisen työpaikkani henkilökunnasta, oli vain yksi haastateltavista minulle entuudestaan henkilökohtaisesti tuttu. Haastattelut toteutettiin 21.-23.10.2013 välisenä aikana Leinolan perhetukikeskuksen neuvotteluhuoneessa ja Metsolan perhetukikeskuksen neuvottelukäytössäkin olevassa jumppasalissa. Leinolan perhetukikeskuksesta haastatteluun osallistui kolme työntekijää (N=3), joista yksi oli osaston harjoittelija. Haastattelu tehtiin iltapäivällä ja se päästiin osastotyöhön liittyvien ennalta-arvaamattomien työkiireiden takia aloittamaan puolisen tuntia myöhässä. Haastattelutilanne oli tunnelmaltaan rauhallinen, avoin ja rento ja haastateltavat tuottivat hyvin vastauksia tutkimuskysymykseen sekä toivat julki omia ideoitaan ja näkemyksiään. Metsolan perhetukikeskuksessa haastateltavana oli neljän henkilön ryhmä (N=4), joista yksi osallistuja liittyi haastatteluryhmään vasta kun haastattelu oli kulunut 17 minuuttia. Haastateltavien kokonaislukumäärä oli siis 7 henkilöä (N=7), joista kuusi naisia ja yksi mies.

Haastattelut tallennettiin varmuuden vuoksi kahdella eri laitteella, ensimmäinen haastattelu kesti 1 tunnin ja 33 minuuttia ja siitä tuli litteroitua aineistoa 30 sivua (A4, riviväli 1.5.). Toisen haastattelun kesto oli 1 tunti 22 minuuttia ja se tuotti litteroitua aineistoa 32 sivua. Litteroinnilla tarkoitetaan haastatteluaineiston muuttamista tekstimuotoiseksi, jolloin sen analysointi ryhmittely ja luokittelu on helpompaa. Koska litterointi on varsin työlästä ja aikaa vievää, tutkimustyötä tekevät keskustelevat usein siitä tuleeko aineisto litteroida kokonaan vai onko osittainen, esimerkiksi tutkimuksen teema-alueiden mukaan tehty litterointi riittävä. (Vilka 2005, 115-116.) Tässä tutkimuksessa koko tutkimusaineisto litteroitiin sanatarkasti.

Haastattelijan rooli ryhmähaastattelutilanteessa on aikaansaada ja ylläpitää keskustelua valituissa teemoissa ja mahdollistaa kaikkien haastateltavien osallistuminen keskusteluun (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61; Vilka 2005, 103.) Haastattelija voi ennakkovalmisteluilla ja aiheen riittävällä teemoittelulla pitää tilanteen hallinnassaan ja yksityiskohtaisemmillä kysymyksillä pyrkiä viemään sitä haluamaansa suuntaan (Kananen 2009, 78). Oman roolini haastattelutilanteissa koin tutkittavan ilmiön

ulkopuolisena asiantuntijana, joka pyrki lisäämään omaa ja haastateltaviensa ymmärrystä käsiteltävästä aiheesta. Koska haastattelun pääasiallisena tarkoituksena oli tuottaa tietoa opinnäytetyötäni ja sen tuotosta varten, olivat ne teemat joista halusin keskustella jo etukäteen tiedossa. Haastattelun kuluessa pyrin selventämään haastateltaville käyttämiäni termejä, sekä taustatekijöitä kunkin kysymyksen esille ottamiseen. Koska koko opinnäytetyöni eteenpäin vievänä voimana on alusta asti ollut henkilökohtainen näkemykseni seksuaalikasvatuksen tarpeellisuudesta osana nuorten osastohoitoa, ei tämä luonnollisestikaan ole voinut olla vaikuttamatta rooliini haastattelijana jo kysymystenasettelunkin muodossa. En kuitenkaan pyrkinyt salaamaan omia näkemyksiäni vaan kerroin avoimesti haastateltaville motiiveistani. En myöskään odottanut haastateltavieni jakavan näkemyksiäni, vaan korostin olevani paikalla heidän mielipiteidensä ja näkemystensä kuulemista ja huomioon ottamista varten.

6.3 Kyselyn kehittäminen

Opinnäytetyöni tuotoksena olevan seksuaaliterveyskyselyn kehittämisessä toimi aineistona edellisessä alaluvussa kuvailemiäni ryhmähaastattelujen litteroidut tekstit sekä kirjallisuuskatsauksessa esiin tulleet, jo olemassa oleva seksuaalikasvatusmateriaali soveltuvien osin. Pelkistetystä haastatteluaineistosta poimin seksuaaliterveyskyselyyn otettavat, henkilökunnan tärkeäksi kokemat aiheet, joiden pohjalta laadin alustavasti itse kyselyn. Kyselyn rakenteellisena pohjana olen käyttänyt pääasiallisesti Internetissä saatavilla olevaa, Väestöliiton Nuorten Avoimien Ovien (NAO) vastaanotolla kehitettyä seksuaaliterveysanamneesia, Väestöliiton Seksimittaria sekä muuta nuorten seksuaalikasvatusta ja -terveyttä käsittelevää materiaalia (Väestöliitto 2014). Seksuaaliterveyskysely sisältää nuorten seksuaaliterveyttä koskevia kysymyksiä, joiden avulla saadaan tietoa nuorten seksuaalikäyttäytymiseen liittyvistä riskitekijöistä niiden tunnistamista ja työstämistä varten. Kyselyyn on joidenkin kysymyksen perään koottu henkilökunnan käyttöön myös kysymystä selittävä osio, jossa on ohjeistusta kysymyksen käsittelyä sekä sen mahdollista jatkotyöstämistä varten. Lähdemateriaalina tässä olen käyttänyt alan kirjallisuutta sekä seksuaaliterveyttä käsitteleviä, luotettavana pitämiäni Internet-sivustoja, jotka on mainittu seksuaaliterveyskyselyn lopussa. Tällä tavoin dokumentoituna kyselyssä käyttämäni lähteet ovat myös henkilökunnan helposti löydettävissä.

Seksuaaliterveyskyselyn tekeminen nuorelle vaatii työntekijältä hyviä vuorovaikutustaitoja, kärsivällisyyttä ja aikaa, sillä nuoret vastaavat usein lyhytsanaisesti etenkin aikuisille, joihin heillä ei ole vielä luottamuksellista suhdetta. Jotta seksuaalikasvatuksellisesta hetkestä nuoren kanssa saataisiin mahdollisimman vuorovaikutteinen, tulisi siinä käyttää avointa ja keskustelevaa tyyliä ja antaa nuorelle hänen näin halutessaan tilaa johdatella keskustelua hänelle tärkeisiin teemoihin. Kyllä tai ei –vastauksiin johtavia suljettuja kysymyksiä tulisi välttää, koska ne johtavat helposti työntekijän keskustelussa umpikujaan. Myöskään miksi –kysymyksiä ei suositella nuorten kanssa käytettäväksi, sillä ne mielletään helposti syyllistäviksi. (Kosunen & Ritamo 2004, 88-89.)

Edellä mainittuja aineistoja hyödyntäen kehitin alustavan mallin seksuaaliterveyskyselystä, jonka toimitin saatekirjeellä (liite 4) varustettuna sovitusti Leinolan perhetukikeskukseen henkilökunnan kommentoitavaksi ja testattavaksi. Aikaa kommentointiin oli reilu viikko, ja henkilökuntaa ohjeistettiin kommentoimaan materiaalia kirjallisesti suoraan kyselylomakkeeseen tai halutessaan henkilökohtaisesti sähköpostitse. Kommentteja tuli jokseenkin vähän ja ne koskivat pääasiassa kysymysten tarkoituksenmukaisinta järjestystä. Sähköpostitse ei kukaan kyselyä kommentoinut. Tilaisuutta kyselyn testaamiseen nuoren kanssa ei myöskään tuona aikana järjestynyt työvuorollisista ja ajankäytöllisistä syistä johtuen.

Leinolan perhetukikeskuksen henkilökunnan toiveiden mukaisesti muokattu seksuaaliterveyskysely toimitettiin seuraavaksi Metsolan perhetukikeskuksen henkilökunnalle viikon ajaksi testattavaksi ja kommentoitavaksi (liite 5). Tänä aikana kukaan ei ollut esittänyt seksuaaliterveyskyselyyn kommentteja tai parannusehdotuksia, joten tulkitsin heidän olevan siihen tyytyväisiä. Lopullinen versio seksuaaliterveyskyselystä toimitettiin sähköpostitse perhetukikeskusten johtajalle Kaisa Kukkohoville sekä hänen kauttaan molemmille osastoille hyväksyttäväksi.

6.4 Haastatteluaineiston analyysi

Fenomenologinen lähestymistapa saa soveltavan muotonsa tutkimustilanteen mukaan, eikä se näin ollen ole tekninen aineiston analyysitapa. Fenomenologinen lähestymistapa käyttää työvälineinään käsitteitä kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys. Kokemuksellisella

suhteella tarkoitetaan ihmisen vuorovaikutussuhdetta muihin ihmisiin, kulttuuriin ja luontoon. Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkija paljastaa oman esiymmärryksensä, eli omat tutkimuskohdetta koskevat lähtökohtansa, ennakkokäsityksensä ja oletuksensa. Yksittäisten sanojen tai äänenpainojen sijaan fenomenologinen lähestymistapa on kiinnostunut yksittäisten mielellisten merkitysten avulla esiin tulevista merkityssuhteista ja merkityskokonaisuuksista. Tutkijan merkitysten taju, tutkimusaineisto, tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset ohjaavat tutkijan merkityskokonaisuuksien etsintää. Kaikki merkityskokonaisuudet eivät kuitenkaan ole tutkimuksen tavoitteiden kannalta oleellisia, vaan niiden tulkinta suhteutetaan maailmaan josta tutkimukseen otettu kokonaisuus on rajattu. (Vilka 2005, 136-139.)

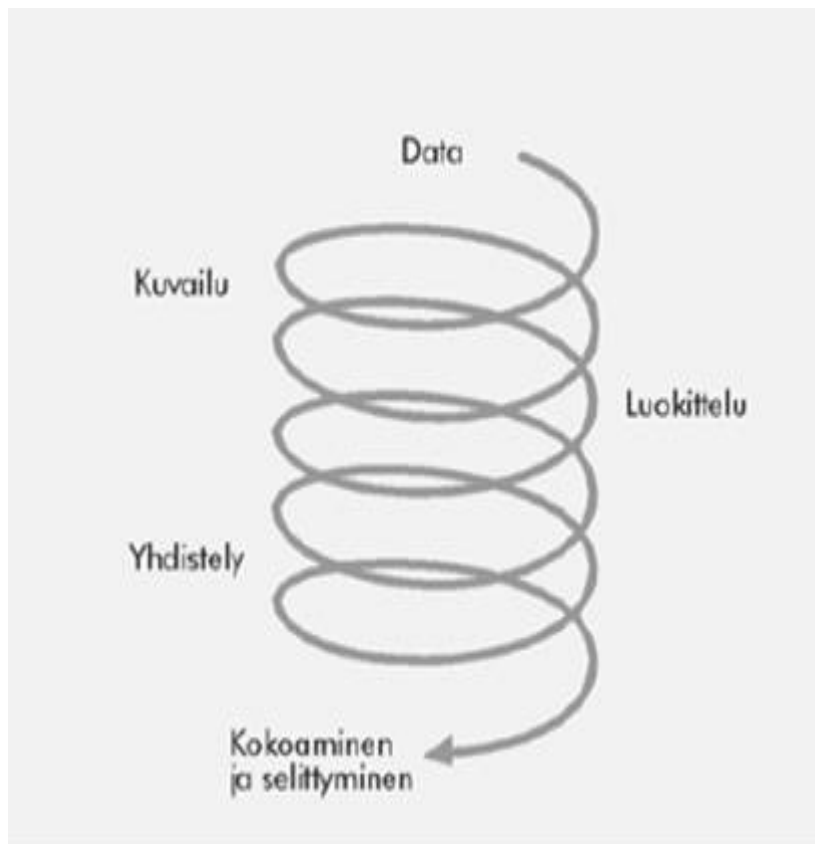
Metodologisessa elektismissä uskotaan ontologisten taustasitoumusten olevan jopa merkityksettömiä varsinaisen tutkimustoiminnan tiedollisten tavoitteiden kanssa. Tutkimuskohdetta lähestytään käytännöllisesti tutkimusongelman konkreettiseen ratkaisuun tarvittavan tiedon kannalta. Metodi on tutkijalle väline, jonka avulla kyetään ratkaisemaan asetettu ongelma. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 61.) Opinnäytetyöni menetelmävalinnoilla pyrin johdonmukaisesti saavuttamaan sitä tietoa, jonka koin oleelliseksi tutkimuskysymyksieni ja seksuaaliterveyskyselyn sisällön kehittämisen kannalta. Kehittämis- ja toimintatutkimuksessa ongelman ratkaisu on osoitus onnistuneesta analyysistä, joskaan se ei aina tarkoita analyysin syvällisyyttä tai parasta mahdollista ratkaisua (Kananen 2012, 192).

Sisällönanalyysiä voidaan pitää metodina, mutta myös väljänä teoreettisena viitekehyksenä, jolla analysoidaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan tekstianalyysiä, joka perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Se on menetelmä, jolla pyritään luomaan tutkimusaineistosta sellainen kokonaisuus, jota voidaan analysoida objektiivisesti ja systemaattisesti. Sisällönanalyysin tavoitteena muodostaa tutkittavasta ilmiöstä sellainen kuvaus, joka kytkee tulokset laajempaan kontekstiin ja aihepiiriin muihin tutkimuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 105.) Kvalitatiivinen aineisto voidaan analysoida joko induktiivisella (aineistolähtöisellä) tai deduktiivisellä (teorialähtöisellä) sisällönanalyysillä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140).

Opinnäytetyössäni ensimmäisenä aineiston käsittelytapana käytettiin jo edellä kuvattua teorialähtöistä sisällönanalyysiä muistuttavaa analyysitapaa, jolla pyrittiin kartoittamaan haastatteluaineistosta seksuaaliterveyskyselyyn otettavat teemat. Toinen opinnäytetyös-

sä käytetty käsittelytapa, jolla pyrittiin löytämään toisesta tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta eli seksuaalikasvatuksen tuomista haasteista osastotyössä siihen liittyviä oleellisia asiakokonaisuuksia ja merkityksiä, on luonteeltaan aineistolähtöistä.

Kuviossa 4 havainnollistettu laadullisen aineiston sisällönanalyysi voidaan kuvata myös kierros kierrokselta etenevänä spiraalinomaisena prosessina. Analyysi alkaa kuvailulla ja jatkuu luokittelun ja yhdistelyn kautta kokoavaan ja selittävään yhteenvetoon. (Hämeen ammattikorkeakoulu 2014)

KUVIO 4. Laadullisen aineiston analyysi (Hämeen ammattikorkeakoulu 2014)

Haastatteluaineiston analyysi alkoi litteroinnilla, joka suoritettiin haastatteluja seuraneiden päivien aikana. Litteroinnit pyrin tekemään mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen, sillä tämän katsotaan parantavan haastattelun laatua (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Tämän lisäksi halusin saada ensimmäisen haastattelun kokonaisuudessaan litteroitua ennen toisen haastattelun tekoa, jotta voisin korjata mahdolliset ensimmäisessä haastattelussa havaitut virheet, puutteet tai epäkohdat. Litterointi oli todella paljon aikaa

vievää, sillä esimerkiksi useamman haastateltavan puhussa samanaikaisesti, joutui nauhoitusta kuuntelemaan useita kertoja

Litteroinnin ja ensimmäisen, luvun 7 alussa selostetun kyselylomakkeen sisällön määrittelyn jälkeen, seurasi lopun haastatteluaineiston pelkistäminen eli redusointi (taulukko 1). Tämä toteutettiin poimimalla tutkimustekstistä olennaiset ilmaukset ja siirtämällä ne erilliseen tiedostoon luettelomaisesti. Analyysiyksikkönä tässä toimi tutkimuksen kannalta olennaiset lauseet tai sen osat. Tämän jälkeen alleviivatuista lauseista karsittiin pois tutkimuksen kannalta epäoleellinen tieto asiasisältöä kuitenkin muuttamatta. Jokaisessa vaiheessa käytettiin niin kutsuttua mind map -tekniikkaa ilmaisujen yhteneväisyyksien oivaltamisen apuvälineenä.

TAULUKKO 1. Esimerkki haastatteluaineiston redusoinnista

ALKUPERÄINEN ILMAISU	PELKISTETTY ILMAISU
ei saa ottaa sellai natureskellen tai vähäsen, kerran kun pureskahtaa nauruun niin ei varmaan toista kertaa tu puhumaan mstään	Henkilökunnan suhtautuman seksuaalikasvatukseen
asiakkaat voi biologisesta iästään huolimatta olla liian vielä aika paljon nuorempia, ettei liian varhaisessa vaiheessa	Oikean kehitystason seksuaalikasvatus
voi olla etteine tiedä seksistä tuonavaallista, nuoret saattavat kysyä aivan pönttöjä asioita, uskomattomia kysymyksiä,	Nuorten tietämättömyys seksiasioista

Redusointiin kului aineiston analysointivaiheesta eniten aikaa, sillä aineistoa oli todella paljon ja jouduin useampaan kertaan pohtimaan mikä aineistossa on tutkimuskysymyksen kannalta oleellista ja mikä on jätettävissä pois.

Haastatteluaineiston pelkistämisen eli redusointivaiheen jälkeen seurasi klusterointi, eli poimittujen ja pelkistettyjen ilmaisujen ryhmittely samankaltaisten asiasisältöjen mukaan (taulukko 2). Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmiteltiin ja yhdisteltiin alaluokiksi, joille pyrittiin antamaan niiden sisältöä parhaiten kuvaava yhteinen nimi.

TAULUKKO 2. Haastatteluaineiston klusterointi

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Henkilökunnan suhtautuminen	Asenteet
Lähestymistapa	
Maahanmuuttajataustaisten erityistarpeet	Kulttuuritekijät
Sukupuolija seksuaalivähemmistöt	
Romanikulttuuri	
Oikeiden sanojen löytäminen	Tietotaito
Puheeksi ottaminen	
Henkilökunnan koulutus	
Oikean ikätason seksuaalikasvatus	Kohdennettu ja ajantasaainen tieto
Oikean kehitystason seksuaalikasvatus	
Nuorten tietämättömyys seksuaalisista	
Internet ja media	Nuoren kriittinen ajattelu
Seksuaalioikeudet	
Uskomukset	
Turvataidot	
Ammatillisuus	Roolit
Sukupuoli	
Oma seksuaalisuus	

Seuraavassa vaiheessa suoritettiin teoreettisten käsitteitten luominen eli aineiston abstrahointi (taulukko 3). Siinä yhdisteltiin klusteroinnissa syntyneitä alaluokkia yläluokiksi ja edelleen pääluokaksi.

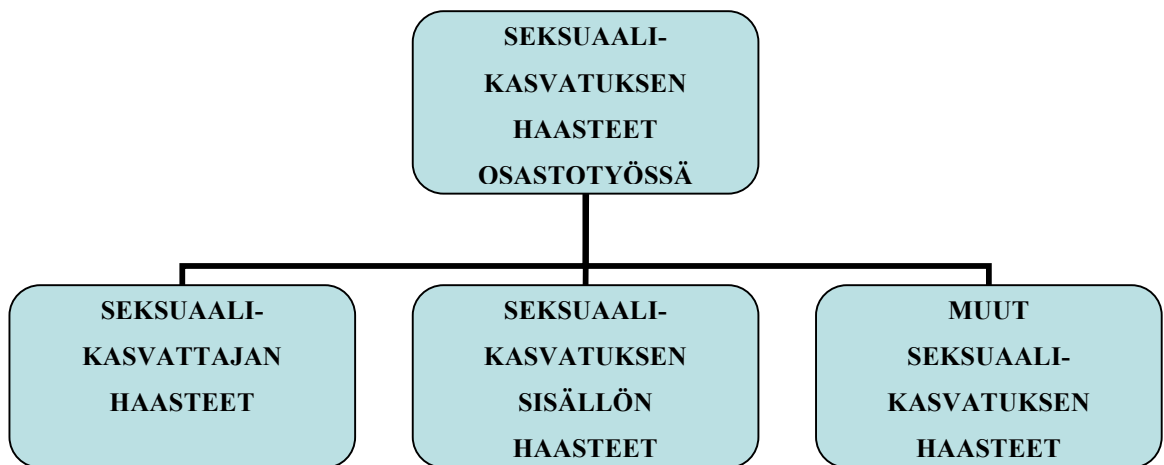
TAULUKKO 3. Haastatteluaineiston abstrahointi

ALALU-	YLÄLU-	PÄÄLUOKKA
Asen-	Seksuaalikasvattajan haaste	Osastolla toteutet- sek- alikasvatuksen stee sua haa t
Tieto-		
Rooli	haaste	
Kriittinen ajat-	Seksuaalikasvatuksen haaste	
Kohdennettu ja ajaninen	haaste	
Kulttuuriteki-	Muut	
jät	haasteet	

Abstrahoinnissa aineiston yläluokkia muodostui kolme, ja näistä johdettiin pääluokaksi muodostunut osastolla toteutettavan seksuaalikasvatuksen haasteet. Pääluokka vastasi näin ollen myös tutkimuskysymystä.

7 HAASTATTELUJEN TULOKSET

Opinnäytetyössäni pyrin saamaan vastauksen tutkimuskysymykseeni, minkälaisia haasteita henkilökunta kokee osastolla toteutettavassa seksuaalikasvatuksessa. Aineiston analyysin pohjalta seksuaalikasvatuksen haasteet oli jaoteltavissa kolmeen eri kategoriaan, jotka on esitetty kuviossa 5. Tässä luvussa kuvailen tarkemmin minkälaisia asiiasältöjä kukin näistä kategorioista pitää sisällään.

KUVIO 5. Seksuaalikasvatuksen haasteet osastotyössä

Ensimmäisessä alaluvussa tuodaan esille niitä henkilökohtaisia haasteita, joita nuorten seksuaalikasvattajana toimiva saattaa työssään kohdata ja kokea. Toinen alaluku kokoaa haastatteluaineistosta seksuaalikasvatuksen sisällöllisiä haasteita ja kolmas kuvailee muita haastatteluissa esiin tulleita seksuaalikasvatuksessa huomioitavia asioita ja niiden asettamia haasteita.

7.1 Seksuaalikasvattajan haasteet

Seksuaalikasvatuksen tärkein työväline on seksuaalikasvattaja itse. Haastateltavat kokevat henkilökohtaiset valmiutensa seksuaalisuuteen liittyvien teemojen työstämiseen nuoren kanssa pääasiassa hyviksi, joskin he arvioivat ettei tilanne ole välttämättä samankaltainen kaikkien osaston työntekijöiden kohdalla.

“Yhtä luontevasti pystyn ottamaan ne asiat puheeksi kuin vaikka päihteidenkäyttöasiat...” (H1)

“Ja voihan joillakin olla sellaisia ettei pysty aiheesta...” (H2)

Ammatillinen rooli koetaan niin haasteena kuin mahdollisuutenakin; kun nuori on osastolla on aika ja paikka otollinen myös seksuaalikasvatukselle, erityisesti jos se on osa osastokäytäntöjä. Ilmosen (2006) mukaan ammatillisuuteen kuuluu myös se, että työntekijä ottaa seksuaalisuuteen vaikuttavat tekijät puheeksi, eikä jätä kysymyksien tai ongelmien esille ottamista asiakkaan tehtäväksi. Avoin vuorovaikutteinen keskustelu nuorten kanssa ja sen mahdollistava työilmapiiri koetaan tärkeänä. Muina rooleihin liittyvinä haasteina haastatteluissa mainitaan esimerkiksi sukupuoleen liittyvät haasteet. Yleisesti todetaan, että seksuaalisuudesta keskusteleminen on helpompaa saman sukupuolen edustajan kanssa ja asenteen oletetaan olevan samansuuntainen myös nuorilla.

“...se on positiivista että ne on täällä ja meillä olisi mahdollisuus kun me käydään näitä kahdenkeskisiä keskusteluja niin siinä ottaa niitä asioita esille ja se olis sellaista niin kuin kuitenkin keskustelua aikuisen ihmisen kanssa ettei se olis niin kuin vain jonkun kaverin.” (H1)

“...voisi olettaa että tyttöjä nolottaa puhua jonkun miestyöntekijän kanssa...” (H2)

Seksuaalikasvatuksen tulisi perustua tutkittuun tietoon. Arvot ja asenteet ovat omaksumiamme peruseriaatteita, jotka ohjaavat käyttäytymistämme. Työntekijän omien asenteiden vaikutukset seksuaalikasvatuksen laatuun mietityttää haastateltavia ja aiheita käsitellään haastattelujen kuluessa useamman kerran. Yhtä mieltä haastateltavat ovat siitä, että omat asenteet eivät saisi näkyä keskusteltaessa nuoren kanssa vaan keskustelua pitäisi pystyä käymään avoimesti poikkeuksellisemmistakin asioista.

“...miten sä luot sen tilanteen, alku on hirmu tärkeä ettei rupea syyllistämään tai ite rupea puhumaan...ettei naura siinä, pitää olla sellainen avoin suhtautuminen ja aika ymmärtäväinenkin...” (H2)

“...siinä mielessä tää on haastavaa että nää on monelle nuorelle sellaisia vakavia asioita että sitten jos ne otetaan sillai naureskellen tai vähätellen että siitä sillai niinku puhutaan niin se monta kertaa saattaa lyödä sen suunsa kiinni.” (H1)

Seksuaalisuuteen liittyvien teemojen käsitteleminen saattaa haastaa ja pakottaa työntekijän ottamaan kantaa asioihin, joita ei välttämättä muuten tulisi pohtineeksi tai jotka eivät kuulu omaan kokemuspöörin. Ymmärtääkseen paremmin omia seksuaalisuuteen liittyviä kasvatuksellisia ratkaisujaan, tulisi seksuaalikasvattajana toimivan pohtia ja tiedostaa omat seksuaalisuuteen liittyvät kipupisteensä ja asenteensa. Seksuaalikasvatusta käsittelevässä kirjallisuudessa sanotaan, että seksuaalisuudesta voi puhua vain siihen asti mihin on itse asian pohdinnassa päässyt. Työntekijän ja nuoren arvot ja asenteet saattavat poiketa täysin toisistaan, mutta omien asenteiden esille tuomista tulisi pyrkiä välttämään. Jos työntekijä ei tunnista omia asenteitaan voi hän olla este seksuaalisuuteen liittyvien asioiden puheeksi ottamiselle, sillä nuoren voi olla vaikeaa puhua omasta seksuaalisuudestaan jos hän huomaa työntekijän vastustavan hänen ajatusmaailmaansa tai elintapaansa. Työntekijän oman seksuaalisuuden kohtaamisessa tärkeää on omien arvojen ja asenteiden tiedostaminen, haastaminen ja niistä keskusteleminen esimerkiksi työyhteisössä. Myös aikuisella saa olla keskeneräisiä mielipiteitä ja hän saa epäröidä. Keskeneräisyyden tunnustaminen ja tunnistaminen on inhimillistä ja se voi myös lähentää työntekijää ja nuorta. (Seksuaalisuuden puheeksi ottaminen 2009, 7., Aaltonen 2012, 75, Mattila 2008, 40-41).

Seksuaalisuuteen liittyvien asioiden suhteen nuoren lähestyminen ja puheeksi ottaminen koetaan haastavana, joskin kehitteillä olevan yhteisen käytännön luomisen uskotaan helpottavan asiaa. Seksuaalikasvatukseen myönteisesti suhtautuvan ja avoimen keskustelun hyväksyvän ilmapiirin koetaan olevan tärkeässä asemassa luotaessa osastolle seksuaalikasvatuksen mahdollistavaa työkuultuuria.

“...jos sitä tuotais tuossa ihan avoimesti ja vielä itsekkin suhtautuisi siihen entistä avoimemmin niin ehkä nekin niin kuin...” (H2)

“...monta kertaa se [seksuaalisuudesta puhuminen] jää taka-alalle ihan totaalisesti koska niitä ei automaattisesti kysellä...” (H1)

“tosiaan se keskustelu on kaiken A ja O ja se että on siinä arjessa, kyselee ja on tukena ---että kannustaa siitä rohkeasti puhumaan.” (H1)

Seksuaalisuuden puheeksi ottamisen esteitä ovat henkilökunnan puutteelliset tiedot seksuaalikysymyksissä ja luottamuksen puute omiin taitoihin. Myös aiheen kokeminen henkilökohtaisesti epämieliseksi ja noloksi haittaavat puheeksi ottamista. Oman haasteensa luo myös ajanpuute sekä mahdolliset työpaikkaan liittyvät tekijät.

Seksuaalisuuden puheeksi ottaminen perustuu etukäteen pohdituille ja kaikkien hyväksymille arvoille. Jos omat arvot ovat ristiriidassa organisaation arvojen kanssa, on työtä seksuaalisuuden hyväksi mahdotonta tehdä. (Seksuaalisuuden puheeksi ottaminen 2009, 3.)

Seksuaalikasvatuksessa käytettävät termit koetaan myös osittain haastavaksi. Tilanteeseen nähden oikeiden sanojen löytäminen ei ole välttämättä helppoa, mutta henkilökunta tuo esiin että hyvä tilannetaju auttaa asiassa.

“...jos se [sanasto] on hirveän virallista niin en tiedä sitten mitä se vastaanotto nuorilla sitten oikeasti on, ett mitä toi tati tossa ny selittää.” (H2)

“...hyvin korrektisti lähtee puhumaan mutta sitten jos huomaa että ne puhuu tavallaan niin kuin nuorten kielellä niin sitten mä hyppään heti siihen.” (H1)

Viestinnällä on keskeinen sija seksuaalikasvatuksessa. Nuorten seksuaalikasvatuksessa tulisi käyttää tilanteeseen sopivaa kieltä, jonka avulla autetaan nuoria omaksumaan asianmukaista sanastoa, jotta he kykenisivät viestimään seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Seksuaalisista asioista puhuttaessa on käytettävä johdonmukaisesti neutraalia kieltä, jottei vahingossakaan loukkaisi kuulijaa. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2009, 31.)

7.2 Seksuaalikasvatuksen sisällön haasteet

Seksuaalikasvatuksen oikean, kohderyhmää parhaiten palvelevan sisällön löytäminen on haasteellista ja se vaatii työntekijältä kykyä soveltaa aiheen teoriaa käytäntöön.

“...ja sitten kun eihän tää ole mitenkään niinku selkeätä, niin kuin esimerkiksi liikuntasuosituksset tai ravintosuosituksset, että ulkoile kolmesti päivässä ja se ja se, että tää voi olla ihan mitä vaan maan ja taivaan väliltä...” (H2)

Yhdeksi seksuaalikasvatuksen suurimmista haasteista henkilökunta kokee kentän laajuuden. Seksuaalikasvatuksen tulisi olla tilannelähtöistä niin että siinä kiinnitetään asianmukaisesti huomiota kohderyhmän tarpeisiin. Näin ollen myös osastoilla toteutettavan seksuaalikasvatuksen sisältö tulisi pohtia jokaisen nuoren kohdalla

erikseen niin, että se kohdistuisi oikeaan ikä- ja kehitystasoon sekä nuoren henkilökohtaisiin tarpeisiin.

”...asiakkaat voi biologisesta iästään huolimatta olla mieleltään vielä aika paljon nuorempia...” (H2)

”...tai vanhempia...” (H2)

”...ja nimenomaan tilanteisiin sopivasti...” (H1)

Suurimmaksi huoleksi ja haasteeksi keskusteltaessa nuorten saaman seksuaalikasvatuksen sisällöstä haastatellut kokevat erityisesti sähköisen median tuottaman informaation, jonka sisältöä on lähes mahdotonta kontrolloida. Henkilökunnan käsitysten mukaan nuorten tietämys seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa on heikkoa ja vääränlaista tietoa on paljon.

“...siis kun niitten tieto voi olla oikeesti jostain tuolta netistä, pornosivujen varassa. Että just se on mun mielestä kaikista surullisinta että jos niin kuin ainoa tieto tulee sieltä...” (H2)

“...niin ei kun google ja eka sana ja enter.” (H2)

“...niin ja sitten kun sitä tulee tuutin täydeltä joka paikasta...” (H1)

Kaikkialle ulottuva tietotekniikka tuo mukanaan myös vaaroja, joihin pitäisi pystyä puuttumaan, jotta lasten kasvaminen tasapainoisiksi ja terveiksi aikuisiksi ei vaarantuisi. Nykyaikaiset tiedotusvälineet, erityisesti Internet, ovat lyhyessä ajassa tulleet nuorten tärkeimmiksi tiedonsaannin lähteiksi. Vaikka Internetissä on paljon myös hyvää ja asiallista tietoa välittäviä sivustoja, on kuitenkin valitettavan iso osa sen kautta saatavasta seksuaalisutta käsittelevästä tiedosta vääristynyttä ja epärealistista. Pornosivuille on helppo kaikkien päästä ja Internetin Chat -palstat tarjoavat hyväksikäyttäjille helpon tavan kommunikoida ja lähestyä lasta tai nuorta. Jotta seksuaalikasvatus ei jäisi pahasti uusien innovaatioiden jakoihin, tulisi sen ehdottomasti sisältää myös erityistä kriittistä mediakasvatusta ja opettaa nuorille turvataitoja käytettäväksi niin tosielämässä kuin verkossakin.

Grooming eli lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin on rikoslain 20. luvun mukaan rangaistava teko. Houkutteleva voi olla fyysisen tapaamisen ehdottamista tai houkuttelua hyväksikäyttötarkoituksessa esimerkiksi web-kameran avulla. Groomingissa on kyse rangaistavaksi säädetyn rikoksen valmistelusta, jossa tekijän ei välttämättä edellytetä pyrkivän fyysiseen tapaamiseen lapsen kanssa. (Rikoslaki 1889a; Aaltonen 2012, 159.)

Haastatteluissa tulee esiin tarve myös nuorten kehonkuvan käsittelemiseen seksuaalikasvatuksen yhteydessä. Nuorella saattaa olla vääristynyt näkemys omasta kehostaan ja sen kelpaavuudesta, erityisesti kun sen vertailukohta otetaan usein mediasta.

“...kaikki ne kuvitelmat että pitäis olla niin kuin niissä ja pitääkö tytön esittää just semmoista mitä niissä on...” (H2)

Suora audiovisuaalinen nettiporno saattaa luoda nuorelle suhteettomia seksiin ja seksuaalisuuteen liittyviä paineita ja asettaa kohtuuttomia ja epärealistisia odotuksia itseä kohtaan. Media ja mainosten sisällöt saattavat lisätä nuoren tyytymättömyyttä omaa kehoa kohtaan ja erityisesti tytöt omaksuvat kuvitelmia siitä, miltä vartalon olisi näytettävä. (Aaltonen 2012, 70). Yksi seksuaalikasvatuksen tehtävistä onkin toimia mediasta tulevan tiedon vastapainona ja sen kyseenalaistajana. Seksuaalikasvatustyössä pornoa käsitellessäni olen usein käyttänyt kuulemaani vertausta “pornofilmit ovat yhtä lähellä todellisuutta kuin se, että vaaleanpunaiset elefantit lentävät korvillaan.”

Seksuaalisuuteen liittyvän asiantiedon lisäksi haastatellut kokevat tärkeänä keskustella nuorten kanssa heidän seksuaalisista oikeuksistaan. Ajatusta siitä, että nuorten seksuaalioikeudet olisivat kaikkien nuorten luettavissa esimerkiksi nuorten huoneissa olevissa informaatiokansioissa, pidettiin hyvänä. Seksuaalioikeuksien käsittelemisen todettiin omien oikeuksien tiedostamisen lisäksi toimivan ajatusten herättäjänä myös siinä, minkälainen käytös ei ole hyväksyttävää.

7.3 Muut seksuaalikasvatuksen haasteet

Osaston nuorten sosiaalisissa ja kulttuurisissa taustoissa on suuria vaihteluja, mikä on syytä ottaa huomioon seksuaalikasvatusta suunniteltaessa ja toteutettaessa. Monet väestöryhmät, kuten maahanmuuttajat kaipaavat erityistä huomiota seksuaaliterveyteen liittyvissä kysymyksissä, sillä heidän omaan kulttuuriinsa liittyvät tavat saattavat estää seksuaalitiedon välittymisen sukupolvelta toiselle. Myös romanikulttuurissa seksuaalisuuden käsittely on perinteisesti ollut monilta osin tabu.

“...että ottaa ne kulttuurilliset taustat huomioon.” (H2)

“...tietotaito voi olla aika vähäistä koska kotona ei puhuta, ei todellakaan, koska se on häpeää.” (H1)

Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat satunnaisesti edustettuna osastolla, ja toisinaan nuoren seksuaalisen suuntautumisen aiheuttamat ristiriidat perheen kanssa saattavat olla jopa syy kiireelliseen sijoitukseen ja nuoren ja vanhempien välien katkeamiseen. Seksuaalista ja sukupuolista suuntautuneisuuttaan työstävä nuori on erityisen tuen tarpeessa. Tutkimusten mukaan silloin kun nuoren voimavarat kuluvat vanhempien reaktioiden ennakointiin ja häneltä puuttuu tukea antava vertaisryhmä, kasvaa myös nuoren itsemurhan riski. (Kosunen & Ritamo 2004, 102-104.) Henkilökunta kokee suhtautumisensa seksuaalivähemmistöihin luontevana, mutta toivoo saavansa työvälineitä seksuaalisen suuntautumisen käsittelemiseksi niin nuoren kuin nuoren perheen kanssa.

“...mutta periaatteessa senkin vois laittaa siihen [seksuaaliterveyskyselyyn] vähän selkeemmin, että seurusteletko tytön vai pojan kanssa...” (H2)

“...että miten sä tuet sitä ammattilaisena siinä [seksuaalisessa suuntautuneisuudessa].” (H1)

Muina erityisinä osastotyössä esiintyvinä haasteina henkilökunta tuo esiin nuorten lisääntyneen prostituution harjoittamisen ja siihen puuttumisen haasteellisuuden. Henkilökunta kokee, että kaikki nuoret eivät välttämättä edes miellä vastikkeellista seksiä prostituutioksi.

“...niin surullista kuin se onkin niin monet meidän asiakkaat, etenkin tytöt, toimivat nimenomaan niin että ne saa rahaa siitä.” (H2)

“...sekin tyttö oli että kaikkihan me myydään itteemme että kaikki mun kaverit ja suunnilleen kaikki kaverit täälläkin.” (H1)

“...onhan niitäkin jotka myy, eikä tajua että se on sitä myymistä...että eihän se mua mitään hyväksikäytä, se on mun kaveri. Siltä saa tupakkaa ja viinaa, ei ne tajua sitä että se on hyväksikäyttöä, kun se on mun kaveri...” (H1)

Prostituutio ei ole Suomessa laitonta tai rikosoikeudellisesti rangaistavaa. Sen sijaan rikoslaki kieltää parituksen, ihmiskaupan sekä seksuaalipalveluiden ostamisen alle 18-vuotiaalta. Rikoslain 20. luvun mukaan rangaistavaa on, että lupaamalla tai antamalla minkä tahansa korvauksen, saa alaikäisen ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, jonka ei siis tarvitse olla sukupuoliyhteyteen rinnastettava. Myös yritys ostaa seksipalveluja alaikäiseltä on rangaistava teko. Rangaistavuuden edellytyksenä ei ole se, että tekijä painostaa alaikäisen palveluksiin, sillä teko on tuomittava vaikka alaikäinen olisi itse aloitteen tekevä osapuoli. (Aaltonen 2012, 160; Rikoslaki 1889b.)

Niin seksuaalisesti hyväksikäytetyn kuin hyväksikäyttäjänkin kohtaaminen mainitaan haastatteluissa erityisen haastavana. Koska hyväksikäytön syvempi työstäminen on erityistä osaamista vaativaa, eikä näin ollen kuulu osastotyöhön, työntekijät kaipaavat selkeitä ohjeita siihen, mihin instanssiin voi olla yhteydessä hyväksikäyttötapauksissa ja minkälaista tukea yhteiskunnalla on tarjota. Haastateltavat kertoivat aiheen tunteita herättävästä luonteesta huolimatta työntekijöiden suhtautumisen niin hyväksikäyttäjään kuin hyväksikäytettyynkin olevan asianmukaisen ammatillista ja neutraalia.

8 KYSELYN KEHITTÄMISEN TULOKSET

Jotta toimintaa voidaan kehittää, on tarpeen tietää sen nykytila. Haastatteluissa ilmeni, ettei osastoilla ole ollut aiempaa käytäntöä nuorten seksuaalikasvatuksen toteuttamiselle, vaan sitä on toteutettu satunnaisesti lähinnä työntekijän aloitteesta. Molemmilla osastoilla on ollut käytössään oma terveyshaastattelu, jossa on sivuttu myös joitakin seksuaaliterveyteen liittyviä asioita kuten kuukautisia, seurustelua ja raskauden ehkäisyä. Yksi kysymys sivusi myös seksuaalista hyväksikäyttöä. Seksuaalisuuteen liittyvien asioiden syvällisempi käsittely terveyshaastattelun yhteydessä on kuitenkin ollut vähäistä ja pääasiassa terveydellisiin seikkoihin keskittyvää.

Haastatellut työntekijät kokivat nuorten seksuaalikasvatuksen tärkeänä osana osastojaksoa, joskin keskustelua herätti myös se, kuuluuko se osaston perustehtäviin. Yhden haastateltavan mielestä osastojaksolla on muuta, tärkeämpääkin tekemistä kuin seksuaaliasioista keskusteleminen. Yleinen mielipide kuitenkin oli sen puolesta, että seksuaalisuuteen liittyvien teemojen käsittely jokaisen nuoren kanssa osastojakson aikana olisi hyvä osastokäytäntö riippumatta siitä, onko kyseisen nuoren kohdalla tiedossa mitään erityistä aiheeseen liittyvää problematiikkaa. Yhteisellä toimintamallilla varmistettaisiin se, että kaikkien kanssa käsiteltäisiin vähintäänkin ikä- ja kehitystasoon nähden oleelliset perusasiat. Perusteluna seksuaalikasvatukselle haastateltavat mainitsivat mm. ennaltaehkäisevän työn tärkeyden ja suvaitsevaisuuden edistämisen.

8.1 Seksuaaliterveyskyselyn sisältö

Opinnäytetyön tuotoksellisena osiona kehitettiin Leinolan ja Metsolan perhetukikeskusten käyttöön nuorille suunnatut seksuaaliterveyskyselyt (liitteet 6 ja 7). Kyselyt rakennettiin henkilökunnan haastatteluissa ilmenneiden näkemysten ja toiveiden pohjalta sekä omaa tietotaitoani ja pääasiassa Väestöliiton julkaisemaa seksuaalikasvatusmateriaalia hyödyntäen. Luvussa 6 on kuvattu prosessia tarkemmin aineiston keruun ja tutkimuksen toteutuksen osalta.

Seksuaaliterveyskyselystä tehtiin tytöille ja pojille omat versiot, joihin valikoituneet teemat käsittelevät tärkeiksi koettuja seksuaaliterveyden osa-alueita. Kyselyn

alkupuoliskolla käsitellään murrosikään liittyviä fysiologisia muutoksia sekä nuoren suhtautumista omaan kehoonsa. Näiden kysymysten tarkoituksena on varmistaa, että nuorella on riittävä tieto ja ymmärrys kehossaan tapahtuvista luonnollisista, mutta nuorta mahdollisesti hämmentävistäkin muutoksista. Kysely kartoittaa myös nuoren seksuaaliterveyden historiaa mahdollisten sairauksien ja hoitokontaktien osalta sekä tarjoaa informaatiota niin seksuaaliterveydestä huolehtimisesta kuin tähän suunnatuista palveluistakin. Seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiä kyselyssä käsitellään yhden luonteeltaan avoimen kysymyksen avulla. Tämän kysymyksen tarkoituksena on antaa nuorelle näin halutessaan mahdollisimman luontevasti mahdollisuus kertoa omasta kokemuksestaan ja tarvittaessa tarjota hänelle lisätietoa ja –tukea oman identiteetin työstämisessä. Kysymyksen toivotaan myös edistävän suvaitsevaisuutta erilaisuutta kohtaan. Seksikäyttäytymistä sekä sukupuolitautilien ja raskauden ehkäisyä kyselyssä käsitellään laajasti, sillä ne koetaan erityisen tärkeäksi teemaksi kohderyhmää ajatellen.

Seksuaaliterveyskysely on rakennettu niin, että nuorella on useita mahdollisuuksia esittää jatkokysymyksiä haluamistaan aiheista. Myös turvataitokasvatus on pyritty huomioimaan niin, että se kulkee ikään kuin rivien välissä läpi kyselyn. Kyselyn lopussa käydään nuoren kanssa luettelomaisesti vielä läpi erilaisia seksuaalisuuteen liittyviä teemoja pyrkimyksenä saada nuori ilmaisemaan mikäli hän kokee tarvetta tai halukkuutta työstää jotain niistä lisää. Koska seksuaaliterveyskyselyn kohderyhmä on ikä- ja kehitystasoltaan sekä kulttuurillisten ja sosiaalisten taustojensa vuoksi hyvin heterogeeninen, on kysely tarkoitettu sovellettavaksi jokaisen nuoren henkilökohtaisia tarpeita vastaavaksi.

Henkilökunta kertoi pitävänsä seksuaaliterveyskyselyä ennen kaikkea työvälineenä seksuaalisuuteen liittyvien teemojen puheeksi ottamisessa. Sen lisäksi, että seksuaaliterveyskyselyllä selvitetään mahdollisia huolenaiheita, toivottiin sen toimivan osastolla yleisesti avoimemman keskustelun herättäjänä ja seksuaalista suvaitsevaisuutta edistävänä välineenä.

8.2 Seksuaaliterveyskyselyn toteuttaminen

Kaikki haastatellut olivat yhtä mieltä siitä, että seksuaaliterveyskysely olisi parasta tehdä omana erillisenä osionaan, ei siis jo käytössä olevan terveystieteellisen yhteydessä.

Terveyshaastattelu toteutetaan heti osastojakson alkuvaiheessa ja siinä kartoitetaan nuoren fyysistä ja psyykkistä terveydentilaa, mahdollisia lääkityksiä ja sairauksia. Perusteluna seksuaalisuutta käsittelevän kyselyn myöhäisemmälle toteutusajankohdalle mainittiin esimerkiksi se että osastolle tuleva nuori on usein ensimmäiset päivät jonkinasteisessa shokissa ja seksuaaliasioitten kyseleminen saattaa saada nuoren entistäkin enemmän lukkoon. Seksuaalisuusteemojen käsittelyn koettiin muutenkin olevan helpompaa nuoren kanssa, johon on jo päästy paremmin tutustumaan jo johon on luotu enemmän kontaktia.

Siihen, kuka työntekijöistä seksuaalikyselyn tulee käytännössä toteuttamaan, ei saatu haastatteluissa yksiselitteistä vastausta, joten sen käytännön luominen jää osastojen itsensä työstettäväksi. Haastatellut olivat kuitenkin sitä mieltä, että kuka tahansa työntekijöistä koulutustaustasta riippumatta voi käydä kyselyn nuoren kanssa läpi, sillä seksuaaliterveyskyselyn sisältämät perusasiat lienevät kaikkien työntekijöitten hallussa. Tärkeimpänä koettiin työntekijän oma halu ja kyky seksuaalisuuteen liittyvien teemojen käsittelyyn, ketään ei tulisi siihen pakottaa. Myös nuorten oletettiin olevan valikoivia sen suhteen kenelle he haluavat seksuaaliasioistaan avautua, oletuksena haastateltavilla oli, että useimmiten nuorten on helpompaa keskustella oman sukupuolensa edustajan kanssa.

Näkemyistä siitä, onko seksuaaliterveyskyselyyn vastaaminen nuorille vapaaehtoista, ei tässä opinnäytetyössä kartoitettu. Koska kyselyn tarkoitus on nimenomaan kasvatuksellinen, ei sitä, mitä seksuaaliterveyskyselyssä tulee ilmi, ole tarkoitus kirjata esimerkiksi nuoren raporttiin aiheen henkilökohtaisen luonteen vuoksi. Seksuaaliterveyteen liittyvien teemojen käsittelyn ehdoton peruspilari on luottamuksellisuus. Laki ohjeistaa kunnioittamaan nuoren yksityisyyttä; tietoa nuoren asioista ei saa antaa vanhemmille ilman asianomaisen lupaa, jollei se ole selvästi nuoren edun vastaista (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000). Poikkeuksen luottamuksellisuuteen tekee kuitenkin vuoden 2012 alusta voimaan tullut ilmoitusvelvollisuus, joka velvoittaa mm. lastensuojelutyöntekijöitä ilmoittamaan poliisille, jos heillä on tehtävässään ilmi tulleiden tietojen perusteella syy epäillä lapsen kohdistunutta rikosta. (Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä 2008; Lastensuojelulaki 2007).

Kyselyn kehittämisen ohella olen pyrkinyt ohjeistamaan osastojen henkilökuntaa käyttämään sitä luontevasti sekä luomaan yhdessä osastoille parhaiten sopivan toimintamallin kyselyn toteuttamiseksi ja seksuaalikasvatuksen huomioimiseksi osana osastojaksoa. Opinnäytetyön valmistuttua tarkoitukseni on tehdä henkilökunnan pyynnöstä heidän käyttöönsä myös tietopaketti, joka sisältää jatkotyöstämismateriaalia kyselyssä käsiteltävistä teemoista sekä ohjeistusta siitä mikä instanssi tai palvelu toimii mahdollisesti kyselyssä nousevien teemojen jatkotyöstämisessä parhaiten. Tätä varten olen kartoittanut Internetin avulla Tampereen seudun palvelutarjontaa mm. terveyspalveluita, seksuaalisen väkivallan uhreille tarjottavia palveluja sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille suunnattuja palveluja. Tarkennettuja tietoja palvelutarjonnasta pyysin ja sain tammikuussa 2014 sähköpostitse Pirkanmaan Setalta sekä puhelimitse nuorisoneuvolasta ja sukupuolitautilien vastaanotolta.

9 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön alullepanevana voimana toimi oma kiinnostukseni kehittää seksuaalikasvatusta osana osastotyötä. Oman lastensuojelutyön kokemukseni ja aiheeseen liittyvien opintojeni pohjalta koen lastensuojelunuoret erityisen tärkeänä seksuaalikasvatuksen kohderyhmänä. Vaikka kaikki lastensuojelunuorten parissa työtä tekevät eivät varmastikaan jaa näkemystäni aiheen käsittelyn tärkeydestä, olen pyrkinyt opinnäytetyölläni vaikuttamaan henkilökunnan asenteisiin ja osaston käytäntöihin. Koska tässä opinnäytetyössä roolinani oli kuitenkin vain tutkijan ja kehittäjän ominaisuudessa vierailla työyhteisössä, jää seksuaalikasvatuksen juurruttaminen, tai sen juurruttamatta jättäminen osaksi osastokäytäntöjä kokonaan henkilökunnan oman kiinnostuksen ja työtehtävien priorisoinnin varaan.

9.1 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Koska kehittämistutkimuksen luotettavuuden arviointi on vielä alkuvaiheessa, eikä sillä ole omaa metodologiaa, on luotettavuuden arvioinnissa käytettävä käytetyn menetelmän, tässä tapauksessa laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereitä (Kananen 2012, 24).

Opinnäytetyössäni tekemiäni valintoja on tutkimusprosessin alusta asti ohjannut näemykseni aidosta tarpeesta kehittää seksuaalikasvatusta lastensuojelun nuorisoikäisten osastoilla. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskysymykset liittyvät aineiston laatuun, sen analysointiin, tutkijan ominaisuuksiin ja tulosten esittämiseen. Olen pyrkinyt vaikuttamaan opinnäytetyöni laatuun ja luotettavuuteen valitsemalla vain ajantasaista ja tietoon perustuvaa lähdemateriaalia työn tiedolliseen viitekehykseen. Koska opinnäytetyöni raportti on suunnattu tiedeyhteisön sijaan ensisijaisesti opinnäytetyön kohteena olevalle organisaatiolle, olen pyrkinyt saamaan kirjallisesta tuotoksestani rakenteellisesti mahdollisimman helppolukuisen. Opinnäytetyöprosessissa kanssani yhteistyötä tehneet tahot olen nähnyt aktiivisina ja tasavertaisina kumppaneita, joilta olen saanut tärkeää kokemuksellista tietoa juuri tämän tutkimuksen toteuttamista silmällä pitäen. Olen pyrkinyt noudattamaan kaikissa tutkimukseni vaiheissa hyvän tieteellisen toiminnan kriteereitä: rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Tutkimusta varten haettiin ja saatiin asi-

aankuuluva tutkimuslupa Tampereen kaupungin hyvinvointipalveluilta. Tutkimusaineiston keruussa noudatettiin huolellisuutta niin lähteiden tarkassa dokumentoinnissa kuin haastatteluaineistojen käsittelyssäkin. Haastattelujen aluksi kerroin haastateltaville haastatteluaineiston tulevan vain omaan käyttööni ja vain tätä työtä varten sekä sen asianmukaisesta hävittämisestä opinnäytetyöni valmistumisen jälkeen. Haastateltujen henkilöllisyys on pyritty suojaamaan siten, että heidän koulutustaustaansa, sukupuoltaan tai työyksikköään ei ole raportissa esiintyvissä lainauksissa kerrottu. Ryhmähaastattelutilanteesta johtuen osallistujien anonymiteettiä ei ole pystytty täysin takaamaan, koska muut haastatteluun osallistuneet tietävät muut osanottajat sekä sen mitä he ovat sanoneet. Koska haastattelun tarkoituksena ei ollut kerätä haastateltavista arkaluonteista tietoa, en tutkijana koe täyden anonymiteetin olleen myöskään haastateltavien kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Haasteena opinnäytetyöni luotettavuudelle koen omien tunteideni ja ajatusteni vaikutuksen tulosten analysointiin ja siten niiden täysin neutraaliin tulkintaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tuloksiin vaikuttaa aina myös se, millainen käsitys tutkimuksen tekijällä on ilmiöstä ja millaisia merkityksiä hän sille antaa (Vilkkä 2005, 97-98). Tutkija ei voi täysin sanoutua irti arvolähtökohdista, sillä arvot muokkaavat sitä miten pyrimme ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2005, 152). Toisaalta kun tutkijan hyveiksi on perinteisesti nähty ulkopuolisuus ja objektiivisuus, on toimintatutkija aktiivinen vaikuttaja ja toimija, joka ei edes oletta olevansa ulkopuolinen tai neutraali (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 19-20).

Opinnäytetyöprosessissani tutkimusaineiston hankintatapa vaihtui tutkimussuunnitelmasta poikkeavaksi haastatteluaineiston keruu- ja tallentamistavan osalta. Alkuperäinen ajatukseni tutkimussuunnitelmaa laatiessa oli kerätä aineistoa työhöni Leinolan ja Metsolan perhetukikeskusten henkilökunnalta lomakehaastattelulla. Kuitenkin todetessani tiedontarpeeni kattavan niin laajan kentän että lomakehaastattelu ei olisi tarkoitusta palvelut, päädyin hankkimaan tietoa ryhmämuotoisilla teemahaastatteluilla. Esitellessäni opinnäytetyöni ideaa perhetukikeskuksissa ja samalla rekrytoidessani haastateltavia oli käyttämäni haastattelutapa selvillä, mutta niiden tallennustapa ei ollut vielä täysin täsmentynyt. Tästä johtuen toiselle haastatelluista ryhmistä haastattelujen nauhoittaminen tuli yllätyksenä, joskaan he eivät osoittaneet suhtautuvansa asiaan kielteisesti.

9.2 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Haastattelut tuottivat hyvin informaatiota niin seksuaaliterveyskyselyn sisällön kehittämiseen kuin niiden haasteiden kartoittamiseen, joita seksuaalikasvatuksen järjestäminen osana osastotyötä henkilökunnassa herättää. Opinnäytetyössä käytetty toimintatutkimuksellinen kehittämisote ja aineiston hankinnassa käytetty ryhmämuotoinen teema-haastattelu olivat hyvin toimivia menetelmiä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Seksuaaliterveyskyselyn asteittaisen rakentamisen lopulliseen muotoonsa koin innostuneen palapelintekijän tavoin. Oman koulutus- ja kokemustaustani sekä tämän opinnäytetyön aikana omaksumani teoretien lisäksi tärkeitä paloja rakennelmaani toivat haastatteluihini osallistunut henkilökunta sekä useat sähköpostilla ja puhelimitse haastattelemi er alojen asiantuntijat. Seksuaaliterveyskyselyn sisältö vastaa paljolti ennako-odotuksiani siihen valikoituneiden teemojen suhteen. Koska seksuaaliterveyskyselyn kohderyhmä on lähtökohdiltaan erittäin heterogeeninen, on kyselyssä pyritty ottamaan huomioon mahdollisimman laajasti nuorta mahdollisesti koskettavat seksuaalisuuteen liittyvät osa-alueet. Kyselystä tehtiin omat versiot tytöille ja pojille, koska näiden ryhmien erilainen tiedon tarve on selvä jo sukupuolten fysiologisten erojen perusteella, muuhun erityiseen jaotteluun ei ryhdytty.

Opinnäytetyöprosessin kuluessa olen useaan kertaan todennut seksuaalikasvatuksen haasteiden muuttuneen ja mutkistuneen monessa suhteessa seksuaalineuvojakoulutukseni jälkeisen kahdeksan vuoden aikana. Haastattelujeni tuloksista tärkeimpänä ja toisaalta haastavimpana koen sähköisen median tuottaman informaatiotulvan mukanaan tuovat haasteet seksuaalikasvatuksen kentälle. Monipuolisen ja asiapitoisen tiedon tarve on korostunut, sillä hyvän tiedon erottaminen huonosta on nuorelle vaikeaa ilman kriittistä ymmärrystä. Koska seksuaalisuus on jatkuvasti esillä tiedotusvälineissä ja sillä on keskeinen rooli myös nuorisokulttuurissa, on seksuaalikasvatuksella ja kriittisen medialukutaidon harjaannuttamisella oleellinen tarve. Turvataitokasvatuksella on yhteiset rajapinnat seksuaalikasvatuksen ja mediakasvatuksen kanssa, nuoren olisi tärkeää tuntea omien rajojensa lisäksi myös ne rajat, jotka ovat toiselta hyväksyttävissä.

Nuoren kohtaaminen seksuaalisella tasolla vaatii työntekijältä avoimen suhtautumisen lisäksi myös henkilökohtaista kiinnostusta asiaan. Avoimesti suhtautuva ja nuorta kuunteleva työntekijä saa oikeaa tietoa nuorten elämästä, myös sellaista jota hän ei ehkä olisi

muuten osannut omasta näkökulmastaan nähdä. Perinteinen, riskeihin ja ongelmiin painottuva seksuaalikasvatus on liian kapea-alaista, vaikka niidenkin tunnistaminen ja tiedostaminen on tärkeää. Kokonaisvaltainen ja positiivinen seksuaalikasvatus, joka ottaa fyysisten tekijöiden ohella huomioon seksuaalisuuden osana persoonan ja ihmistunnon kehittymistä, vahvistaa nuorta ja auttaa tätä paremmin suojautumaan myös mahdollisilta riskeiltä. Jotta nuoren olisi helpompaa tehdä hyviä seksuaaliterveyttään koskevia valintoja, on tärkeää, että nuori tunnistaa realiteetit ja tietää mikä on hänelle hyvää ja mitä hän itse haluaa.

Etsiessäni teorian tietoa opinnäytetyöhöni hämmästyin sen vähyydestä. Seksuaalikasvatuksesta on toki olemassa hyllykaupalla oppaita, kirjoja ja tutkimuksia ja muutoinkin seksologia on ollut lukuisten eri tieteenalojen tutkimusten ja opinnäytetöiden aiheena viime vuosikymmenten aikana. Seksuaalikasvatus lastensuojelussa vaikuttaisi kuitenkin olevan varsin harmaata aluetta ainakin kirjallisuuden saralla. Jotain aiheesta sentään oli löydettävissä; useat eri viime vuosina julkaistut poliittiset ohjelmat nimittäin peräänkuuluttavat seksuaaliterveyden edistämisen integroimista osaksi lasten ja nuorten kanssa tehtävää työtä, tarjoamatta siihen kuitenkaan konkreettisia keinoja, resursseista puhumattakaan.

Myönteinen suhtautuminen seksuaaliterveyden edistämiseen on ollut vallalla viimeisten vuosikymmenten ajan ja seksuaalisuuteen on ruvettu suhtautumaan entisen häveliäisyyden sijaan enemmän luonnollisena ihmisenä olemisen elementtinä. Säästöjen nimissä tehdyistä virheistä poliittisissa linjauksissa on toivottavasti opittu jotain ja ymmärretty se, että seksuaaliterveyspalvelujen karsiminen on terveysvelan tekemistä tulevaisuudessa maksettavaksi. Sosiaali- ja terveysministeriön seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmaan vuosille 2007-2011 kirjattu tavoite seksuaalikasvatuksen ja -neuvonnan perusvalmiuksien sisällyttämisestä osaksi peruskoulutusta kaikissa hoito- ja kasvatustyön opinnoissa toivottavasti toteutuu tulevaisuudessa, jotta asianmukaiset seksuaaliterveyspalvelut saavuttaisivat tulevaisuudessa entistäkin helpommin niitä eniten tarvitsevat kohderyhmät. Tutkimusten mukaan huono-osaisuudella ja ongelmilla on tapana kasautua, ja myös huono seksuaaliterveys näyttäisi kasautuvan niille, joiden elämässä on muitakin terveyttä vaarantavia riskitekijöitä. Tähän ryhmään kuuluvat usein lastensuojelun asiakkaina olevat nuoret. Jos syrjäytymisvaarassa olevien nuorten seksuaaliterveyden edistäminen todella koetaan tärkeäksi muutenkin kuin poliittisissa kannanotoissa, tulisi suoraan siihen kohdistaa myös taloudellisia resursseja käytettäväksi

erityisesti henkilökunnan koulutuksen ja käyttökelpoisen seksuaalikasvatusmateriaalin kehittämiseen. Poliittiset linjanvedot ja kauniit sanat ilman konkreettisia tekoja kun eivät yleensä johda mihinkään.

Kun työ kaikkienensa on laaja-alaista ja sen suorittaminen vaatii jatkuvaa työtehtävien priorisointia, on luonnollista että lastensuojelutyössä ei-lakisääteiset tehtävät jäävät helposti taka-alalle. Kiireen ohella myös työyhteisön ilmapiiri ja työntekijöiden perustietojen ja -taitojen puutteellisuus saattaa johtaa siihen, että jotkut tärkeiksikin koetut asiat jäävät käsittelemättä. Silmien sulkeminen ja asian sivuuttaminen ovat kuitenkin myös kannanotto siihen, millaista seksuaalisuutta ja sukupuolta nuoren odotetaan ja hyväksytään rakentavan. Lastensuojelunuorten kanssa työtä tekevillä olisi oltava riittävästi tietoa paitsi normaalista ja poikkeavasta kasvusta ja kehityksestä, myös esimerkiksi riskikäyttäytymisestä, sukupuolisuudesta ja seksuaalisuuden moninaisuudesta. Työntekijän välittämät arvot ja asenteet niin seksuaalikasvatuksellisissa tilanteissa kuin kaikessa muussakin osastotyössä sisältävät myös kasvatuksellisen elementin, sillä jokainen työntekijä toimii nuorelle peilinä jonka kautta nuori tekee johtopäätöksiä omasta itsestään, arvostaan ja kelpaavuudestaan. Seksuaalikasvatusta tekevän työntekijän rooli on ennen kaikkea toimia nuoren oppaana. Jokaisella nuorella on oikeus omaan mielipiteeseensä, myös sellaiseen joka on ristiriidassa työntekijän näkemyksen kanssa.

Uskon omalla opinnäytetyölläni olevan jo pelkän puheeksi ottamisen kynnyksen madaltamisella nuorten seksuaaliterveyttä edistävä vaikutus, mikä on ollut työn alkuperäinen tavoite. Opinnäytetyöni tuloksia ja tuotosta voidaan hyödyntää myös muissa nuori-
soikäisille seksuaalikasvatusta tarjoavissa tai siihen toimintamalleja suunnittelevissa instansseissa ja kaikki tuottamani materiaali on vapaasti käytettävissä.

LÄHTEET

Aaltonen, J. 2012. Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.

Aho, T. & Kotiranta-Ainamo, A. & Pelander, A. & Rinkinen, T. 2008. Puhutaan seksuaalisuudesta –nuori vastaanotolla. Väestöliitto. Helsinki: Priimus Paino Oy.

Anttila, P. 2004. Tiedonhankinnan kanavat ammatillisen asiantuntijuuden edistäjinä. Teoksessa tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. Toim. Kotila, H. & Mutanen, A. Helsinki: Edita.

Bildjuschkin K. & Malmberg, A. 2000. Kerro meille seksistä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Definig sexual health. Report of a technical consultation on sexual health. 2006. World Health Organization (WHO). Geneva.

Greenberg, J., Bruess, C. & Conklin, S. 2007. Exploring the Dimensions of Human Sexuality. 3rd edition. USA: Jones and Bartlett Publishers.

Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä L. 2007. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Kansanvalistusseura.

Hermanson, E., Cacciatore, R. & Apter, D. 2004. Erikoisosaamista nuorten palveluihin. Teoksessa Kosunen, E. & Ritamo, M. (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Raportteja 282/2004. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 93-99.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ilmonen, T. & Nissinen J. 2006. Seksologian peruskäsitteistöä. Teoksessa Apter D., Väisälä L. & Kaimola, K. Seksuaalisuus. 1. painos. Kustannus Oy Duodecim. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 20-26.

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 93: Jyväskylän yliopistopaino.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 134: Tampereen yliopistopaino.

Kontula, O. & Meriläinen, H. 2007. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E26/2007. Helsinki; Vammalan kirjapaino.

Kontula, O. & Lottes, I. 2000. Seksuaaliterveys Suomessa. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kortetniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin. Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen. Juva: WS Bookwell Oy.

Kosunen, E. & Ritamo, M. 2004. Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. raportteja 282/2004. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.

Kähtävä, E. Terveystiedon opettaja. 2014. Seksuaalikasvatus/ Kaukajärven koulu. Sähköpostiviesti. Luettu 8.1.2014. eira.kahtava@tampere.fi

Laadullisen aineiston analyysin idea yleisesti ja alustavalla tasolla. Diasarja. Hämeen ammattikorkeakoulu 2014. Luettu 15.1.2014. www.hamk.fi

Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä 2008/1009.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007-2011. 2007. Opetusministeriön julkaisu 2007:41. Helsinki: Yliopistopaino

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012-2015. 2012. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2012:6.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja. 2014. Luettu 20.1.2014. www.sosiaaliportti.fi

Lastensuojelupalvelut. 2014. Luettu 28.1.2014. www.lastensuojelu.info.

Liinamo, A. 2005. Suomalaisnuorten seksuaalikasvatus ja seksuaaliterveystiedot oppilaan ja koulun näkökulmasta. Arviointia terveyden edistämisen viittekehityksessä. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

- Mattila, K-P. 2008. Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Juva: PS-kustannus.
- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Nuori vastaanotolla –seksuaaliterveysanamneesi. Väestöliitto. Tulostettu 6.1.2014. www.vaestoliitto.fi
- Nuorten seksuaalioikeudet. Väestöliitto. Tulostettu 6.1.2014. www.vaestoliitto.fi
- Rantanen, T. 2008. Työelämäläheisyys ja tutkimuksellisuus ylemmän amk-tutkinnon opinnäytetöissä. Diasarja. Luettu 10.1.2014. www.oamk.fi
- Rantoja, K. 2012. Nuorisokotiin sijoitettujen nuorten seksuaalisuuden tukeminen. Nuorista huolehtivien sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisten näkökulma. Hoitotyön koulutusohjelma, Terveystoimittaja. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Rikoslaki. 1889a. Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin (20.5.2011/540).
- Rikoslaki. 1889b. Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (2006/743), laki muutettu 20.5.2011.
- Rinkinen, T. 2012. Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä Väestöliiton Internetpalvelussa. Helsinki: Hansaprint Oy. Väitöskirja.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72.
- Seksimittari –apu riskikäyttäytymisen tunnistamiseen. Väestöliitto. Tulostettu 6.1.2014. www.vaestoliitto.fi
- Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen. Toimintaohjelma 2007-2010. 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:83: Helsinki.
- Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010, World Health Organization (WHO)/THL. Helsinki: Valopaino Oy.
- Seksuaalisuuden puheeksi ottaminen. 2009. Seksuaaliterveyden edistämisen toimikunta. Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri. Luettu 20.1.2014. www.vsshp.fi
- Tampereen kaupunki: Lastensuojelu. 2013. Luettu 7.4.2013. <http://www.tampere.fi>
- Tegelberg, S. 1970. Lastenkodin henkilökunnan mielipiteet seksuaalikasvatuksesta lastenkodissa. Sosiaalihuoltajututkinnon laitoshuollon linjan tutkielma. Tampereen yliopisto.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ammatillisessa koulutuksessa: Seksuaalikasvatus. Helsinki. Luettu 29.1.2014. www.thl.fi

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuominen, S. 2012. Seksuaalikasvatuksen asiantuntijoiden näkemyksiä seksuaalikasvatuksesta. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro Gradu –tutkielma.

Valli, P. 2010. Huostaanotetun nuoren seksuaalisuuden kohtaaminen valtion koulukohteissa. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkka, H. 2010a. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Juva: PS-kustannus.

Vilkka, H. 2010b. Toiminnallinen opinnäytetyö. Diasarja. www.vilkka.fi. Luettu 10.1.2014.

Virtanen, J. 2002. Kliininen seksologia. Helsinki: WSOY.

Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma. 2006. Helsinki: Väestöliitto.

Väestöliitto. 2014. www.vaestoliitto.fi

Väisänen, M. 2014. Nimeämisen sateenkaareva ihanuus – seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin käsitteistä. Sesam 1/2014.

LIITTEET

Liite 1. Nuorten seksuaalioikeudet

1 (2)

Nuorten seksuaalioikeudet (Väestöliitto)

Kaikilla maailman nuorilla on sukupuolesta, ihonväristä, seksuaalisesta suuntauksesta tai terveydentilasta riippumatta seksuaalisina olentoina seuraavat oikeudet.

Oikeus elämään

- oikeus olla oma itsensä ja tehdä itsenäisiä päätöksiä sekä ilmaista mielipiteensä.
- oikeus nauttia omasta kehostaan ja seksuaalisuudestaan.
- vapaus uskonnollisten tekstien, uskomusten, aatteiden ja perinteiden rajoittavista tulkinnoista tai omaan kehoon puuttuvista loukkauksista seksuaalisissa asioissa.
- kukaan ei saa kiusata, syrjiä tai loukata nuorta hänen sukupuolensa, seksuaalisten erityispiirteidensä, kehittyneisyytensä tai kehittymättömyytensä vuoksi.
- nuorta ei saa haukkua hänen seksuaalisuuttaan loukkaavasti (esim. huoraksi tai homoksi) eikä ahdistella seksuaalisesti.
- Nuorella oikeus sanoa oma mielipide kun seksuaalisuuteen liittyvistä asioista keskustellaan tai niistä päätetään

Oikeus nauttia seksuaalisuudesta

- oikeus olla turvassa, valita vapaasti haluaako avioitua tai pysyä naimattomana sekä oikeus perhesuunnitteluun.
- oikeus seksuaaliseen suuntautumisen mukaiseen tyydyttävään seksuaalisuuteen ja sukupuolielämään, kunhan ei vahingoita eikä alista ketään toista.
- oikeus päättää itse haluaako toiminnallista seksiä ja haluaako jakaa näitä kokemuksia jonkun kanssa.
- oikeus osoittaa seksuaalista halukkuutta ja oikeus peräytyä ja kieltäytyä missä tahansa seksuaalisen tapahtuman vaiheessa.
- oikeus saada riittävästi tietoa ja välineitä ehkäistäkseen suunnittelemattomia raskauksia .
- oikeus ajoissa ja oikein tehtyyn raskauden keskeytykseen ja oikeus myös jatkaa raskauttaan ja saada tällöin kaikki tarpeellinen tuki.

Oikeus tietoon seksuaalisuudesta

- oikeus tietoon ehkäisymenetelmistä, sukupuolitaudeista ja omista oikeuksistaan .
- aikuisten tulee kertoa nuorille seksiin liittyvistä riskeistä sekä niistä menetelmistä, joilla riskejä voidaan välttää.
- nuorelle tulee tarjota myös tieto seksuaalisuuden luonnollisuudesta ja keinoista, joilla seksuaalista tyydytystä, onnellisuutta ja tasapainoa voi turvallisesti kokea.

(jatkuu)

- nuorille tarjotun tiedon tulee olla muodossa jonka he ymmärtävät.
- neuvontaa ja ehkäisyvälineitä sekä seksuaaliterveydenhoitoon tarkoitettuja lääkkeitä tulee olla nuorten saatavilla heille mahdollisissa paikoissa, mahdolliseen aikaan ja mahdollisella hinnalla.
- aikuisilla on velvollisuus tiedottaa nuorille heidän seksuaalisista oikeuksistaan, jotta he ymmärtävät vaatia niitä ja suojella itseään.

Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi

- oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi suunnittelemattomilta raskauksilta, sukupuolitaudeilta ja HIV:ltä sekä seksuaaliselta hyväksikäytöltä.
- yhdenkään nuoren terveys ei saa vaarantua seksuaalisuuden vuoksi.
- ketään ei saa painostaa riskeihin seksiin liittyvissä asioissa, eikä esimerkiksi vaatia seksiä tai suojaamatonta seksiä.
- aikuisten on järjestettävä nuorille riittävästi neuvontaa ja tiedotettava siitä.
- aikuisten on määrätietoisesti taisteltava vastaan häiriintyneiden yksilöiden halua käyttää nuoria tai lapsia seksuaalisesti hyväkseen.

Oikeus seksuaaliterveydenhuoltoon

- joka on luottamuksellista, korkeatasoista, ja johon nuorilla on varaa ja jota annetaan molemminpuolisella kunnioituksella.
- oikeus nopeasti saatavilla oleviin seksuaaliterveydenhuollon palveluihin, joissa heitä hoitavat nuoria kunnioittavat ja heidän kanssaan yhteistyön kykenevät aikuiset.
- seksuaaliterveydenhuollon palvelujen tulee lähteä nuoren tarpeista, eikä sukuelinten tutkimus tai hoito koskaan saa olla kivulias tai loukkaava.
- palvelujen on oltava luottamuksellisia, niin ettei kukaan ulkopuolinen saa tietoonsa nuoren käynnin syytä.
- nuorille tarjotut seksuaaliterveydenhuollon palvelujen tulee olla alueellisesti ja laadullisesti tasa-arvoisia.

Oikeus osallistua

- ohjelmien suunnitteluun nuorille nuorten kanssa.
- oikeus vaikuttaa nuoria koskeviin päätöksiin.
- todellinen mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin suunnitelmiin ja päätöksiin seksuaali- ja lisääntymisterveysasioissa.
- oikeus olla mukana suunnittelemassa nuorten seksuaaliterveyden palveluja.

Liite 2. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010 (48-54)

1 (7)

12–15	Tiedot Nuorelle on kerrottava	Taidot Nuori on opetettava	Asenteet Nuorta on autettava
Ihmiskeho ja ihmisen kehitys	<ul style="list-style-type: none"> ■ ihmiskehosta, kehonkuvasta ja kehon muuttamisesta (naisten sukuelinten silpomisesta, ympärileikkauksesta, immenkalvosta ja sen korjaamisesta, anoreksiasta, bulimiasta, lävistyksistä ja tatuoinneista) ■ kuukautiskierrosta; kehon sekundaarisista seksuaalisista tunnusmerkeistä, niiden toiminnasta miehillä ja naisilla sekä niihin liittyvistä tunteista ● median välittämistä kauneutta koskevista viesteistä; kehon muuttamisesta läpi elämän ● yksiköistä, joista nuoret voivat hakea apua, jos heillä on näihin asioihin liittyviä ongelmia 	<ul style="list-style-type: none"> ■ kuvailemaan, miten ihmisten ajatukset omasta kehostaan voivat vaikuttaa heidän terveyteensä, minäkuvaansa ja heidän käyttäytymiseensä ● hyväksymään murrosikä ja vastustamaan vertaispainetta ● suhtautumaan kriittisesti median viesteihin ja kauneusteollisuuteen 	<ul style="list-style-type: none"> ● suhtautumaan kriittisesti kehon muuttamiseen ○ hyväksymään eri malliset kehot ja arvostamaan niitä
Hedelmällisyys ja lisääntyminen	<ul style="list-style-type: none"> ■ äitiyden ja isyyden vaikutuksesta (nuoreen) (lasten kasvattamisen merkityksestä, perhesuunnittelusta, urasuunnittelusta, ehkäisystä sekä päätöksenteosta ja hoidosta ei-toivotun raskauden tapauksessa) ■ ehkäisyneuvoloista ■ ehkäisyn pettämisestä ja sen syistä (alkoholin käyttö, sivuvaikutukset, unohtaminen, sukupuolten epätasa-arvo jne.) ■ raskaudesta (myös saman sukupuolen edustajien välisissä suhteissa) ja hedelmättömyydestä □ eri ehkäisymenetelmiin (myös jälkiehkäisyyn) liittyvistä faktoista ja myyteistä (luotettavuus, edut ja haitat) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ tunnistamaan raskauden merkit ja oireet ■ hankkimaan ehkäisyvälineitä oikeasta paikasta, esimerkiksi käymällä terveydenhuollon ammattilaisen luona ■ tekemään tietoinen päätös hankkia tai olla hankkimatta seksuaalisia kokemuksia ● puhumaan ehkäisystä ○ valitsemaan tietoisesti ehkäisymenetelmä ja käyttämään valittua ehkäisymenetelmää oikein 	<ul style="list-style-type: none"> ■ kehittämään henkilökohtainen suhtautumistapa (normit ja arvot) äitiyteen ja isyyteen (nuorella iällä), ehkäisyyn, aborttiin ja adoptioon ■ suhtautumaan myönteisesti yhteiseen vastuunkantoon ehkäisystä

■ pääaihe (uusi) □ pääaihe (syventyminen) ● täydentävä aihe (uusi) ○ täydentävä aihe (syventyminen)

(jatkuu)

2 (7)

12–15	Tiedot Nuorelle on kerrottava	Taidot Nuori on opetettava	Asenteet Nuorta on autettava
Seksuaalisuus	<ul style="list-style-type: none"> ■ seksuaaliseen kiihottumiseen ja sukupuolten eroihin liittyvistä rooli-odotuksista ja roolin mukaisesta käyttäytymisestä ● sukupuoli-identiteetistä ja seksuaalisesta suuntautumisesta, myös oman identiteetin tunnustamisesta avoimesti ja homoseksuaalisuudesta ● siitä, miten seksuaalisuudesta nautitaan sopivalla tavalla (oman ajan ottaminen) ○ ensimmäisestä seksuaalisesta kokemuksesta ○ mielihyvystä, masturboinnista, orgasmista 	<ul style="list-style-type: none"> ■ kehittämään intiimin viestinnän ja neuvottelun taitoja ● tekemään vapaita ja vastuullisia valintoja arvioituaan kunkin mahdollisen vaihtoehdon seurauksia, etuja ja haittoja (kumppanit, seksuaalinen käyttäytyminen) ● nauttimaan seksuaalisuudesta vastuullisella tavalla ○ erottamaan ”tosielämän” seksuaalisuus mediassa esitetystä seksuaalisuudesta 	<ul style="list-style-type: none"> □ ymmärtämään seksuaalisuuden olevan oppimisprosessi ○ hyväksymään, kunnioittamaan ja ymmärtämään seksuaalisuudessa ja seksuaalisessa suuntautumisessa ilmenevää erilaisuutta (seksin pitäisi perustua molempien osapuolten halukkuuteen, olla vapaaehtoista, tasa-arvoista, ikään nähden sopivaa, tilanteeseen sopivaa ja itsekunnioitukseen perustuvaa)
Tunteet	<ul style="list-style-type: none"> □ ystävyyden, rakkauden ja intohimon välisestä erosta □ eri tunteista, esimerkiksi kiinnostuksesta, rakastumisesta, ristiriitaisista tunteista, epävarmuudesta, häpeästä, pelosta ja mustasukkaisuudesta 	<ul style="list-style-type: none"> □ ilmaisemaan ystävyyttä ja rakkautta eri tavoin □ ilmaisemaan omia tarpeita, toiveita ja rajoja ja kunnioittamaan muiden tarpeita, toiveita ja rajoja ● käsittelemään erilaisia/ristiriitaisia tunteita, tunteuksia ja haluja 	<ul style="list-style-type: none"> ■ hyväksymään se, että ihmiset tuntevat eri tavoin (muun muassa sukupuolensa, kulttuurinsa ja uskontonsa vuoksi sekä sen vuoksi, miten he tulkitsevat näitä)
Ihmissuhteet ja elämäntyylit	<ul style="list-style-type: none"> ■ iän, sukupuolen, uskonnon ja kulttuurin vaikutuksesta ● eri viestintätavoista (verbaalinen ja nonverbaalinen) ja niiden kehittämisestä ● suhteiden kehittämisestä ja ylläpitämisestä ● perherakenteista ja niiden muutoksista (esimerkiksi yksinhuoltajuudesta) ○ erilaisista (miellyttävistä ja epämiellyttävistä) suhteista, perheistä ja elämäntavoista 	<ul style="list-style-type: none"> ■ puuttumaan epäoikeudenmukaisuuteen, syrjintään ja epätasa-arvoon □ ilmaisemaan ystävyyttä ja rakkautta eri tavoin □ luomaan sosiaalisia kontakteja, ystävystymään, luomaan ja ylläpitämään suhteita ○ viestimään suhteisiin liittyvistä omista odotuksistaan ja tarpeistaan 	<ul style="list-style-type: none"> ■ kohti pyrkimystä luoda tasa-arvoisia ja tyydyttäviä suhteita ○ ymmärtämään sukupuolen, iän, uskonnon, kulttuurin yms. vaikutus suhteisiin

■ pääaihe (uusi) □ pääaihe (syventyminen) ● täydentävä aihe (uusi) ○ täydentävä aihe (syventyminen)

12–15	Tiedot Nuorelle on kerrottava	Taidot Nuori on opetettava	Asenteet Nuorta on autettava
Seksuaalisuus, terveys ja hyvinvointi	<ul style="list-style-type: none"> ■ hygieniasta ja itsensä tutkimisesta □ seksuaalisen hyväksikäytön yleisyydestä ja sen eri tyypeistä, sen välttämisestä ja avun hakemisesta ● <i>riskialttiista (seksuaalisesta) käyttäytymisestä ja sen syistä (alkoholi, huumeet, vertaispaine, kiusaaminen, prostituutio, media)</i> ● <i>sukupuolitautilien, myös HIV:n, oireista, tartumisesta ja tartunnan ehkäisemisestä</i> ● <i>terveydenhuoltojärjestelmistä ja palveluista</i> ○ seksuaalisuuden myönteisestä vaikutuksesta terveyteen ja hyvinvointiin 	<ul style="list-style-type: none"> ■ tekemään (seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyviä) vastuullisia päätöksiä ja tietoon perustuvia valintoja □ pyytämään apua ja tukea ongelmatilanteissa ● <i>kehittämään neuvottelu- ja viestintätaitojaan voidakseen nauttia turvallisesta ja nautinnollisesta seksistä</i> ● <i>kieltäytymään epämieltyvästä tai suojaamattomasta sukupuoliyhteydestä tai estämään sen</i> ● <i>hankkimaan kondomeja ja ehkäisyvälineitä ja käyttämään niitä oikein</i> ● <i>tunnistamaan riskialttiit tilanteet ja hallitsemaan niitä</i> ● <i>tunnistamaan sukupuolitaudin oireet</i> 	<ul style="list-style-type: none"> □ ymmärtämään kumppaneiden olevan yhdessä vastuussa terveydestä ja hyvinvoinnista ● <i>ymmärtämään olevansa vastuussa sukupuolitautilien/ HIV:n tarttumisen ehkäisemisestä</i> ● <i>ymmärtämään olevansa vastuussa ei-toivotun raskauden ehkäisemisestä</i> ● <i>ymmärtämään olevansa vastuussa seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemisestä</i>
Seksuaalisuus ja oikeudet	<ul style="list-style-type: none"> □ seksuaalioikeuksista <i>siten kuin IPPF ja WAS ovat ne määrittäneet*</i> ● <i>kansallisista säädöksistä ja määräyksistä (sukupuolisuhteen aloittamiselle asetettu ikäraja)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ huomioimaan omat seksuaalioikeutensa ja muiden seksuaalioikeudet □ pyytämään apua ja tietoa 	<ul style="list-style-type: none"> □ hyväksymään omat seksuaalioikeutensa ja muiden seksuaalioikeudet
Seksuaalisuutta määrittävät sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät (arvot/normit)	<ul style="list-style-type: none"> □ vertaispaineen, median, pornografian, (kaupunki)kulttuurin, uskonnon, sukupuolen, lakien ja sosioekonomisen aseman vaikutuksesta seksiä koskeviin päätöksiin, seksisuhteisiin ja seksuaaliseen käyttäytymiseen 	<ul style="list-style-type: none"> ■ käsittelemään perheessä ja yhteiskunnassa ilmeneviä ristiriitaisia henkilökohtaisia (tai henkilöiden välisiä) normeja tai arvoja □ hankkimaan medialukutaito ja suhtautumaan oikein pornografiaan 	<ul style="list-style-type: none"> ■ luomaan henkilökohtainen näkemys seksuaalisuudesta (joustavuus) muuttuvassa yhteiskunnassa tai ryhmässä

* Kansainvälinen perhesuunnittelujärjestö (IPPF): Sexual Rights: an IPPF declaration (Seksuaaliset oikeudet: IPPF:n julkilausuma). Lontoo 2008; Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö (World Association for Sexual Health, WAS): Declaration of Sexual Rights (Seksuaalioikeuksien julistus). Hongkong 1999.

■ pääaihe (uusi) □ pääaihe (syventyminen) ● täydentävä aihe (uusi) ○ täydentävä aihe (syventyminen)

15 v. täyttäneet	Tiedot Nuorelle on kerrottava	Taidot Nuori on opetettava	Asenteet Nuorta on autettava
Seksuaalisuus	<ul style="list-style-type: none"> ■ siitä, ettei seksissä ole kyse pelkästä yhdynnästä ■ seksin merkityksestä eri ikävaiheissa, sukupuolten välisistä eroista ■ seksuaalisuudesta ja vammaisuudesta, sairauden vaikutuksesta seksuaalisuuteen (diabetes, syöpä jne.) ■ seksistä kaupankäynnin välineenä (prostituutiosta, myös seksistä lahjoja, aterioita/illanviettoja, pieniä rahasummia vastaan), pornografiasta, seksuaalisesta riippuvuudesta ● seksuaalisen käyttäytymisen eroista; kiihottumisen eroista 	<ul style="list-style-type: none"> ■ keskustelemaan suhteiden eri muodoista ja syistä harrastaa tai olla harrastamatta seksiä ■ tunnustamaan oma seksuaalinen suuntautumisen sa avoimesti muille (myöntämään homoseksuaaliset tai biseksuaaliset tunteet) □ kehittämään intiimin viestinnän ja neuvottelun taitoja ● käsittelemään kontaktin ottamisessa ilmeneviä vaikeuksia; käsittelemään ristiriitaisia haluja ● ilmaisemaan kunnioittavasti omat toiveensa ja rajansa ja ottamaan muiden toiveet ja rajat huomioon ● pohtimaan seksuaalisen vallan ulottuvuuksia 	<ul style="list-style-type: none"> ■ suhtautumaan myönteisesti seksuaalisuuteen ja nautintoon □ hyväksymään erilaiset seksuaaliset suuntautumiset ja seksuaali-identiteetit ● hyväksymään se, että seksuaalisuutta esiintyy kaikissa ikäryhmissä eri muodoissa ● muuttamaan mahdolliset homoseksuaalisuuteen kohdistuvat kielteiset tunteensa, inhonsa ja vihansa seksuaalisten erojen hyväksymiseksi ja niistä iloitsemiseksi
Tunteet	<ul style="list-style-type: none"> □ erityyppisistä tunteista (rakkaus, mustasukkaisuus); tuntemisen ja tekemisen välisestä erosta ● rationaalisten ajatusten ja tunteiden välisen eron tiedostamisesta ● epävarmuudesta suhteen alussa 	<ul style="list-style-type: none"> ■ käsittelemään rakkauden, ristiriitaisuuden, pettymyksen, vihan, mustasukkaisuuden, hylkäämisen, luottamuksen, syyllisyyden, pelon ja epävarmuuden tunteita; keskustelemaan tunteista ● käsittelemään erilaisia/ristiriitaisia tunteita, tuntemuksia ja haluja 	<ul style="list-style-type: none"> □ hyväksymään se, että ihmiset tuntevat eri tavoin (muun muassa sukupuolensa, kulttuurinsa ja uskontonsa vuoksi sekä sen vuoksi, miten he tulkitsevat näitä)

■ pääaihe (uusi) □ pääaihe (syventyminen) ● täydentävä aihe (uusi) ○ täydentävä aihe (syventyminen)

15 v. täyttäneet	Tiedot Nuorelle on kerrottava	Taidot Nuori on opetettava	Asenteet Nuorta on autettava
Ihmissuhteet ja elämäntyylit	<ul style="list-style-type: none"> ■ sukupuoliroolin mukaisesti käyttäytymisestä, odo- tuksista ja väärinkäsityk- sistä ● <i>perherakenteista ja niiden muutoksista; pakkoavioliitos- ta; homoseksuaalisuudesta/ biseksuaalisuudesta/asek- suaalisuudesta; yksinhuolta- juudesta</i> ● <i>suhteiden kehittamisestä ja ylläpitämisestä</i> 	<ul style="list-style-type: none"> □ puuttumaan epäoikeuden- mukaisuuteen, syrjintään ja epätasa-arvoon ● <i>vastustamaan epäoikeuden- mukaisuutta, lopettamaan itse halventavan kielen käyt- täminen tai halventavien vit- sien kertominen ja kieltä- mään muita käyttämästä halventavaa kieltä tai kerto- masta halventavia vitsejä</i> ● <i>tutustumaan siihen, mitä äi- tinä/isänä olo merkitsee pyrkimään tasapainoiseen suhteeseen</i> ● <i>kehittymään kamustavaksi ja huolehtivaksi kumppaniksi (mies tai nainen)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ suhtautumaan avoimesti eri suhteisiin ja elämäntyylei- hin; ymmärtämään suhteita määrittävät sosiaaliset ja historialliset tekijät
Seksuaalisuus, ter- veys ja hyvinvointi	<ul style="list-style-type: none"> □ terveydenhuoltojärjestelmis- tä ja palveluista □ riskialttiista seksuaalisesta käyttäytymisestä ja sen mahdollisista vaikutuksista terveyteen □ hygieniasta ja itsensä tutki- misesta □ seksuaalisuuden myönteises- tä vaikutuksesta terveyteen ja hyvinvointiin ● <i>seksuaalisesta väkivallasta; ei turvallisista aborteista; äitiys- kuolleisuudesta; seksuaalises- ta poikkeavuudesta</i> ● <i>HIV:n/AIDSin ja sukupuoli- tautien tartumisesta, tar- tunnan ehkäisemisestä, hoi- tamisesta sekä hoidon ja avun saamisesta</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ puolustautumaan seksuaa- liselta häirinnältä; puolus- tamaan itseään □ pyytämään apua ja tukea ongelmatilanteissa ○ hankkimaan kondomeja ja käyttämään niitä oikein 	<ul style="list-style-type: none"> ■ sisäistämään vastuunsa omasta seksuaaliterveydes- tään ja kumppaninsa sek- suaaliterveydestä

■ pääaihe (uusi) □ pääaihe (syventyminen) ● täydentävä aihe (uusi) ○ täydentävä aihe (syventyminen)

15 v. täyttäneet	Tiedot Nuorelle on kerrottava	Taidot Nuori on opetettava	Asenteet Nuorta on autettava
Seksuaalisuus ja oikeudet	☐ seksuaalioikeuksista ja niiden käyttämisestä, seksuaalioikeuksia koskevan tiedon hankkimisesta, seksuaalioikeuksien loukkaamisesta <ul style="list-style-type: none"> ● oikeudenhaltijan ja vastuunkantajan käsitteestä ● sukupuoleen perustuvasta väkivallasta ● oikeudesta aborttiin ● ihmisoikeusjärjestöistä ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ymmärtämään ihmisoi-keuksiin liittyvää kieltä ■ vaatimaan seksuaalioikeuksiansa kunnioittamista ■ tunnustamaan oikeuksien loukkaukset ja vastustamaan syrjintää ja sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa 	☐ hyväksymään omat seksuaaliset oikeutensa ja muiden seksuaaliset oikeudet <ul style="list-style-type: none"> ● tiedostamaan vastuunkantajien ja oikeudenhaltijoiden väliset valtasuhteet ● kehittämään sosiaalisen oikeudenmukaisuuden taju
Seksuaalisuutta määrittävät sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät (arvot/normit)	<ul style="list-style-type: none"> ■ sosiaalisista rajoista; yhteisön vaatimuksista ○ vertaispaineen, median, pornografian, (kaupunki)kulttuurin, uskonnon, sukupuolen, lakien ja sosioekonomisen aseman vaikutuksesta seksiä koskeviin päätöksiin, seksisuhteisiin ja seksuaaliseen käyttäytymiseen 	<ul style="list-style-type: none"> ■ määrittämään henkilökohtaiset arvonsa ja henkilökohtainen vakaumuksensa ☐ käsittelemään perheessä ja yhteiskunnassa ilmeneviä ristiriitaisia henkilökohtaisia (tai henkilöiden välisiä) normeja tai arvoja ● tarjoamaan apuaan syrjityille; kohtelemään yhteisönsä kuuduvia HIV-tartunnan saaneita tai AIDSiin sairastuneita oikeudenmukaisesti ○ hankkimaan medialukutaito 	<ul style="list-style-type: none"> ■ tiedostamaan, miten yhteiskunta, kulttuuri ja historia vaikuttavat seksuaaliseen käyttäytymiseen ● kunnioittamaan erilaisia arvojärjestelmiä ja vakaumuksia ● kehittämään itseluottamustaan ja omanarvontuntoaan omassa kulttuuriympäristössään ● suhtautumaan vastuullisesti omaan rooliinsa / omiin näkemyksiinsä yhteiskunnan muuttuessa

■ pääaihe (uusi) pääaihe (syventyminen) ● täydentävä aihe (uusi) ○ täydentävä aihe (syventyminen)

15 v. täyttäneet	Tiedot Nuorelle on kerrottava	Taidot Nuori on opetettava	Asenteet Nuorta on autettava
Ihmiskeho ja ihmisen kehitys	<ul style="list-style-type: none"> ■ murrosiän psykologisista muutoksista □ ihmiskehosta, kehonkuvasta ja kehon muuttamisesta ● <i>naisten sukuelinten silpomisesta, ympärileikkauksesta, anoreksiasta, bulimiasta, imenkalvosta ja sen korjaamisesta</i> ● <i>median välittämistä kauneutta koskevista viesteistä; kehon muuttumisesta läpi elämän</i> ● <i>yksiköistä, joista nuoret voivat hakea apua, jos heillä on näihin asioihin liittyviä ongelmia</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ tunnistamaan median välittämien kuvien ja tosielämän väliset erot □ hyväksymään murrosikä ja vastustamaan vertaispainetta □ suhtautumaan kriittisesti median viesteihin ja kauneuteollisuuteen, mainosiin ja kehon muuttamisen mahdollisista riskeistä 	<ul style="list-style-type: none"> ■ suhtautumaan kriittisesti ihmiskehoa koskeviin kulttuurinormeihin □ hyväksymään eri malliset kehot ja arvostamaan niitä
Hedelmällisyys ja lisääntyminen	<ul style="list-style-type: none"> ■ iän mukanaan tuomista hedelmällisyyden muutoksista (kohdunvuokrauksesta, hedelmöityshoidoista) □ raskaudesta (myös saman sukupuolen edustajien suhteissa) ja hedelmättömyydestä, abortista, ehkäisystä, jälkiehkäisystä (tarkempaa tietoa) □ ehkäisyn pettämisestä ja sen syistä (alkoholin käyttö, sivuvaikutukset, unohtaminen, sukupuolten epätasavuorokausi jne.) □ ehkäisyneuvoloista □ perhe- ja urasuunnittelusta/oman tulevaisuuden suunnittelusta □ raskauden vaikutuksista teini-ikäisiin nuoriin (tyttöihin ja poikiin) ● <i>geneettisestä parantelusta ("designer babies"), genetiikasta</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ keskustelemaan kumppaninsa kanssa tasaveroisina; keskustelemaan vaikeista asioista kunnioittaen erilaisia mielipiteitä ■ käyttämään neuvottelutaitojaan ■ tekemään tietoon perustuvia päätöksiä ehkäisystä ja (ei-toivotusta) raskaudesta ● <i>valitsemaan tietoisesti ehkäisyneuvonnetusta ja käyttämään valittua ehkäisyneuvonnetusta oikein</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ottamaan hedelmällisyyttä, lisääntymistä ja aborttia koskevat sukupuolten väliset erot huomioon ● <i>suhtautumaan kriittisesti eri kulttuurisiin/uskonnollisiin normeihin, jotka koskevat raskautta, vanhemmuutta jne.</i> ● <i>tiedostamaan, miten tärkeää miesten on toimia positiivisessa roolissa raskauden ja synnytyksen aikana; omistautuneiden isien myönteinen vaikutus</i> ○ <i>suhtautumaan myönteisesti yhteiseen vastuunkantoon ehkäisystä</i>

■ pääaihe (uusi) □ pääaihe (syventyminen) ● täydentävä aihe (uusi) ○ täydentävä aihe (syventyminen)

Liite 3. Teemahaastattelurunko

HAASTATTELURUNKO LEINOLA & METSOLA

1 (2)

Mitä miellätte seksuaalikasvatukseksi?

(Määrittele seksuaalikasvatus, jotta kaikki haastateltavat tietävät mistä keskustellaan!)

Seksuaalikasvatus on määritelty elämänpituiseksi prosessiksi, jonka aikana hankitaan tietoja, taitoja ja arvoja seksuaalisista suhteista, identiteetistä ja intimitteetistä. Seksuaalikasvatus on yläkäsite, johon sisältyvät alakäsitteinä seksuaalivalistus, seksuaaliopetus ja seksuaalivaltuus.

Seksuaalikasvatuksen tehtävä on jakaa sitä tietoa seksuaalisuudesta ja seksistä, jota nuori tarvitsee tehdäkseen seksuaaliterveytensä ja mielihyvänsä kannalta hyviä valintoja.

ASIAKASKUNTA

*Ikä

*Paljonko nuoria osastolla, sukupuolijakauma

*Yleisimmät osastolla olon syyt

*Osastojakson pituus

NYKYTILANNE

Minkälaista seksuaalikasvatusta osastollanne tällä hetkellä annetaan?

-kuka antaa?

-milloin ja missä tilanteessa?

-onko jotain mallia käytössä?

Minkälaista seksuaalikasvatusta osastonne tulisi mielestäsi tarjota?

Minkälainen suhtautuminen/ilmapiiiri osastollanne mielestänne vallitsee suhteessa seksuaalikasvatukseen?

Mitkä tekijät koet osastolla annettavan seksuaalikasvatuksen haasteiksi/sitä helpottavaksi tekijöiksi?

Kuinka itse koet roolisi seksuaalikasvattajana? Hallitsetko riittävät valmiudet, luontevan sanaston ym.?

Oletko saanut koulutusta seksuaalikasvattajana toimimiseen oman koulutuksen yhteydessä tai muussa yhteydessä?

SISÄLTÖ

Miten nuorten seksuaalisuus ilmenee osastolla, miten se osastolla näkyy?

Minkälainen seksuaalikasvatusvastuu mielestäsi on työntekijällä?

Mitä nuorten tulee mielestänne osata ja mitä taitoja hallita?

Mitä luulette nuorten itse haluavan tietää, osata ja taitaa?

Mitä nuoret oikeasti tietävät?

Minkälaista seksuaalikasvatusta uskotte nuorten itse haluavan?

Mistä seuraavista teemoista keskusteleminen kuuluu/eivät kuulu osaston seksuaalikasvatukseen?

(Vastaa kyllä/ei/tarvittaessa...perustele miksi/miksi ei?)

(jatkuu)

2 (2)

- *seurustelu
- *kuukautiset/siemensyöksyt
- *gynekologiset tutkimukset
- *sukupuolielinten fyysinen rakenne
- *suhde omaan kehoon
- *raskauden ehkäisy
- *sukupuolitaudit ja niiden ehkäisy
- *ehkäisyvälineiden käyttö ja toimintamekanismit
- *abortti
- *hedelmällisyys ja sen hoitaminen
- *itsetyydytys
- *fantasiat
- *yhdyntä/seksi
- *suuseksi, anaaliseksi
- *seksuaalinen kiihottuminen ja orgasmi
- *media ja seksi
- *porno ja erotiikka
- *seksuaalinen suuntautuneisuus (seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden monimuotoisuus)
- *seksuaalinen hyväksikäyttö ja väkivalta
- *ein sanominen
- *fyysinen koskemattomuus/seksuaalioikeudet
- *prostituutio
- *seksuaalilainsäädäntö
- *Ympäri-leikkaus ja sukupuolielinten silpominen

Koetko jonkun näistä teemoista erityisen haastavaksi?

TULEVAISUUS

Mikä on mielestäsi sopiva aika, tapa ja paikka osastolla toteutettavalle seksuaalikasvatukselle?
(Ryhmämuotoinen? Henkilökohtainen?)

Kuka on mielestäsi sopiva henkilö antamaan seksuaalikasvatusta osastollanne?
(Omaohjaaja? Muu nimetty henkilö? Kuka tahansa?)

Minkälaisia työkaluja haluaisit seksuaalikasvatuksen toteutuksen apuvälineiksi?

- *kirjallisuus
- *videot
- *kyselylomakkeet
- *koulutus
- *mappi
- *ulkopuolinen seksuaalikasvattaja
- *matkalaukku

Minkälaisissa tilanteissa kaipaisit ulkopuolista tahoa seksuaalikasvatuksen avuksi ja miten?

Liite 4. Saatekirje Leinolaan

HEI LEINOLAN HENKILÖKUNTA!

Ohessa on työstämäni materiaalia nuorten seksuaalikasvatuksen tukemiseksi osastollanne. Toivon, että perehtyisitte siihen ja antaisitte minulle kaikenlaista palautetta materiaaliin liittyen. Onko siinä mielestänne jotain turhaa? Pitäisikö siinä olla jotain lisää? Kirjoitelkaa kommentteja materiaalilomakkeitten kääntöpuolelle niin koostan sieltä oleelliset tiedot. Halutessasi voit myös kommentoida minulle suoraan sähköpostilla sanni.harju@health.tamk.fi.

Teen teille vielä henkilökunnan käyttöön koostekansion, josta löytyy tietoa eri teemoista, kuten sukupuolitaudeista, gynekologikäynneistä, ehkäisystä, seksuaalisesta suuntautumisesta, hyväksikäytöstä, yhteistyötahoista ym.. Toiveita sisällöstä saa ehdottomasti esittää!

Tekemieni haastattelujen perusteella seksuaalikasvatusosio toteutettaisiin osastojaksolla niin, että se olisi erillinen kahdenkeskinen keskustelutuokio työntekijän kanssa siinä vaiheessa kun nuori on jo asettunut osastolle ja akuutti kriisivaihe on jo vähän helpottanut. Tarkoitus ei ole käydä kaikkien nuorten kanssa kyselyä luettelomaisesti läpi, vaan tärkeintä on varmistua siitä, että jokaisella nuorella on ikä- ja kehitystasoonsa nähden tarpeellinen tieto hallussaan ja että mahdolliset huolenaiheet tulevat ilmi ja niihin puututaan.

Henkilökunnan versioon olen punaisella koostanut jotain lisäselvennyksiä kysymyksiin.

XXX ja XXX antavat lisätietoa asiasta!

☺ **Sanni**

Liite 5. Saatekirje Metsolaan

HEI METSOLAN HENKILÖKUNTA!

Ohessa työstämäni seksuaaliterveyskyselyt, jotka olisi tarkoitus ottaa osastoilla toteutettavan seksuaalikasvatuksen työvälaineiksi. Toivon, että mahdollisimman moni teistä ehtisi perehtyä kyselyihin ja antaa niistä palautetta. Palautteenne pohjalta kyselyä kehitetään edelleen mahdollisimman hyvin tarpeitanne vastaavaksi. Kommentoikaa siis, onko kyselyssä mielestänne jotain turhaa, toivoisitteko siihen jotain lisää, jne. Kaikki palaute on ehdottomasti tervetullutta!

Teen teille vielä myöhemmin henkilökunnan käyttöön infopakettin, josta löytyy tarkempaa tietoa eri teemoista kuten sukupuolitaudit, gynekologikäynnit, ehkäisy, seksuaalinen suuntautuminen, seksuaalinen hyväksikäyttö, yhteistyötahot jne. Toiveita koskien materiaaleja saa myös esittää.

Tekemieni haastattelujen perusteella seksuaalikasvatusosio toteutettaisiin osastojaksolla niin, että se olisi erillinen, kahdenkeskinen keskusteluhetki työntekijän ja nuoren välillä. Sitä ei siis toteutettaisi osana jo olemassa olevaa terveystarkastusta vaan sitten, kun nuori on jo asettunut osastolle ja akuutti kriisivaihe on ohitettu. Tarkoitus ei myöskään ole käydä kaikkien nuorten kanssa kyselyä kohta kohdalta läpi, vaan tärkeintä on varmistua että jokaisella nuorella on ikä- ja kehitystasoonsa nähden tarpeellinen tieto hallussaan ja että mahdolliset huolenaiheet tulevat ilmi ja niihin puututaan.

Kirjoitelkaa kommenttejanne suoraan kyselylomakkeisiin perjantaihin 24.1. mennessä, tai avautukaa sähköisesti osoitteeseen sanni.harju@health.tamk.fi

☺ Sanni

Liite 6. Seksuaaliterveyskysely tytöille

1 (6)

SEKSUAALITERVEYSKYSELY TYTÖILLE**SUHDE OMAAN KEHOON**

Minkälaisena koet ja näet oman kehosi? Oletko tyytyväinen siihen?

Kehollisuudesta keskustellessa saadaan käsitys, millaisena nuori itse kokee oman kehityksensä. Ympärillämme oleva yhteiskunta ja erilaiset mediat antavat mallia siitä, millaisia naisen ja miehen vartaloiden tulisi olla. On tärkeää antaa realistinen kuva siitä, miten kehitys etenee ja miten nuoren keskeneräisyys on hyvä ja arvokas asia.

Onko sinulla huolia tai epäselvyyksiä liittyen omaan kehoosi?

Mitä ajattelet rinnoistasi (ulkonäkö, arkuus, osaatko tutkia rintasi ja tiedätkö miksi niin olisi hyvä tehdä)?

Jokaisen naisen kannattaa opetella tutkimaan rintansa itse, jotta rintasyöpään viittaavat muutokset huomataan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Rinnat olisi hyvä tutkia silloin tällöin, paras aika on noin viikon sisällä kuukautisvuodon loppumisesta. Tarvittaessa nuorelle voi antaa kirjallisen ohjeen kuinka rinnat tutkitaan.

KUUKAUTISET

Minkä ikäisenä kuukautisesi alkoivat?

Ovatko kuukautisesi säännölliset?

Kuukautiskierron normaali pituus on 23–35 vrk. Kierron pituus lasketaan vuodon alkupäivästä seuraavan vuodon alkuun. Useimmilla naisilla kuukautiskierron pituus vaihtelee muutamien päivien, jopa viikon puitteissa. Tämä on aivan normaalia.

Onko kuukautiskipuja? Käytätkö niihin lääkitystä?

Tulehduskipulääkkeet hoitavat tehokkaasti kuukautiskipuja, hyvä vaihtoehto on esim. ibuprofeeni. Annoksen on syytä olla riittävä (400 mg kerrallaan, annos voidaan uusia 6–8 tunnin kuluessa). Jos ilman reseptiä saatavat kipulääkkeet eivät auta riittävästi, kannattaa hakeutua lääkärin tutkimukseen. Nuorisoneuvola (03-5657 0154) hoitaa myös nuorten kuukautisvaivoja. Kuukautiskipuja ei hoideta e-pillereillä, epäsäännöllisiä kuukautisia sen sijaan kyllä.

Käytätkö tamponia/siteitä, mistä saat niitä?

Varmistetaan että nuorella on tietoa eri vaihtoehtoista ja että hän saa tarvitsemansa kuukautissuojat.

Onko Sinulla jotain kuukautisiin liittyviä kysymyksiä joihin haluaisit lisätietoa?

GYNEKOLOGISET TUTKIMUKSET

Gynekologin vastaanotolle hakeudutaan yleensä ensimmäistä kertaa siinä vaiheessa, kun ollaan aloittamassa tai on jo aloitettu sukupuolielämä. Ehkäisyn suunnittelu on tässä vaiheessa ajankohtaista. Gynekologista tutkimusta suositellaan tehtäväksi 1–3 vuoden välein ja aina poikkeavien gynekologisten oireiden tai alavatsavaivojen yhteydessä. Oireista tärkeimpiä ovat

2 (6)

ylimääräiset vuodot, nopeasti tulleet muutokset kuukautiskierroissa tai haittaavat alavatsakivut. Säännöllinen hormonilääkitys edellyttää yleensä vuosittaista tarkistusta. Nuoren tytön ei tarvitse rutiinomaisesti hakeutua gynekologiseen tutkimukseen, jos hänellä ei ole gynekologisia vaivoja. Ehkäisytabletitkin voidaan aloittaa ilman gynekologisen tutkimuksen suoritusta.

Oletko käynyt gynekologin vastaanotolla?

Aiemmat mahdolliset lääkärintarkastukset, näytteiden otot ja tutkimukset selvitetään. On myös hyvä kysyä, millainen kokemus lääkärisäkäynti on ollut. Samalla voidaan kertoa, mitä lääkärisä yleensä tapahtuu ja miten näytteitä otetaan. Tällainen tieto usein vähentää jännittämistä lääkärikäynnillä.

Onko Sinulla ollut gynekologista sairautta?

Sukupuolitaudit, tulehdukset.

Onko Sinulla tällä hetkellä gynekologisia vaivoja (kutinaa, kirvelyä, pahanhajuista vuotoa, näppylöitä, haavaumia, yhdyntäkipuja)?

Jos on, ohjataan jatkotutkimuksiin omalääkärille, sukupuolitautilien poliklinikalle tai nuorisoneuvolaan. Syynä voi olla esim. hiivatulehdus, bakteerien aiheuttama emätintulehdus tms.

*Nuorisoneuvola (03-5657 0154)

*Sukupuolitautilien vastaanotto (03-56570150)

*Terveyspalvelujen neuvonta ja ajanvaraus (03-10023)

Tiedätkö mistä saat apua jos Sinulle tulee jotain gynekologisia vaivoja?

Omalääkäri, sukupuolitautilien poliklinikka, nuorisoneuvola, yksityislääkäri.

Oletko ollut raskaana?

Oletko käynyt sukupuolitautilitesteissä?

Missä, milloin, miksi?

Haluatko saada lisätietoa siitä mitä gynekologisessa tutkimuksessa tehdään?

Tarvittaessa kerrotaan gynekologisesta tutkimuksesta ja annetaan luettavaksi tutkimuksesta kertova opas. Opas työn alla, tulee materiaalikansioon.

FYYSINEN RAKENNE

Tunnetko sukuelintesi rakenteen ja tiedätkö miten sukuelimesi toimivat?

Omaan kehoon tutustuminen ja kehon piirteiden tunnistaminen auttavat nuorta hahmottamaan itseään ja antaa tietoa oman kehon toiminnasta. Käsite omista sukupuolielimistä ja niiden toiminnan tunnistaminen osoittavat nuoren kehonkuvan hahmottamista ja keskustelussa näistä puhuminen antaa aikuiselle ammattilaiselle mahdollisuuden vahvistaa nuoren normaaliutta.

Oletko katsonut peilillä sukupuolielimiäsi?

Onko sinulla jotain aiheeseen liittyvää kysymystä tai aihetta josta haluaisit keskustella?

IDENTITEETTI

Oletko joskus pohtinut tai onko sinulla kysymyksiä liittyen omaan sukupuoli- tai seksuaali-identiteettiisi?

3 (6)

Seksuaalinen minäkuva ja identiteetti ovat suurien muutosten ja myös ulkoisten paineiden alla murrosiässä. Niiden käsittely kuuluu ehdottomasti ikätason seksuaalikasvatukseen.

Edellinen kysymys antaa nuorelle mahdollisuuden kertoa omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan tai sukupuoli-identiteetistään. Nuorelle olisi hyvä viestiä, että asiasta uskaltaa ja voi puhua. Nuori on saattanut kokea tarvetta puhumiseen omaan seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen, mutta ei ole uskaltanut kertoa asiasta vielä kenellekään. Tämän vuoksi nuorelle tulee antaa mahdollisuus kertoa itse omasta kokemuksestaan. On myös tärkeää antaa hänelle tunne ja viesti siitä, että hän on tärkeä ja arvokas yksilö juuri sellaisena kuin on.

Nuorelle voi tarjota esim. luettavaksi lisätietoa erilaisista seksuaalisista suuntautumisista. Jos nuori haluaa, voidaan hänet ohjata ottamaan yhteyttä Pirkanmaan Setaan, jossa toimii aktiivisesti esim. avoin nuortenryhmä. Myös nuorten vanhemmille löytyy samasta paikasta tukea ja tietoa.

Puhelin- ja verkkopalvelusta saa tukea seksuaaliseen suuntautumiseen ja/tai sukupuolen moninaisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Päivystysajat ma 19-21 ja to 19-21 (044-3002355) tai neuvontapalvelu@pirkanmaanseta.fi

SEKSI

Seurusteletko?

Nuoren kanssa keskustellaan onko seurustelu tällä hetkellä ajankohtainen asia nuoren elämässä. Jos nuori seurustelee, voi nuorta pyytää nuorta arvioimaan seurustelun vakaavuutta ja miltei seurusteleminen tuntuu. On hyvä muistaa, että nuoren seurustelukumppani voi olla myös samaa sukupuolta ja on hyvä puhua esimerkiksi kumppanista.

Kun nuoren kanssa keskustellaan seurustelusta, selvitetään samalla kumppanin ikä, seurustelun kesto ja se, mihin seurustelu perustuu. Jos se perustuu ystävyysperusteisiin, niin silloin suhde on usein turvallisella pohjalla. Seurustelu voi perustua myös moneen muuhun asiaan, esimerkiksi seksiin, jolloin se voi olla pikemminkin hyväksikäyttösuhde. Erityisen tarkkaan käydään läpi sellaiset tilanteet, kun kumppanusten ikäero on suuri ja toinen heistä on alle 16-vuotias (suojaikäraja).

Nuorten keskinäisiin seksisuhteisiin sovelletaan rikoslain 20 luvun 7 a §:n mukaista rajoitussäännöstä. Sen mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jossa osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ole suurta eroa. Käytännössä lainsäädännössä ei ole olemassa mitään tarkkaa ikäerorajaa ja rikosilmoitus voidaan kirjata vaikka osapuolten välinen ikäero olisi vähäinen. Jokainen tapaus, jossa toinen seksuaalisen kanssakäymisen/teon osapuolista on alle 16-vuotias, on hyvä miettiä erikseen. Onko kyseessä tasavertainen ja vapaaehtoisuuteen perustuva suhde? Jos epäily mahdollisesta hyväksikäytöstä herää, on asiaan puututtava.

Alle 16-vuotias voi vastoin yleistä käsitystä syöllistyä itsekin lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tehdessään seksuaalisen teon huomattavasti itseään nuoremman ja epäkypsemmän henkilön kanssa (rikosoikeudellinen vastuikäraja on 15 vuotta). Vähäinenkin ero iässä tai kypsyydessä ei vapauta tekijää vastuusta silloin, kun teko on tehty vastoin tahtoa.

Oletko harrastanut seksiä?

Nuorelle, jolla yhdyntöjä ei ole ollut, on myös hyvä selvittää ehkäisymenetelmiin ja niiden hankkimiseen liittyviä periaatteita ja käytäntöjä.

4 (6)

Minkälaista seksiä olet harrastanut (hyväilyä vaatteiden päältä/alta, nettiseksi/puheliniseksi, yhdyntää (emätinyhdyntää), peräaukkoyhdyntää, suuseksiä, jotain muuta)?

Tämän kysymyksen tehtävä on selvittää sitä, että seksillä tarkoitetaan muutakin kuin ”perinteistä” emätinyhdyntää. Nuorelle on hyvä täsmentää, että sukupuolitaudit tarttuvat myös muullakin tavoin kuin suojaamattomassa emätinyhdyntäessä, esimerkiksi suojaamaton suuseksi on yleinen tartuntakanava. Rikosoikeudellinen suojaikäraja kattaa myös seksuaaliset teot, jollaisena pidetään esim. nettiseksiä.

Mitkä seuraavista kuvaavat sinun kokemustasi seksistä (voit valita useita): ihanaa, nautinnollista, kivuliasta, pelottavaa, ahdistavaa, samantekevää, noloa, jotain muuta...lisätkää adjektiiveja! Nuorelle on hyvä antaa asiallista tietoa sekä oikeista myyttejä ja mielikuvia, joita esimerkiksi pornossa luodaan. Jos nuorella on useita yhdyntäkumppaneita ilman asianmukaista ehkäisyä, nuoren kanssa tulee yhdessä pohtia tilanteeseen selitystä: mitä nuori käyttäytymisellään tai toiminnallaan tavoittelee. Miksi hän ottaa riskejä?

Jos olet ollut yhdynnässä, minkä ikäinen olit ensimmäisen yhdynnän aikana?

Nuoret, jotka aloittavat yhdynät ennen 16 -ikävuotta ovat erityisessä riskissä saada seksitautitartunta tai ei-toivottu raskaus, jos riittävää tietoa ehkäisymenetelmistä ei ole ehtinyt saada tai omaksua. Lisäksi hyvin nuorena aloitettujen yhdyntöjen takana voi olla tarve kerryttää kokemuksia ennemmin kuin toive nautinnosta ja mielihyvästä.

Montako yhdyntäkumppania sinulla on ollut?

Suuri yhdyntäkumppanien lukumäärä voi kertoa vaikeudesta kieltäytyä seksuaalisesta toiminnasta.

Osaatko kieltäytyä seksistä? Oletko kokenut että Sinua on painostettu seksiin?

Yhtä tärkeää, kuin se, miltä seksi tuntuu, on taito pitää oikeuksistaan kiinni seksiin liittyen. Osaako kieltäytyä seksistä, jos sitä ei halua? Tapahtuuko seksuaalisia tekoja omasta halusta, vai esimerkiksi ainoastaan toista miellyttääkseen?

Oletko harrastanut seksiä päihtyneenä niin, että olet katunut sitä jälkeenpäin?

Runsa alkoholin käyttö ja humaltuminen on yleinen syy itsensä suojaamattomuudelle seksisuhteessa, huolimattomalle ehkäisyn käytölle ja kondomin käyttövirheille.

Oletko kokenut tai tehnyt jotain seuraavista:

- Koskettelua vasten tahtoa?
- Houkuttelua, pakottamista tai painostamista seksuaaliseen toimintaan?
- Internetissä tapahtuvaa kaltoinkohtelua kuten seksisävytteisiä ehdotuksia, sinusta otettujen intiimien valokuvien levittämistä, toisen henkilön seksisävytteisten kuvien katsomista?
- Oletko saanut tai antanut rahaa tai tavaraa kuten vaatteita, alkoholia tai tupakkaa seksiä vastaan?
- Oletko kuullut tai itse tehnyt seksuaalisävyistä nimittelyä esim. homottelua tai huorittelua?
- Oletko vasten omaa tahtoasi nähnyt jonkun itsetyydyttävän tai paljastelevan itseään?
- Oletko kokenut jotain muuta josta haluaisit kertoa?

Seksuaalinen väkivalta on toisen pakottamista tai houkuttelemista vastoin tämän tahtoa tai parempaa ymmärrystä erilaisiin seksuaalisiin tekoihin. Teot ovat vahingollisia psyykkisesti ja/tai fyysisesti. Esimerkiksi altistaminen ikään kuulumattomalle seksuaalisuudelle, seksuaalinen häirintä, seksuaalinen hyväksikäyttö ja raiskaus ovat seksuaalista väkivaltaa.

5 (6)

Väkivallan kohteena voi olla nainen tai mies, lapsi tai aikuinen. Myös tekijä voi olla mies tai nainen, nuori tai vanha.

Seksuaalinen väkivalta on aina väärin. Seksuaalinen väkivalta on traumatisoiva kokemus, jonka vaikutuksia kannetaan usein läpi elämän. Se herättää usein voimakasta syyllisyyttä, häpeää ja turvattomuutta. Jokaisella on oikeus saada apua.

Tarvittaessa ota yhteyttä:

*VÄLITÄ! Seksuaaliväkivaltatyön verkostohanke 045-2798090

*Nuorisoneuvola konsultoi kaikissa seksuaaliseen kaltoinkohteluun liittyvissä asioissa.

RASKAUDEN JA SUKUPUOLITAUTIEN EHKÄISY

Mitä ehkäisyä olet käyttänyt? Onko sen kanssa ollut ongelmia?

Onko Sinulla mielestäsi riittävän hyvä tietämys eri ehkäisyvaihtoehdoista?

Kondomi (myös naisten), pillerit, ehkäisyalaustari, ehkäisyrenkas, ehkäisykapseli, kierukka, jälkiehkäisy.

Onko Sinulla ollut suojaamattomia yhdyntöjä?

Jos on ollut, selvitetään sukupuolitautilien tai raskauden mahdollisuus.

Tiedätkö kuinka sukupuolitaudit tarttuvat ja kuinka niiltä voi suojautua?

Tarttuvat emätinyhdyntäessä, suuseksissä, anaalinyhdyntäessä...ja vain kondomi suojaa tartunnalta.

Tiedätkö kuinka toimia jos epäilet saaneesi sukupuolitaudin tai olevasi raskaana?

*Sukupuolitautilien vastaanotto, Itsenäisyydenkatu 17a 33100 Tampere, puh. 03-56570150

-> Sukupuolitautilteteihin ajanvarauksella. Jos on oireita, voi saada ajan sairaanhoitajalle ja testeihin jopa samalle päivälle, lääkäriaika tarvittaessa noin viikon kuluessa.

*Nuorisoneuvolassa otetaan sukupuolitautiltetejä ajanvarauksella. Jos on oireita, ajan saa yleensä 1-2 päivän kuluessa. Jos tartunta on tuore, odotetaan noin 10 päivän itämisajan umpeutumista ennen testin ottamista.

*Nuorisoneuvolaan voi varata ajan jos epäilee olevansa raskaana. Tällöin raskaustesti tehdään paikan päällä haastattelun jälkeen. Samalla ohjataan "jatkohoitoon" tai kartoitetaan mahdollinen ehkäisyn tarve.

Oletko käyttänyt kondomia? Osaatko käyttää sitä?

Oletko käyttänyt jälkiehkäisyä?

Kerrotaan nuorelle jälkiehkäisystä ja sen käytöstä. Yli 15-vuotias saa ostaa jälkiehkäisytabletit apteekista ilman reseptiä, apteekin henkilökunta antaa neuvonnan sekä kirjallisen ohjeen. Tabletit pitää ottaa mahdollisimman nopeasti, mielellään 12 tunnin mutta viimeistään 72 tunnin kuluessa yhdyntästä. Menetelmä on sitä tehokkaampi mitä aiemmin suojaamattoman yhdyntän jälkeen sitä käytetään.

Tiedätkö mistä saat tarvittaessa ehkäisyvälineitä?

Kondomeja kaupasta ja henkilökunnalta, hormonaalinen ehkäisy esim. Nuorisoneuvolasta.

"...neuvontaa ja ehkäisyvälineitä sekä seksuaaliterveydenhoitoon tarkoitettuja lääkkeitä tulee olla nuorten saatavilla heille mahdollisissa paikoissa, mahdolliseen aikaan ja mahdollisella hinnalla" (Nuorten seksuaalioikeudet)

Koetko tällä hetkellä tarvetta ehkäisyyn?

Jos nuori kokee tarvitsevansa muuta ehkäisyä kuin kondomin, ohjataan varaamaan aika Nuori-soneuvolasta. Ensimmäisen, noin tunnin pituisen ajan terveydenhoitajalle saa yleensä 1-2 viikon kuluessa. Terveydenhoitajan haastattelun jälkeen on mahdollista saada 3 kuukauden ehkäisytablettien kokeilupakkaus.

MISTÄ OLET SAANUT SEKSIÄ KOSKEVAT TIETOSI?

Netti? Koulu? Vanhemmat? Kaverit? Kirjallisuus? Muu?

Onko sinulla joku aikuinen henkilö jonka kanssa voit keskustella seksuaalisuuteen liittyvistä asioista?

Mistä haluaisit saada henkilökunnalta lisää tietoa tai mistä haluaisit keskustella?

- Ihmissuhteet
- Murrosiän kehitys (fyysiset merkit, murrosiän aikataulu, tunnekuohut)
- Sukupuolielinten ulkonäkö ja niiden normaalius (häpyhyylet, emätin)
- Sukupuolielinten toiminta (kuukautiset, valkovuoto)
- Seksitaudit (tarttuminen, testaaminen, oireet)
- Raskaaksi tuleminen (raskaustestin tekeminen, raskauden keskeytys)
- Seksi (seksiin valmistautuminen, seksiongelmat, itsetyydytys)
- Raskauden ehkäisy
- Seksitautien ehkäisy
- Seksuaalinen suuntautuminen (esim. homo-, bi-, heteroseksuaalisuus)
- Sukupuoli-identiteetti (viihdytkö kehossasi, transsukupuolisuus)
- Porno (internet, elokuvat, lehdet)
- Seksuaalinen häirintä, hyväksikäyttö ja väkivalta
- Seksiin liittyvät myytit, mielipiteet ja uskomukset
- Uskonnot ja kulttuurit (esim. suhtautuminen seksuaalisuuteen)
- Jokin muu aihe

Lähteinä käytettyä ja muutoinkin suositeltavaa lukemista:

- Aaltonen, J. 2012. Turvataitoja Nuorille /THL
- Aho, T., Kotiranta-Ainamo, A., Pelander, A. & Rinkinen, T. 2008. Puhutaan seksuaalisuudesta -nuori vastaanotolla.
- Bildjuschkin, K & Malmberg, A. 2002. Kerro meille seksistä.
- Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin.
- Kortetniemi-Poikela, E & Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin. Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen.
- www.vaestoliitto.fi
- www.raisacacciatore.fi
- www.edu.fi/kosketus

SEKSUAALITERVEYSKYSELY POJILLE

SUHDE OMAAN KEHOON

Minkälaisena koet ja näet oman kehosi? Oletko tyytyväinen siihen?

Kehollisuudesta keskustellessa saadaan käsitys, millaisena nuori itse kokee oman kehityksensä. Ympärillämme oleva yhteiskunta ja erilaiset mediat antavat mallia siitä, millaisia naisen ja miehen vartaloiden tulisi olla. On tärkeää antaa realistinen kuva siitä, miten kehitys etenee ja miten nuoren keskeneräisyys on hyvä ja arvokas asia.

Onko Sinulla huolia tai epäselvyyksiä liittyen omaan kehoosi?

Onko Sinulla pulmia tai kysymyksiä penikseesi liittyen?

Valtaosa pojista miettii, onko oma penis normaali. Omaa vehjettä tulee toisinaan epäiltyä erilaisista epätäydellisyyksistä; onko se tarpeeksi iso, suora, paksu, kaunis, toimiva... On hyvä muistaa, ettei ole olemassa määrettä ”normaalin kokoinen penis”. Jokaisen penis on juuri oikean kokoinen!

Peniksen kasvu alkaa usein siinä vaiheessa, kun karvoitus on alkanut kasvaa, noin vuoden kulluttua siitä, kun kivekset ovat alkaneet kasvaa.

Peniksen kasvu kestää 2-3 vuotta, mutta sekin vaihtelee. Joillakin saattaa olla valmis miehen penis jo 13-vuotiaana, kun jonkun penis saattaa kasvaa parikymmppiseksi asti. On ihan normaalia, että näistäkin annetuista ikärajoista poikkeaa ylä- tai alasuuntaan. Yleensä kehitystahti on suurin piirtein samanlainen kuin omalla isälläkin oli, eli se on perinnöllistä.

MURROSIKÄ

Minkä ikäisenä huomasit ensimmäiset murrosiän muutokset (kivesten ja peniksen kasvaminen, siemensyöksyt)?

Poikien murrosiän alkaminen vaihtelee suuresti, keskimäärin se alkaa 10-14 vuoden iässä. Yleensä murrosikä alkaa kivesten kasvamisella. Murrosikä tuo mukanaan nipun muutoksia; äänenmurros alkaa, pituus kasvaa nopeasti. Siemensyöksyt alkavat keskimäärin 14-vuotiaana. Ne ovat merkki siitä, että on sukukypsä. Niiden alkaminen todistaa, että kaikki on juuri niin kuin kuuluukin. Yölliset siemensyöksyt koetaan usein hämmentävinä ja jopa hävettävinä, mutta ne ovat asia, joka tapahtuu jokaiselle pojalle matkalla miehuuteen.

Onko Sinulla jotain murrosiän kehitykseen liittyviä kysymyksiä joihin haluaisit lisätietoa?

UROLOGISET TUTKIMUKSET

Onko Sinulla tällä hetkellä urologisia vaivoja (kutinaa, kirvelyä, pahanhajuista vuotoa, näppylöitä, haavaumia, yhdyntäkipuja)?

Jos on, ohjataan jatkotutkimuksiin omalääkärille, sukupuolitautilien poliklinikalle tai nuorisoneuvolaan. Murrosiässä peniksessä voi toisinaan olla erilaisia näppylöitä ja nystyröitä, esimerkiksi vaaleita talinäppyjä. Ne ovat normaaleja ja vaarattomia, eikä niistä kannata huolestua. Lääkəriin tai terveydenhoitajaan kannattaa ottaa yhteyttä silloin, jos peniksessä on kipua tai esinahka on niin kireä, että sen venyttäminen itse tekee kipeää.

*Nuorisoneuvola (03-5657 0154)

*Sukupuolitautilien vastaanotto (03-56570150)

*Terveyspalvelujen neuvonta ja ajanvaraus (03-10023)

Oletko käynyt urologisten vaivojen takia lääkärin vastaanotolla tai onko sinulla ollut urologista sairautta?

Urologisiin sairauksiin kuuluvat naisten ja miesten virtsaelinsairaudet sekä miesten sukupuolielinten sairaudet kuten tulehdukset, sukupuolitaudit ja esim. piilokiveksisyys.

Tiedätkö mistä saat apua jos Sinulle tulee jotain urologisia vaivoja?

Omalääkäri, sukupuolitautilien poliklinikka, nuorisoneuvola, yksityislääkäri.

Oletko käynyt sukupuolitautilitesteissä?

Missä, milloin, miksi?

FYYSINEN RAKENNE

Hallitsetko mielestäsi sukuelintesi rakenteen ja tiedätkö miten ne toimivat?

Omaan kehoon tutustuminen ja kehon piirteiden tunnistaminen auttavat nuorta hahmottamaan itseään ja antaa tietoa oman kehon toiminnasta. Käsitys omista sukupuolielimistä ja niiden toiminnan tunnistaminen osoittavat nuoren kehonkuvan hahmottamista ja keskustelussa näistä puhuminen antaa aikuiselle ammattilaiselle mahdollisuuden vahvistaa nuoren normaaliutta.

IDENTITEETTI

Oletko joskus pohtinut tai onko sinulla kysymyksiä liittyen omaan sukupuoli- tai seksuaali-identiteettiisi?

Seksuaalinen minäkuva ja identiteetti ovat suurien muutosten ja myös ulkoisten paineiden alla murrosiässä. Niiden käsittely kuuluu ehdottomasti ikätason seksuaalikasvatukseen.

Edellinen kysymys antaa nuorelle mahdollisuuden kertoa omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan tai sukupuoli-identiteetistään. Nuorelle olisi hyvä viestiä, että asiasta uskaltaa ja voi puhua. Nuori on saattanut kokea tarvetta puhumiseen omaan seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen, mutta ei ole uskaltanut kertoa asiasta vielä kenellekään. Tämän vuoksi nuorelle tulee antaa mahdollisuus kertoa itse omasta kokemuksestaan. On myös tärkeää antaa hänelle tunne ja viesti siitä, että hän on tärkeä ja arvokas yksilö juuri sellaisena kuin on.

Nuorelle voi tarjota esim. luettavaksi lisätietoa erilaisista seksuaalisista suuntautumisista. Jos nuori haluaa, voidaan hänet ohjata ottamaan yhteyttä Pirkanmaan Setaan, jossa toimii aktiivisesti esim. avoin nuortenryhmä. Myös nuorten vanhemmille löytyy samasta paikasta tukea ja tietoa.

Puhelin- ja verkkopalvelusta saa tukea seksuaaliseen suuntautumiseen ja/tai sukupuolen moninaisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Päivystysajat ma 19-21 ja to 19-21 (044-3002355) tai neuvontapalvelu@pirkanmaanseta.fi

SEKSI

Seurusteletko?

Nuoren kanssa keskustellaan onko seurustelu tällä hetkellä ajankohtainen asia nuoren elämässä. Jos nuori seurustelee, voi nuorta pyytää nuorta arvioimaan seurustelun vakaavuutta ja millä seurusteleminen tuntuu. On hyvä muistaa, että nuoren seurustelukumppani voi olla myös samaa sukupuolta ja on hyvä puhua esimerkiksi kumppanista.

3 (5)

Kun nuoren kanssa keskustellaan seurustelusta, selvitetään samalla kumppanin ikä, seurustelun kesto ja se, mihin seurustelu perustuu. Jos se perustuu ystävyyden pelisääntöihin, niin silloin suhde on usein turvallisella pohjalla. Seurustelu voi perustua myös moneen muuhun asiaan, esimerkiksi seksiin, jolloin se voi olla pikemminkin hyväksikäyttösuhde. Erityisen tarkkaan käydään läpi sellaiset tilanteet, kun kumppanusten ikäero on suuri ja toinen heistä on alle 16-vuotias (suojaikäraja).

Nuorten keskinäisiin seksisuhteisiin sovelletaan rikoslain 20 luvun 7 a §:n mukaista rajoitussäännöstä. Sen mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jossa osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ole suurta eroa. Käytännössä lainsäädännössä ei ole olemassa mitään tarkkaa ikäerorajaa ja rikosilmoitus voidaan kirjata vaikka osapuolten välinen ikäero olisi vähäinen. Jokainen tapaus, jossa toinen seksuaalisen kanssakäymisen/teon osapuolista on alle 16-vuotias, on hyvä miettiä erikseen. Onko kyseessä tasavertainen ja vapaaehtoisuuteen perustuva suhde? Jos epäily mahdollisesta hyväksikäytöstä herää, on asiaan puututtava.

Alle 16-vuotias voi vastoin yleistä käsitystä syyllistyä itsekin lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tehdessään seksuaalisen teon huomattavasti itseään nuoremman ja epäkypsemmän henkilön kanssa (rikosoikeudellinen vastuikäraja on 15 vuotta). Vähäinenkään ero iässä tai kypsytydessä ei vapauta tekijää vastuusta silloin, kun teko on tehty vastoin tahtoa.

Oletko harrastanut seksiä? Mitä miellät seksiksi?

Myös nuorelle, joka ei ole vielä harrastanut seksiä, on hyvä kertoa kondomin käytöstä.

Minkälaista seksiä olet harrastanut (hyväilyä vaatteiden päältä/alta, nettiseksiä/puhelinseksiä, yhdyntää (emätinyhdyntää), peräaukkoyhdyntää, suuseksiä, jotain muuta)?

Tämän kysymyksen tehtävä on selvittää sitä, että seksillä tarkoitetaan muutakin kuin ”perinteistä” emätinyhdyntää. Nuorelle on hyvä täsmentää, että sukupuolitaudit tarttuvat myös muullakin tavoin kuin suojaamattomassa emätinyhdyntäessä, esimerkiksi suojaamaton suuseksi on yleinen tartuntakanava. Rikosoikeudellinen suojaikäraja kattaa myös seksuaaliset teot, jollaisena pidetään esim. nettiseksiä.

Mitkä seuraavista kuvaavat sinun kokemustasi seksistä (voit valita useita): ihanaa, nautinnollista, kivuliasta, pelottavaa, ahdistavaa, samantekevää, noloa, (lisätkää adjektiiveja!)

Nuorelle on hyvä antaa asiallista tietoa sekä oikaista myyttejä ja mielikuvia, joita esimerkiksi pornossa luodaan. Jos nuorella on useita yhdyntäkumppaneita ilman asianmukaista ehkäisyä, nuoren kanssa tulee yhdessä pohtia tilanteeseen selitystä: mitä nuori käyttäytymisellään tai toiminnallaan tavoittelee. Miksi hän ottaa riskejä?

Jos olet ollut yhdynnässä, minkä ikäinen olit ensimmäisen yhdynnän aikana?

Nuoret, jotka aloittavat yhdynät ennen 16 -ikävuotta ovat erityisessä riskissä saada seksitautitartunta tai ei-toivottu raskaus, jos riittävää tietoa ehkäisymenetelmistä ei ole ehtinyt saada tai omaksua.

Montako yhdyntäkumppania sinulla on ollut?

Suuri yhdyntäkumppanien lukumäärä voi kertoa vaikeudesta kieltäytyä seksuaalisesta toiminnasta.

Osaatko kieltäytyä seksistä? Oletko kokenut että Sinua on painostettu seksiin?

Yhtä tärkeää, kuin se, miltä seksi tuntuu, on taito pitää oikeuksistaan kiinni seksiin liittyen. Osaako kieltäytyä seksistä, jos sitä ei halua? Tapahtuuko seksuaalisia tekoja omasta halusta, vai esimerkiksi ainoastaan toista miellyttääkseen?

4 (5)

Oletko harrastanut seksiä päihtyneenä niin, että olet katunut sitä jälkeenpäin?

Runsas alkoholin käyttö ja humaltuminen on yleinen syy itsensä suojaamattomuudelle seksisuhteessa, huolimattomalle ehkäisyn käytölle ja kondomin käyttövirheille.

Oletko kokenut tai tehnyt jotain seuraavista:

- Koskettelua vasten tahtoa?
- Houkuttelua, pakottamista tai painostamista seksuaaliseen toimintaan?
- Internetissä tapahtuvaa kaltoinkohtelua kuten seksisävytteisiä ehdotuksia, sinusta otettujen intiimien valokuvien levittämistä, toisen henkilön seksisävytteisten kuvien katsomista?
- Oletko saanut tai antanut rahaa tai tavaraa kuten vaatteita, alkoholia tai tupakkaa seksiä vastaan?
- Oletko kuullut tai itse tehnyt seksuaalisävyistä nimittelyä esim. homottelua tai huorittelua?
- Oletko vasten omaa tahtoasi nähnyt jonkun itsetyydyttävän tai paljastelevan itseään?
- Oletko kokenut jotain muuta josta haluaisit kertoa?
-

Seksuaalinen väkivalta on toisen pakottamista tai houkuttelemista vastoin tämän tahtoa tai parempaa ymmärrystä erilaisiin seksuaalisiin tekoihin. Teot ovat vahingollisia psyykkisesti ja/tai fyysisesti. Esimerkiksi altistaminen ikään kuulumattomalle seksuaalisuudelle, seksuaalinen häirintä, seksuaalinen hyväksikäyttö ja raiskaus ovat seksuaalista väkivaltaa.

Väkivallan kohteena voi olla nainen tai mies, lapsi tai aikuinen. Myös tekijä voi olla mies tai nainen, nuori tai vanha.

Seksuaalinen väkivalta on aina väärin. Seksuaalinen väkivalta on traumatisoiva kokemus, jonka vaikutuksia kannetaan usein läpi elämän. Se herättää usein voimakasta syyllisyyttä, häpeää ja turvattomuutta. Jokaisella on oikeus saada apua.

Tarvittaessa ota yhteyttä:

*VÄLITÄ! Seksuaaliväkivaltatyön verkostohanke 045-2798090

*Nuorisoneuvola konsultoi kaikissa seksuaaliseen kaltoinkohteluun liittyvissä asioissa.

RASKAUDEN JA SUKUPUOLITAUTIEN EHKÄISY

Mitä ehkäisyä olet käyttänyt? Onko sen kanssa ollut ongelmia?

Onko sinulla ollut suojaamattomia yhdyntöjä?

Jos on ollut, selvitetään sukupuolitautilien mahdollisuus.

Tiedätkö kuinka sukupuolitaudit tarttuvat ja kuinka niiltä voi suojautua?

Tarttuvat emätinyhdyntäessä, suuseksissä, anaalinyhdyntäessä...ja vain kondomi suojaa tartunnalta.

Tiedätkö kuinka toimia jos epäilet saaneesi sukupuolitaudin?

*Sukupuolitautilien vastaanotto, Itsenäisyydenkatu 17a 33100 Tampere, puh. 03-56570150

-> Sukupuolitautilttesteihin ajanvarauksella. Jos on oireita, voi saada ajan sairaanhoitajalle ja testeihin jopa samalle päivälle, lääkäriaika tarvittaessa noin viikon kuluessa.

*Nuorisoneuvolassa otetaan sukupuolitautilttestejä ajanvarauksella. Jos on oireita, ajan saa yleensä 1-2 päivän kuluessa. Jos tartunta on tuore, odotetaan noin 10 päivän itämisajan umpeutumista ennen testin ottamista.

5 (5)

Oletko käyttänyt kondomia? Osaatko käyttää sitä?

Tiedätkö mistä saat tarvittaessa ehkäisyvälineitä?

Kaupasta, kioskista...tai vaikka henkilökunnalta 😊

"...neuvontaa ja ehkäisyvälineitä sekä seksuaaliterveydenhoitoon tarkoitettuja lääkkeitä tulee olla nuorten saatavilla heille mahdollisissa paikoissa, mahdolliseen aikaan ja mahdollisella hinnalla" (Nuorten seksuaalioikeudet)

MISTÄ OLET SAANUT SEKSIÄ KOSKEVAT TIETOSI?

Netti? Koulu? Vanhemmat? Kaverit? Kirjallisuus? Muu?

Onko sinulla joku aikuinen henkilö jonka kanssa voit keskustella seksuaalisuuteen liittyvistä asioista?

Mistä haluaisit saada henkilökunnalta lisää tietoa tai mistä haluaisit keskustella?

- Ihmissuhteet
- Murrosiän kehitys (fyysiset merkit, murrosiän aikataulu, tunnekuohut)
- Sukupuolielinten ulkonäkö ja niiden normaalius (penis, kivekset)
- Sukupuolielinten toiminta (siemensyöksyt, erektio)
- Seksitaudit (tarttuminen, testaaminen, oireet)
- Raskaaksi tuleminen (raskaustestin tekeminen, raskauden keskeytys)
- Seksi (seksiin valmistautuminen, seksiongelmät, itsetyydytys)
- Raskauden ehkäisy
- Seksitautien ehkäisy
- Seksuaalinen suuntautuminen (esim. homo-, bi-, heteroseksuaalisuus)
- Sukupuoli-identiteetti (viihdytkö kehossasi, transsukupuolisuus)
- Porno (internet, elokuvat, lehdet)
- Seksuaalinen häirintä, hyväksikäyttö ja väkivalta
- Seksiin liittyvät myytit, mielipiteet ja uskomukset
- Uskonnot ja kulttuurit (esim. suhtautuminen seksuaalisuuteen)
- Jokin muu aihe

Lähteinä käytettyä ja muutoinkin suositeltavaa lukemista:

- Aaltonen, J. 2012. Turvataitoja Nuorille /THL
- Aho, T.,Kotiranta-Ainamo, A., Pelander, A. & Rinkinen, T. 2008. Puhutaan seksuaalisuudesta –nuori vastaanotolla.
- Bildjuschkin, K & Malmberg, A. 2002. Kerro meille seksistä.
- Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin.
- Cacciatore, R, Kortetniemi-Poikela, E. ym. 2009. Legopalikoista leopardikalsareihin. pojan matka mieheksi.
- Kortetniemi-Poikela, E & Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin. Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen.
- www.vaestoliitto.fi
- www.raisacacciatore.fi
- www.edu.fi/kosketus